



Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

**AMASYA İL MERKEZİNDE GEÇ DÖNEM KAMU YAPILARI
(1848-1947)**

Hazırlayan
Emre KOLAY

Danışman
Doç. Dr. Eyüp NEFES

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2013

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

**AMASYA İL MERKEZİNDE GEÇ DÖNEM KAMU YAPILARI
(1848-1947)**

Hazırlayan
Emre KOLAY

Danışman
Doç. Dr. Eyüp NEFES

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2013

Dedem Cengiz Kolay'a...

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin, proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

__ / __ / __

Emre KOLAY

KABUL VE ONAY

Emre KOLAY tarafından hazırlanan *Amasya İl Merkezinde Geç Dönem Kamu Yapıları (1848-1947)* başlıklı bu çalışma, 18/12/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: _____

Doç. Dr. Eyüp NEFES

Üye : _____

Doç. Dr. Recep GÜN

Üye : _____

Yard. Doç. Dr. M. Sami BAYRAKTAR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

__ / __ / __

Prof. Dr. Mustafa Zeki TERZİ

Müdür

ÖZET

Öğrencinin Adı-Soyadı	Emre KOLAY
Anabilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları
Danışmanın Adı	Doç. Dr. Eyüp Nefes
Tezin Adı	Amasya İl Merkezinde Geç Dönem Kamu Yapıları (1848-1947)

Amasya, tarihsel süreç içerisinde sürekli iskan edilmiş bir şehirdir. Gerek Anadolu Selçuklu, gerekse Osmanlı idaresi altında da yoğun imar faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir şehir olmuştur. Bu durum Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ve Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında da devam etmiş, dönemin idari ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak kamu yapıları inşa edilmiştir.

Tanzimat hareketlerinin getirmiş olduğu yeni idare sistemleri ile paralel olarak ihtiyaç duyulan yeni yönetim binaları, özellikle 19.yüzyılın ikinci yarısında, tüm Osmanlı eyaletlerine yayılmış, birçok kentte kamu binaları hızla inşa edilmiştir. Böylece merkezden uzak olan kentlerin yönetiminin daha pratik hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Tez kapsamında ele alınan Amasya'daki kamu yapıları da bu amaç doğrultusunda inşa edilmiş yapıları içermektedir.

Bu kapsamda ele alınan yapılar; Amasya Hükümet Konağı, Belediye Eski Binası, Saat Kulesi, Kılıçarslan Mektebi, Adliye Eski Binası, İstasyon Binası ve Saraydüzü Kışlası, mimari yönden ele alınmış ve şehir içerisinde konumları göz önünde bulundurularak, şehrin gelişimine olan katkısı değerlendirilmiştir. İncelenmiş olan yapıların dışında, günümüze ulaşamayan bazı kamu binaları, doküman yetersizliği sebebiyle inceleme dışında bırakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Kamu Yapıları, Mimarlık, Osmanlı Mimarlığı, Cumhuriyet Mimarlığı.

ABSTRACT

Student's Name and Surname	Emre KOLAY
Department's Name	Islamic History and Arts
Name of the Supervisor	Doç. Dr. Eyüp NEFES
Name of the Thesis	Late Period of Ottoman Public Buildings in the Centrum of Amasya (1848-1947)

The new government buildings which were needed in parallel with new management systems introduced by Tanzimat revolutions spread to all Ottoman states especially after the second half of the 19th century and public buildings were built in every Ottoman state in a very short time. In this way, it was aimed to make the management of far cities from centrum more practical.

This master thesis studies public buildings in Amasya which were built for this purpose. Amasya has always been inhabited in historical periods. This city was not only under Seljuks directorships settlement but also Ottomans too. This construction continued during the last period of Ottoman and the early period of Republic. In these periods, a lot of public buildings – to provide for the public and management needs- were built.

In this context, the master thesis contains these public buildings: Amasya Hükümet Konağı, Belediye Eski Binası, Saat Kulesi, Kılıçarslan Mektebi, Adliye Eski Binası, İstasyon Binası and Saraydüzü Kışlası. These public buildings were studied for their contribution to the development of the city by taking their architectural features and locations into consideration. Unfortunately, some public buildings were excluded in this master thesis because of the lack of document and proof.

Key Words: Amasya, Public Buildings, Architecture, Ottoman Architecture, Republic Architecture.

ÖNSÖZ

“Amasya İl Merkezinde Geç Dönem Kamu Yapıları (1848-1947)” başlıklı bu çalışma yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Çalışmada Amasya’da bulunan Osmanlı Devleti’nin son yıllarına ve Cumhuriyet’in ilk yıllarına ait yedi kamu yapısı mimari özellikleri bakımından ele alınmış, dönemin tarihsel süreci içinde değerlendirilmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın konusu, kapsamı ve önemi değerlendirilerek, Amasya’nın tarihsel sürecine değinilmiştir. İkinci bölümde Osmanlı Devleti’nin son dönemi ve erken Cumhuriyet Dönemi’nin mimari faaliyetlerine kısaca değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise tezin konusu olan Amasya’daki yedi kamu yapısı katalog şeklinde tanıtılmıştır. Değerlendirme ve Karşılaştırma bölümünde ele alınan bu yapılar dönemi içerisinde kıyaslamalar yapılarak değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise yapılan çalışmanın neticesi belirlenmiş olup, çalışma konusu kapsamındaki kamu yapılarına dair çeşitli görüş ve öneriler sunulmuştur.

Hazırlanmış olan bu tezi sadece kendi gayretimle ortaya koymam imkânsızdı. Bu imkânı sağlamış olan tüm kişilerindir aynı zamanda bu çalışma. Sıcak muhabbeti ile bizleri güldüren danışman hocam Doç. Dr. Eyüp NEFES’e çalışmam sırasında göstermiş olduğu fedakârlıklar ve yönlendirici katkılarından dolayı teşekkür ederim. Aynı zamanda literatür kaynağı konusunda arşivini hiç çekinmeden benimle paylaşan OMÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü başkanı Yard. Doç. Dr. Kemal ÖZKURT’a, arşivlerinde kolaylıkla araştırma yapmamı sağlayan Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu müdürü Menderes ALAN’a, Amasya’da kaynak konusunda yardımını esirgemeyen belediye çalışanı ve yazar Hüseyin MENÇ’e, mimar Emre BOĞA’ya, OMÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim Görevlilerinden biricik arkadaşım Araştırma Görevlisi Deniz DERİN’e ve bir abla gibi destek olup çevresine mutluluk saçan, okutman Nevin KAHRIMAN’a şükranlarımı arz ederim. Çocukluğu beraber geçirdiğimiz, her anımın mutlak ortakları olan ve her zamanki gibi beni saha çalışmalarında yalnız bırakmayan kıymetlilerim Emre KARAKOÇ ve Sinan YAVUZ’a, üniversite yıllarını aynı çatı altında geçirdiğimiz, kıymetli dostlarım Fatih ÖZKAN ve Coşkun KAYA’ya teşekkür ederim.

Bebekken beni alıp bugünlere getiren, bir anne-babadan farksız beni yetiştiren ve yetiştirmeye devam eden, 2011 yılının Temmuz ayında kaybettiğim dedem Cengiz KOLAY'a ve yanımdan hiçbir zaman ayrılmayan babaannem Firdes KOLAY'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Emre KOLAY

ANTAKYA, Aralık 2013

ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER

ÇİZİM LİSTESİ

FOTOĞRAF LİSTESİ

KISALTMALAR

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları	1
1.2. Yöntem.....	2
1.3. Konu İle İlgili Yapılan Çalışmalar	3
1.4. Amasya'nın Tarihi Coğrafyası	3

I. BÖLÜM

2. GEÇ DÖNEM OSMANLI VE ERKEN DÖNEM CUMHURİYET MİMARİSİ

2.1. Batılılaşmanın İlk Evreleri	9
2.2 Tanzimat Dönemi ve Sonrası (1839-1876)	12
2.3. II. Meşrutiyet ve Milli Üslup Dönemi	15
2.4. 1930'lu Yıllarda Ulusal Akım Dönemi.....	16

II. BÖLÜM

3. AMASYA İL MERKEZİ'NDEKİ KAMU YAPILARI KATALOĞU

3.1. Amasya Hükümet Konağı	18
3.2. Saat Kulesi.....	35
3.3. Belediye Eski Binası	39
3.4. Kılıçarslan Mektebi.....	56
3.5. Adliye Eski Binası	68
3.6. Amasya İstasyon Binası	81
3.7. Saraydüzü Kışlası	95

III. BÖLÜM

4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

4.1. Plan Özellikleri.....	99
4.2. Cephe Özellikleri.....	105
4.3. Süsleme Özellikleri.....	108
4.4. Mimari ve Strüktürel Elemanlar.....	115

4.4.1. Pencere Formları.....	115
4.4.2. Kapı Formları.....	116
4.4.3. Merdivenler.....	116
4.4.4. Örtü Sistemi.....	117
4.5. Malzeme ve Teknik.....	118
4.6. Yapıların Şehir İçindeki Konumu ve Şehrin Gelişimine Sağladığı Katkı.....	120
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA.....	127

ÇİZİM LİSTESİ

Amasya Şehir Planı (Rehber Broşüründen)

Çizim 1. Valilik Binası Bodrum Kat Planı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

Çizim 2. Valilik Binası Zemin Kat Planı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

Çizim 3. Valilik Binası Birinci Kat Planı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

Çizim 4. Valilik Binası Doğu Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

Çizim 5. Valilik Binası Kuzey Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

Çizim 6. Valilik Binası Güney Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

Çizim 7. Valilik Binası Batı Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

Çizim 8. Belediye Eski Binası Bodrum Kat Planı.

Çizim 9. Belediye Eski Binası Zemin Kat Planı.

Çizim 10. Belediye Eski Binası Birinci Kat Planı.

Çizim 11. Belediye Eski Binası Doğu Cephe Çizimi.

Çizim 12. Belediye Eski Binası Güney Cephe Çizimi.

Çizim 13. Belediye Eski Binası Batı Cephe Çizimi.

Çizim 14. Kılıçarslan Mektebi Zemin Kat Planı.

Çizim 15. Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Planı.

Çizim 16. Eski Adliye Binası Zemin Kat Planı (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).

Çizim 17. Eski Adliye Binası Birinci Kat Planı (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).

Çizim 18. Eski Adliye Binası Güney Cephe Çizimi (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).

Çizim 19. Eski Adliye Binası Doğu Cephe Çizimi (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).

Çizim 20. Eski Adliye Binası Batı Cephe Çizimi (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).

Çizim 21. Amasya İstasyon Binası Zemin Kat Planı (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).

Çizim 22. Amasya İstasyon Binası Birinci Kat Planı (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).

Çizim 23. Amasya İstasyon Binası Güney Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).

Çizim 24. Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).

Çizim 25. Amasya İstasyon Binası Doğu Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).

Çizim 26. Amasya İstasyon Binası Batı Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).

Çizim 27. Sivas Hükümet Konağı Zemin Kat Planı (M. Bulut, Sivas'taki Geç Dönem Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).

Çizim 28. Kayseri Devlet Hastanesi Zemin Kat Planı (F. Arslantaş, 20. Yüzyıl'ın İlk Yarısında Kayseri'de Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).

Çizim 29. Sivas Erkek Öğretmen Okulu Planı (M. Bulut, Sivas'taki Geç Dönem Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).

Çizim 30. Kayseri Tren İstasyonu Zemin Kat Planı (F. Arslantaş, 20. Yüzyıl'ın İlk Yarısında Kayseri'de Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Valilik Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 2. Valilik Binası Kuzey Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 3. Valilik Binası Güney Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 4. Valilik Binası Batı Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 5. Valilik Binası Doğu Cephede Yer Alan Kolonlu Giriş.

Fotoğraf 6. Valilik Binası Pencere Düzeni.

Fotoğraf 7. Valilik Binası Üst Kata Çıkışı Sağlayan Merdivenlerde Yer Alan Rölyefler.

Fotoğraf 8. Saat Kulesi Eski Fotoğrafı (Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).

Fotoğraf 9. Saat Kulesi Genel Görünüm.

Fotoğraf 10. Saat Kulesi Ahşap Kısım.

Fotoğraf 11. Belediye Eski Binası Üst Kata Çıkışı Sağlayan Çift Kollu Merdiven.

Fotoğraf 12. Belediye Eski Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 13. Belediye Eski Binası Giriş Kapısı.

Fotoğraf 14. Belediye Eski Binası Zemin ve Birinci Kat Pencere Düzeni.

Fotoğraf 15. Belediye Eski Binası Kuzey Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 16. Belediye Eski Binası Güney Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 17. Belediye Eski Binası Batı Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 18. Belediye Eski Binası Giriş Kapısı Üstünde Yer Alan Yıldız Motifi.

Fotoğraf 19. Belediye Eski Binası Giriş Kapısı Birinci Kat Pencere Düzeni.

Fotoğraf 20. Kılıçarslan Mektebi Haşena Kalesi'nden Görünümü.

Fotoğraf 21. Kılıçarslan Mektebi 1939 Depremi Öncesi (Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).

Fotoğraf 22. Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Koridoru Güneye Bakış.

Fotoğraf 23. Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Koridoru Kuzeye Bakış.

Fotoğraf 24. Kılıçarslan Mektebi Batı Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 25. Kılıçarslan Mektebi Güney Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 26. Kılıçarslan Mektebi Kuzey Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 27. Kılıçarslan Mektebi Doğu Cephe Merkez Görünüm.

Fotoğraf 28. Kılıçarslan Mektebi Doğu Cephe Güney Çıkıntısı.

Fotoğraf 29. Kılıçarslan Mektebi Doğu Cephe Güney Kısımındaki Kapı.

Fotoğraf 30. Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Pencere Düzeni.

Fotoğraf 31. Adliye Eski Binası Haşena Kalesi'nden Görünümü.

Fotoğraf 32. Adliye Eski Binası Güney Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 33. Adliye Eski Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 34. Adliye Eski Binası Restorasyon İle Yenilenmiş Kuzey Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 35. Adliye Eski Binası Batı Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 36. Adliye Eski Binası Birinci Kat Pencere Düzeni.

Fotoğraf 37. Adliye Eski Binası Birinci Kat Pencere Üstlerinde Yer Alan Süsleme Ayrıntıları.

Fotoğraf 38. Amasya İstasyon Binası Eski Fotoğrafı (Tarihsiz, Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).

Fotoğraf 39. Amasya İstasyon Binası Bekleme Salonu Kuzeyden Bakış.

Fotoğraf 40. Amasya İstasyon Binası Güney Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 41. Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 42. Amasya İstasyon Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 43. Amasya İstasyon Binası Batı Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 44. Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Merkez Ayrıntı.

Fotoğraf 45. Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Merkez Süsleme Ayrıntı.

Fotoğraf 46. Amasya İstasyon Binası Pencere Düzenlemesi.

Fotoğraf 47. Saraydüzü Kışlası Eski Fotoğrafı (Kışla Arka Planda Kalan Yapı)
(Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).

Fotoğraf 48. Saraydüzü Kışlası Haşena Kalesi'nden Görünümü.

Fotoğraf 49. Saraydüzü Kışlası Doğu Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 50. Giresun Hükümet Konağı Ana Cephe Genel Görünüm
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr246/muhammet3_IMG_0292.jpg).

Fotoğraf 51. Merkez Bankası Samsun Şubesi Ana Cephe Genel Görünüm.

Fotoğraf 52. Ankara Sağlık Memurları Okulu Arka Cephe Kolonlu Merkez Çıkıntı
(Tuluğ Baytın, Ankara Sağlık Memurları Okulu, s. 104).

Fotoğraf 53. Merzifon Saat Kulesi
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr318/aakif_aakif_Merzifon_Saat_kulesi_Celebi_S.jpg).

Fotoğraf 54. Zile Saat Kulesi
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr444/fikri_aktan_ZILE_KALE_001.jpg).

Fotoğraf 55. Merzifon Belediye Binası Ana Cephe Genel Görünüm
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr184/CanHayat_OZYURT_IMG_0088.jpg).

Fotoğraf 56. Denizli Lisesi Ana Cephe Giriş Kapısı
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr322/basaran_dogu_DSCN1105.jpg).

Fotoğraf 57. Adliye Eski Binası Eski Fotoğrafı (A. Demiray, Resimli Amasya, s. 211).

Fotoğraf 58. Vecinza Palazzo Chiericati, Fransa

(https://picasaweb.google.com/lh/photo/YAn97RQWbK8tUP_G3S04BQ).

Fotoğraf 59. Samsun Askeri Eski Hastane Binası Güneydoğu Köşesi.

Fotoğraf 60. 1946'da Yanan Ahşap Hükümet Eski Konağı (Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).

Fotoğraf 61. Belediye Eski Binası Ahşap Konsol.

Fotoğraf 62. Amasya Kenti Kuşbakışı Görünüm (Google Earth'den 02.01.2013 tarihinde alınmıştır).

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
A. MKT. MHM.	: Bab-1 Ali Sadaret Mektubi Kalemî Mühimme Kalemî
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
C. DH.	: Cevdet Dahiliye Tasnifi
cm	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
DH. İD.	: Dahiliye İdare
DH. MB. HPS.	: Dahiliye Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler
DH. MKT.	: Dahiliye Mektubi Kalemî
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İ. MVL.	: İrade Meclis-i Vala
m	: Metre
MF. MKT.	: Maarif Nezareti Mektubi Kalemî
MVL.	: Meclis-i Vala
s	: Sayfa
S	: Sayı
ŞD.	: Şura-yı Devlet
T.C.D.D.	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
vd.	: Ve Diğerleri
Yay.	: Yayınları

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye tarihi için büyük önem arz eden bir yüzyıldır. Bu dönemde hem çökmekte olan bir imparatorluğun hayatta kalabilmesi için verdiği mücadeleyi hem de 20. yüzyılda meydana gelecek yeni bir devletin temellerinin oluşumunu görmekteyiz. Bu değişimden etkilenen bir alan da şüphesiz sanat ve mimarlıktır.

Batılılaşmanın ilk nüvelerini sanatta görmek mümkündür. Batılılaşma, Osmanlı'ya sanat ile girmiştir. Avrupa devlet yönetim biçiminin benimsenmeye başlanmasıyla Osmanlı yönetiminde birçok açık olduğu fark edilmiş ve bunlar giderilmeye çalışılmıştır. Böylece mimarlık alanı da bundan payını çıkarmış, o zamana kadar Osmanlı mimarlık programında görülmeyen hükümet konağı, postane, otel, müze gibi birçok Avrupa kaynaklı kurum Osmanlı mimarlık programına dahil edilmiş ve sadece Payitaht İstanbul'da kalmayıp tüm eyaletlere dağılmıştır. Bu yeni mimari unsurlar devletin ideolojisini yansıtmaları açısından da büyük önem taşımaktadır.

Birçok Anadolu şehrinde inşa edilmiş olan kamu yapıları, Amasya kentinde de karşımıza çıkmaktadır. Amasya ile ilgili yapılmış olan mimarlık ve sanat tarihi çalışmaları genellikle Selçuklu dönemini kapsamaktadır. Fakat geç dönem mimarlığı adına neredeyse hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma ile yukarıda değinilen eksikliğin bir nebze olsun giderilmesi amaçlanmıştır.

“Amasya İl Merkezinde Geç Dönem Kamu Yapıları (1848-1947)” adlı bu çalışma 1848 – 1947 yılları arasında Amasya il merkezinde inşa edilen kamu yapılarının mimari özelliklerini içermektedir. Çalışma; Hükümet Konağı, Saat Kulesi, Belediye Binası, Kılıçarslan Mektebi, Adliye Binası, İstasyon Binası ve Saraydüzü Kışlası adındaki kamu yapılarını kapsamaktadır. Araştırmadaki amaç, söz konusu yapıları tarihçesiyle birlikte plan, cephe özellikleri ve süslemelerini betimleyip, dönemi içerisindeki önem ve yerini tayin etmek ve ayrıca Amasya'nın kentleşme sürecine olan katkısını tartışmaktır.

1.2. Yöntem

“Amasya İl Merkezinde Geç Dönem Kamu Yapıları (1848-1947)” adlı çalışma genel olarak üç aşamada tamamlanmıştır. Birinci aşamada öncelikle basılmış kaynaklara ulaşılmış, bu çerçevede Amasya ve Geç Dönem Osmanlı Mimarisi hakkında yapılmış olan kitap, makale ve tez gibi çalışmalar toplanmıştır. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Arşivleri’nden de yararlanılmış, söz konusu yapılar ile ilgili arşiv belgeleri temin edilmiştir.

İkinci aşamada yapıların plan ve cephe çizimleri Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’ndan ve Amasya Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü’nden temin edilmiştir. Ayrıca yapıların genel ve detay fotoğrafları çekilmiştir.

Üçüncü aşamada ise elde edilmiş olan tüm belge ve bilgiler tez yazım kuralları çerçevesinde düzenlenmiştir. Daha sonra, elde edilen bu dokümanlar ile yazımına başlanan metin beş ana bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm giriş bölümü olup; Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları, Yöntem, Konu Hakkında Yapılan Çalışmalar ve Amasya’nın Tarihi Coğrafyası şeklinde dört alt başlığa ayrılmıştır.

İkinci bölümün adı, Geç Dönem Osmanlı ve Erken Dönem Cumhuriyet Mimarisi olup bu bölüm; Batılılaşmanın İlk Evreleri, Tanzimat Dönemi ve Sonrası, II. Meşrutiyet ve Milli Üslup Dönemi ve 1930 sonrası Ulusal Akım olarak dört alt başlığa ayrılmıştır.

Üçüncü bölüm Amasya İl Merkezindeki Geç Dönem Kamu Yapıları Kataloğu başlığı altında olup, söz konusu yapılar kronolojik bir biçimde katalog şeklinde aktarılmıştır.

Değerlendirme ve Karşılaştırma bölümünde, ele alınan yapıların, malzeme ve teknik, plan ve cephe tasarımı, süsleme elemanları ve şehir içindeki dağılımı ile ilgili bilgiler değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise yapılan çalışmanın neticesi belirlenmiş olup, çalışma konusu kapsamındaki kamu yapılarına dair çeşitli görüş ve öneriler sunulmuştur.

1.3. Konu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Amasya il merkezinde yer alan geç dönem kamu yapıları ile ilgili daha önce çalışılmış herhangi bir araştırmaya da rastlanmamıştır. Tez konusu çerçevesinde incelenen yapılar ile ilgili farklı dönemlerde monografik çalışmalar olsa da bu çalışmalar geç dönem yapıları ile ilgili genel bir değerlendirme imkânı sunmaktan uzaktır.

Farklı yörelerdeki kamu yapıları adına çalışılmış bir kısım araştırmalar mevcuttur. Bunlar arasında Selda Özgün'ün “Denizli’deki Kamu Yapıları (1876-1940)”¹, Nadire Tuba Gündoğdu’nun “Batılılaşma Dönemi Kars’ın Şehir Dokusu ve Resmi Binalar”², Mustafa Bulut’un “Sivas’taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları”³, Özden Gökhan Baydaş’ın “Diyarbakır ve Mardin’deki Tarihi Kamu Yapıları”⁴ ve Fatma Arslantaş’ın “20. Yüzyıl’ın İlk Yarısında Kayseri’de Kamu Yapıları”⁵ sayılabilir.

1.4. Amasya’nın Tarihi Coğrafyası

Amasya İli Karadeniz Bölgesi’nin orta bölümünde yer alır⁶. Deniz seviyesinden 400m. yükseklikte, Yeşilırmak’ın açtığı iki tarafı yüksek kayalıklarla çevrili dar bir vadide kurulmuştur⁷. Kentin adı Antik dünyada Amaseia olarak geçmektedir. Bu isim, Amasya’nın adının öz biçiminin Hellen ağzına uydurulmuştur. Şimdi kullandığımız Amasya adı buradan gelmektedir. Amisos (şimdiki Samsun) kentinin adı gibi, Amaseia adı da Ama/Ma ile bağlantılıdır⁸.

¹ Selda Özgün, “Denizli’deki Kamu Yapıları (1876-1940)”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000).

² Nadire Tuba Gündoğdu, “Batılılaşma Dönemi Kars’ın Şehir Dokusu ve Resmi Binalar”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).

³ Mustafa Bulut, “Sivas’taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).

⁴ Özden Gökhan Baydaş, “Diyarbakır ve Mardin’deki Tarihi Kamu Yapıları”, (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

⁵ Fatma Arslantaş, “20. Yüzyıl’ın İlk Yarısında Kayseri’de Kamu Yapıları”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2009).

⁶ *Yurt Ansiklopedisi*, “Amasya”, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, C. 1, 1981, s. 408.

⁷ İlhan Şahin, Feridun Emecen, “Amasya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, 1991, s. 1; Strabon, *Geographika*, Adnan Pekman (çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2005, s. 50.

⁸ Bilge Umar, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1993 s. 59.

Amasya ilinde bugüne kadar yapılan arkeolojik araştırmalarda Neolitik Çağ'a tarihlenebilecek yerleşme yeri ile buluntulara rastlanmamıştır. Bununla birlikte Geç Kalkolitik, İlk Tunç ve Demir Çağı'na tarihlendirilen pek çok yerleşme saptanmıştır⁹.

Hitit Kralı I. Hattuşil'in ölümünden sonra (M.Ö. 1840-1815) yerine geçen Hitit kralları bir Anadolu Konfederasyonu oluşturarak Hitit Devleti'ni geliştirdiler. Amasya, bu konfederasyonda bulunan 13 Hitit sitesinden birisiydi. Hititler'in konfederasyon merkezi olarak seçtikleri Boğazköy (Hattuşaş) Amasya'nın güneybatısında bulunmaktaydı. Amasit adı ile bilinen Amasya Hitit sitesinin Boğazköy ile doğrudan bir ilişkisi vardı¹⁰.

Frigler Anadolu'ya yerleşerek Batı ve Orta Anadolu'da büyük bir devlet kurdular. Toprakları Kızılırmak Konya ve Menderes'in yukarı yatağını içine almaktaydı. Aynı dönemde Amasya da Frig egemenliği altına girdi ve bu egemenlik 500 yıl kadar sürdü¹¹.

Perslerin Anadolu'ya egemen olduğu dönem M.Ö. 585'te başlamakla birlikte Amasya'nın kesin olarak bir Pers Satraplığı durumuna gelmesi M.Ö. 533'e rastlamaktadır. Diğer satraplıklarda olduğu gibi Amasya Satraplığı'na da valiler atandı. Bu valiler istedikleri gibi hareket ederlerdi. Temel görevleri hem o bölgeyi yönetmek hem de askeri kuvvetin komutanlığını yapmaktı¹².

Şehir, Helenistik Seleukoslar döneminde zaman zaman Pontus krallarının başşehri oldu. Milattan önce 63 yılında da Roma Devleti sınırları içine katıldı. Milattan sonra III. Yüzyılda bir piskoposluk merkezi olarak önem kazandı. 712'de Araplar tarafından alındı ise de birkaç yıl sonra İmparator III. Leo (717-740) idaresindeki Bizans kuvvetleri şehri ele geçirdi¹³.

Bizans döneminde stratejik bir kavşak durumunda olan Amasya, Hristiyanlığın erken döneminden itibaren piskoposluk merkezi olmuştur¹⁴.

⁹ Şevket Dönmez, "Protohistorik Çağ'da Amasya" *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya, 13-15 Haziran 2007, Amasya Valiliği, Kitap 2, 2007, s. 1298,1299.

¹⁰ *Yurt Ansiklopedisi*, "Amasya", s. 419.

¹¹ *Yurt Ansiklopedisi*, "Amasya", s. 419.

¹² *Yurt Ansiklopedisi*, "Amasya", s. 420.

¹³ Şahin, Emecen, "Amasya", s. 1.

¹⁴ Foss, C. W., "Amaseia", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York:, Oxford University Press, Volume 1, 1991, s.74.

Amasya, 464/1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra, Alp Arslan'ın komutanlarından ve Danişmendli Devleti'nin kurucusu Melik Ahmed Gazi'ye, Malatya, Sivas, Kayseri, Tokat, Çorum, Çankırı ve Kastamonu gibi vilayetlerle birlikte iktâ suretiyle verilmiştir¹⁵. Danişmendname, Danişmend'in ve beraberindekilerin Anadolu'da, özellikle Amasya, Tokat ve bugün bile adının unutulmadığı Niksar bölgelerindeki çeşitli Hristiyanlara karşı giriştikleri mücadelelerden söz etmektedir¹⁶. Bu durum Danişmendli topraklarının Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan (1155-1192) tarafından ilhakına kadar devam etmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde “Darü'l-izz¹⁷” unvanı ile bilinen şehir, II. Kılıçarslan'ın saltanatının sonlarına doğru oğulları arasında yapılan taksimde Nizameddin Argunşah'ın payına düştü¹⁸. Fakat Argunşah'ın kardeşi Tokat beyi Rükneddin Süleyman burayı zorla ele geçirdi. Şehir daha sonra Baba İshak liderliğindeki Babai isyanlarına sahne oldu. Baba İshak yakalanarak Amasya Kalesi burçlarında idam edildi¹⁹.

1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra, Moğollar döneminde de Amasya başlıca yönetim merkezlerinden biriydi. Anadolu'nun Moğol genel valilerince yönetildiği XIV. yy'ın ilk yarısında Amasya'da da Moğollara bağlı valiler vardı. Bir süre sonra Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Mesud Han'ın oğlu Zecaaddin Altınbaş'ın egemenliğine giren kent, 1341'de Hâbil Oğlu'nca ele geçirildi. Daha sonra da burayı Sivas hükümdarı Eretna aldı²⁰. İbni Battuta, Seyahatnamesi'nde Amasya'yı şu sözleri ile tarif etmektedir: “*Amasya, büyük bir ırmak (Yeşilırmak) kenarında, çevresi bağ ve bostanlarla kaplı, meyvelik ve ağaçlık bir şehir. Irmak üzerine kurulan dolaplarla çekilen su, evleri ve bostanları sulamaktadır. Cadde ve çarşıları gayet geniş...*”²¹.

Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin'e mağlup olmasına rağmen Amasya'yı hâkimiyeti altına almış, idaresini de oğlu Çelebi Mehmed'e vermiştir. Böylelikle

¹⁵ Kamil Şahin, “Amasya'nın Danişmendliler Tarafından Fethi ve Amasya'da Yapılan İlk Çevre Düzenlemesi”, *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya: 13-15 Haziran 2007, Amasya Valiliği, Kitap 1, 2007, s. 145,146.

¹⁶ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul: E Yay., 1979, s. 96.

¹⁷ Hüseyin Hüsameddin, eserinde bu terimi şu şekilde açıklar: “*Darü'l-izz, 'izzet ve saadet yurdu, merkezi' demektir. Amasya, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında, pek çok şehzadenin ikamet yeri ve idare merkezi olmuştur. Bu münasebetle, böyle isimlendirilmiştir*”. Bkz.: Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi I*, Ankara: 1986, s. 19.

¹⁸ Osman Turan, “Kılıç Arslan II”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C. 6, 1977, s. 696.

¹⁹ Şahin, Emecen, “Amasya”, s. 1.

²⁰ *Yurt Ansiklopedisi*, “Amasya”, s. 424.

²¹ İbn Battuta, *Seyahatname*, A. Sait Aykut (çev.), İstanbul: YKY, C. I, 2010, s. 417.

Amasya, bir Osmanlı kenti oldu. Kent, XVI. yy'ın ortalarına kadar Osmanlı hanedanına mensup şehzadelerin idari tecrübe kazanmak için gönderildikleri önemli merkezlerin başında yer aldı. Bundan sonra ise şehir XVI. yy'ın sonlarına kadar Osmanlılar'ın doğu sınırlarında stratejik bir merkez olarak önem kazandı. Yavuz Sultan Selim Çaldıran Zaferi'ni müteakip burada kışladı²². 1555 yılında Kanuni Sultan Süleyman, Nahcivan Seferi dönüşünde burada konaklamış ve aynı zamanda İran ile Amasya Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu sırada Avusturya elçilik heyetinde bulunan Busbecq, Amasya ile ilgili notlar aktarmıştır. Notlar, Amasya'nın coğrafi tanımı yanında sosyal durumu hakkında da bilgi vermektedir²³.

XVI. yy'da şehirde bir boyahane, şem'hane ve darphane mevcuttu. İpek dokumacılığı ise yaygın bir şekilde yapılıyordu. Ayrıca şehir Azerbaycan-Bursa yolu üzerinde bulunduğundan, bu taraftan gelen İran ipekleri için de önemli bir pazar durumunda idi²⁴.

Evliya Çelebi, XVII. yy'da Amasya kenti hakkında genişçe bilgi verir:

“Yeşilırmak üzerinde denizden 400 m. yükseklikte kurulmuştu. Rum (Sivas) eyaletinde sancak merkezidir. Bu sancakta bazı şehzadeler beylik yaptıkları için seçkin bir yerdir. Küçükle orta arası bir sancaktır... Irmak üzerinde köprü vardır. 48 Türk, 5 Hristiyan (Ermeni/Rum) mahallesi 5600 ev, konak ve saraylı büyük şehirdir. 2 sarayı hümayun mevcuttur ve bu iki sarayda padişahlar ve şehzadeler oturmuştur.... Sultan Bayezid Medresesi'nde yüksek ilimler gösterilir. Mehmed Paşa, Gök, Kadı, Büyük Ağa, Küçük Ağa, Bayezid Paşa medreseleri, ayrıca 9 darülkurra vardır²⁵.”

Amasya sancağının, tarihte olduğu gibi, başkentle doğu eyalet ve sancaklarını birbirine bağlayan konumu, Lale Devri'nde de devam etmiştir. Ancak kale, eski etkinliğini yitirmiş ve cezaevi olarak kullanılmıştır²⁶.

²² Şahin, Emecen, “Amasya”, s. 1.

²³ Şahin, Emecen, “Amasya”, s. 1; Yurt Ansiklopedisi, “Amasya”, s. 440.

²⁴ Şahin, Emecen, “Amasya”, s. 2.

²⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı (haz.), İstanbul: YKY, C. 2, 1999, s. 95-99.

²⁶ Hüseyin Güneş, “XVIII. Yüzyılın İkinci Çeyreği Lale Devri'nde Amasya”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001), s.18- 27.

1838 yılında Amasya'dan geçen H. W. Moltke, şehir için şunları söylemektedir:

“Kadim Amasya şehri. Dağlardan akan iki önemli çay, tamamıyla aksi yönlerden gelerek birbirine karışıyor, sonra kuzeye doğru akıyor. Bunların birleştikleri yerde etrafı dağlarla çevrili derin bir ova meydana gelmiş; burada kubbeler, minareler, 20-30.000 kişinin evleri sıkı sıkı birbirine sokulmuş... İnsanda en çok hayret uyandıran şey şakuli kaya yamaçlarında oyulmuş olan garip odalardır... Şimdiki kale Cenevizliler tarafından yaptırılmış ve hemen hemen tamamıyla harap olmuştur. Eski malzemedен meydana getirilmiş yeni ve kötü bir eser. Fakat en yüksek tepede gayet eski devirlerden kalma duvar kalıntıları bulunuyor²⁷.”

Yine XIX. yüzyılın ilk yarısında Amasya'ya gelen Charles Texier şehri şu şekilde gözlemler: *“Amasya şehri, yalnız eski eserleriyle ünlü olmayıp sürekli olarak bir hükümdarlık merkezi olma önemine sahiptir. Arap mimari tarzındaki eserlere göre, Orta Çağ'da da gelişmiş bir şöhreti olduğu görülür. Bununla beraber şimdiki şehir, eski parlaklığa yakın derecede gelişmişlik sergilemez. Sokakları dar ve kaldırımları eksiktir. Halkı şehirden çok, yazlıklarında ve civar tepelerin etrafındaki bahçelerde ikamet eder²⁸.”*

1864 yılında Anadolu'da yaptığı gezinin notlarını “Küçükasya'da Bir Geziden Anılar” adlı yapıtında toplayan Georges Perrot, Amasya'ya ilişkin şunları anlatır:

“...Bir dönemeci döner dönmez Amasya ile burun buruna geldik, hiç kuşkusuz, Küçükasya'da karşımıza çıkan en ilginç kent Amasya idi, evler devasa gri renkli kayalıkların eteklerine kurulmuştu ve Yeşilirmak'ın her iki yanında uzanıyorlardı. Akarsuyun sağ kıyısında dağlar biraz Yeşilirmak'tan uzaklaşmış gibiydi ve buradaki boşluğa kurulan evlerin her birinde vişne bahçeleri vardı. İnsanlar, yazın en sıcak günlerinde buralara kaçarak serinleyebiliyorlardı. Sol kıyıda ise dağlar ırmağa hemen hemen

²⁷ Helmuth von Moltke, *Türkiye Mektupları*, Hayrullah Örs (çev.), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969, s. 145,146.

²⁸ Musa Yıldız, “Fransız Gezgin Charles Texier'in Küçük Asya'sında Amasya”, *Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya: 13-15 Haziran 2007, Amasya Valiliği, Kitap 1, 2007, s. 163.

bitişikti, yalnız daracık bir düzlük vardı ki bunu da herhalde Yeşilirmak kayaları aşındırarak oluşturmuştu. Orada da bazı evler görünüyordu. Helenistik stilde yapılmış yüksek duvarlar burada daha önce varolan Pontus krallarının birer işareti gibiydi. Dağlarda, daha yükseklerde oyulmuş büyük mezarlar göze çarpıyordu. Kentin içine girdiğimizde gözümüze çarpan ayrıntılar, genel görüntüden daha az ilginç değildi. Kente girdiğimiz kapının hemen içinde Selçuklular ve Osmanlılardan kalma zengin süslemeli yapılar vardı²⁹. ”

Yukarıda örneklerini gösterdiğimiz gezginler Amasya’nın coğrafyası hakkında bize önemli ipuçları verseler de mimari ve şehircilik anlamında dönemin Amasya’sını yansıtamamaktadırlar.

Amasya, 20. yy’ın başlarında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması adına büyük öneme sahip olaylara ev sahipliği yaptı. 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkmasıyla birlikte Mustafa Kemal, Anadolu’da yoğun bir şekilde çalışmaya başladı. Milli bir ordunun kadrolarını örgütlüyor ve bir kurtuluş savaşı için zemin hazırlıyordu. Haziran’da Amasya’da Ali Fuad Paşa, Hüseyin Rauf Orbay ve Albay Refet Bele ile gizli bir toplantı yapmış, Erzurum’da On Beşinci Kolordu’yu komuta etmekte olan General Kazım Karabekir’le temas kurmuştu³⁰.

²⁹ Yurt Ansiklopedisi, “Amasya”, s. 441,442.

³⁰ Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Boğaç Babür Tuna (çev.), Ankara: Arkadaş Yay., 2010, s. 333,334.

2. GEÇ DÖNEM OSMANLI VE ERKEN DÖNEM CUMHURİYET MİMARİSİ

Bu bölümde Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküş dönemi olarak adlandırılan 18. ve 19. yüzyılda mimari üsluplardaki değişim ve gelişim ile 20. Yüzyılın ilk çeyreğinden 1950'li yıllara değin değişim ve gelişim gösteren Cumhuriyet dönemi mimarlığı hakkında kısa bilgiler verilecektir.

2. 1. Batılılaşmanın İlk Evreleri

15. yüzyılın ortalarında, özellikle Fatih Sultan Mehmet döneminde, batıdan getirilen sanatçılar ile aslında batıya yönelik başlamıştı. Gemicilik alanında kullanılan haritaların yapımında Avrupalı denizcilerin kullandığı Portolon haritalar Osmanlı denizcileri tarafından da kullanılmaya başlanmıştı³¹.

Osmanlı'nın yönetici tebaası tarafından yaptırılan binaların tasarımından ve inşasından sorumlu olan Hassa Mimarları Ocağı, 18. Yüzyılın sonlarından itibaren, eski önemini kaybetmeye başlamıştı. 19. Yüzyılda ise inşa faaliyetleri, Avrupa'da eğitim gören veya Avrupa'dan davet edilen mimarlar tarafından yapılmaktaydı³².

1700'lü yılların başlarında, Osmanlı Mimarisinde görülen klasik öğelerde köklü bir değişim gözlenmektedir. Klasik öğe olarak kullanılan sütun başlıkları, kemer düzenlemeleri ve mukarnas tasarımı yerini bambaşka bir üsluba bırakmıştır. Bu durum etkisini giderek arttırmaya ve büyük-küçük tüm yapılarda kendisini göstermeye başlamıştır³³. Bu yüzyılda, Fransa ile olan karşılıklı ilişkilerin sonucu olarak, Fransız mallarının, Osmanlı pazarına rahatça girmesi ve Fransız sarayının Osmanlı sarayına cömertçe yaklaşımı, batının, özellikle sanatsal yönünün benimsenmesini hızlandırmıştır. Fakat ilk etkiler kendisini büyük boyutlu yapıtlarda değil, küçük objelerde ve süsleme öğelerinde göstermiştir³⁴. Ahmed Refik bu devri, Türk

³¹ Rüçhan Arık, "Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisine Bir Bakış" *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. X, 1999, s. 248; Banu Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul: Kabalcı Yay., 2005, s. 51.

³² Apdullah Kuran, "19. Yüzyıl Mimarisi", *Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri*, İstanbul, 7-10 Mart 1994, Mimar Sinan Üniversitesi, 2000, s. 234.

³³ Doğan Kuban, "Osmanlı Mimarisi'nde Barok ve Rokoko", *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay., 2010, s. 109.

³⁴ Serim Denel, *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim Ve Nedenleri*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1982, s. 18.

medeniyet tarihindeki özel durumundan dolayı Lale devri olarak adlandırmıştır³⁵. Batılı motif sözlüğünün bir Lale Devri yapısı üzerinde görüldüğü ilk örneklerden biri III. Ahmet Çeşmesi'nin (1728-29) saçağı altındaki akant yapraklı boyalı frizdir³⁶.

Batılılaşmanın miladı sayılan Lale Devri, aslında tam olarak batılılaşmış bir durum sergilemez. Bu dönemde Kağıthane Deresi çevresinde inşa edilmiş olan binaların tasarımı her ne kadar batılı özellikler gösterse de eğlencelere olanak sağlayan temanın oluşturulması bakımından Osmanlı yaşamı ve sanat anlayışını temel almıştır³⁷.

1730'lardan itibaren klasik öğelerin yerini hızlı bir şekilde batılı motiflerin aldığı görülmektedir. 1740'lardan sonra ise Türk sanatında barok öğeler artık vazgeçilmez mimari unsur durumuna gelmiştir. Türk Baroğu olarak adlandırılan bu dönemde özellikle plan açısından klasik üslup, önemini sürdürse de mukarnaslı sütun başlıkları ve sivri kemer biçimleri gibi klasik öğeler, yerini barok profilli biçimlere bırakmıştır³⁸. Topkapı Sarayı Müzesi'nde teşhir edilen mukarnaslı bir sütun başlığı, Selçuk Mülâyim tarafından incelenmiş ve üzerinde yazan kitabesinden dolayı bu sütun başlığını 1754'e tarihlemiştir. Buna dayanarak yazar, bu dönemde bir yandan yeni akımların getirmiş olduğu formları kullanan ustaların yanı sıra geleneğe devam eden ustaların da olduğunu düşünmektedir³⁹.

Osmanlı geç dönem mimarlığının Batı'ya açılmasının ikinci basamağı Nuruosmaniye Külliyesi'nin tasarımıdır. I. Mahmut zamanında yapımına başlanan ve III. Osman'ın saltanat döneminde tamamlanan külliye arkitektonik özellikleri bakımından barok nitelemesine hak kazanan ilk yapıdır. Nuruosmaniye örneğindeki yaklaşım, yüzyılın son çeyreğine, hatta sonuna kadar birçok mimari yapıtta kendisini göstermiştir⁴⁰.

³⁵ Semavi Eyice, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı Ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X (1979-1980), İstanbul, 1981, s. 164.

³⁶ Doğan Kuban, *İstanbul Yazıları*, YEM, İstanbul, 1998, s. 78.

³⁷ Denel, *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim Ve Nedenleri*, s. 19.

³⁸ Eyice, "XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı Ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", s. 165.

³⁹ Selçuk Mülâyim, "Tarih Kitabeli Bir Mukarnas Başlık", *Aslanapa Armağanı*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1996, s. 151-162.

⁴⁰ Afife Batur, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay., C. IV, 1985, s. 1043-1044.

Türk Barok Üslubu, yapısal düzeydeki bu uyarlama çabaları içinde oluştu. Dönemin ünlü mimarı sermimar Mehmet Tahir Ağa'nın yapısı olan Laleli Camisi (1759-1763) yeni üslubun Türk geleneği içindeki yorumunu gösteren tanınmış bir örnektir. Üsküdar'daki Ayazma Camii (1757-1760) veya I. Abdülhamit'in yaptırdığı Beylerbeyi Camii (1778) bu yeni üslubun özelliklerini taşıyan yapılardır⁴¹.

III. Selim dönemi (1789-1808), mimari ve süsleme açısından farklılıklar gösteren bir dönemdir. Bu dönemin mimari özelliği, süslemeyle giren batılı motif ve biçimlerin artık yapıya ekleme olmaktan çıkıp, mimari tasarıma bağımlı, tasarımın kendi ögesi olarak kullanılmaya başlanmış olmasıdır. 19. yüzyıl başlarında bu uygulama, mimaride yapısal olmayan öğelerin yeni bir bütünlük içinde tasarlandığına örnek vermesi bakımından önemlidir⁴².

III. Selim döneminin yoğun inşaat etkinlikleri içinde saray ve konak yapımı önde gelir. III. Ahmet döneminde tahrip edilen ya da zamanla eskiyen birçok köşk ve kasırları onarılmış ya da yenileri yapılmıştır⁴³.

18. yüzyıl sonu ve 19. Yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olan kışlalar, bu dönemde inşa edilmiş olan cami ve saraylara nazaran Osmanlı mimarisinde tipolojik bir gelişmeyi sergilemeseler de batı mimarisinin üslup ve ölçeklerini daha net bir biçimde ortaya koyarlar⁴⁴. Bu kışlalara örnek olarak; Hasköy Humbaracılar Kışlası, Tophane Kışlası, Selimiye Kışlası, Kuleli Kışlası ve Taşkışla'yı gösterebiliriz.

III. Selim'in saltanatının son yıllarından başlayarak ve özellikle II. Mahmut'un saltanatında (1808-1839) etkin bir üslup olan Ampir tasarım ve bezeme, yerli sanatçıların yorumunu içermeyen, doğrudan Fransız modellerini taklit ederek Rokoko bezemenin yerini almıştır. Ampir üslubun motifleri bütün 19. yüzyıl boyunca özel ya da kamuya ait yapılarda kullanılmıştır. Bu dönem, Türkiye'de bir yabancı ve gayrimüslim mimarlar çağı olmuştur⁴⁵. Özellikle 1820 sonrası gelişimine bakıldığında Ermeni kalfaların ön plana çıkmaya başladıkları görülür. Bunda Yunan bağımsızlık hareketinin destekçileri konumundaki Rum cemaatinin devlet nazarında eski itibarlarını yitirmeleri en büyük etkidir. Ermeni asıllı kalfalar, Rumların geri plana

⁴¹ Batur, "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarlığı", s. 1044.

⁴² Denel, *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim Ve Nedenleri*, s. 25.

⁴³ Denel, *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim Ve Nedenleri*, s. 26.

⁴⁴ Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul: YEM, 2007, s. 552.

⁴⁵ Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, s. 605.

itilmelerini iyi değerlendirip saraya yakın olmaya çalışmışlar ve bir süre sonra büyük oranda başarılı olmuşlardır. 19. yüzyıl boyunca özellikle Balyan Ailesi başta olmak üzere Hacı Minas, Küçük Ohannes, Yorgi, Hacı Avram, Dikran, Hovhannes, Serveryan ve Todori Kalfa gibi birçok Ermeni asıllı kalfa, imar sektörü içerisinde çok sayıda yapının inşasını üstlenmiştir⁴⁶.

2. 2. Tanzimat Dönemi ve Sonrası (1839-1876)

Tanzimat, Nizam-ı Cedid döneminin ve reformlarının doğal tarihi sonucudur. III. Selim'in ıslahat adıyla başlattığı, II. Mahmut'un padişahlığı sırasında sürdürdüğü düzen değişikliği istek ve iradesinin, kişilere (padişaha) bağlı olmaktan çıkıp bir örgütlenme düzeyine geldiğini ifade etmektedir⁴⁷.

Tanzimat her alanda olduğu gibi, mimarlık alanında da yeni örgütlenme modelleri ve yasal düzenlemeler getirmiştir. Günümüzdeki imar hukukunun temellerini oluşturan ve kentlerimizin biçimini belirleyen birçok kural, yasa, yönetmelik vb. hususlar Tanzimat düzenlemeleri içinde getirilmiştir⁴⁸.

Tanzimat Dönemi'nde yönetim, eğitim ve edebiyat alanlarında olduğu gibi, mimarlık alanında da hızlı bir değişim gözlenir. İmparatorluğun 19. yüzyılda siyasi ve ekonomik çözülme dönemine girmesine rağmen azımsanmayacak ölçüde bir yapım etkinliği söz konusudur. Bu dönemde inşa edilen binaların çeşitliliğinde bir artış görülmektedir. Bunun sebebi yönetimdeki değişimlerden kaynaklanan ihtiyaçlar olabilir. Aynı zamanda sosyal alanda gelişen değişimler de yeni yapı tiplerinin inşasına zemin hazırlamıştır. Cami gibi geleneksel yapılar da dönemin mimari anlayışına uygun bir şekilde tasarlanmıştır⁴⁹.

19. yüzyıl camileri, hemen hiç değişmeyen 'tek kubbeli ve kare planlı' ibadet mekânı şeması dışında yeni gereksinimlere göre plan değişikliklerine uğrarken, biçimlendirmede veya biçim arayışlarında, mimarların profesyonel yeteneklerinin ve

⁴⁶ Selman Can, *Bilinmeyen Aktörleri Ve Olayları İle Son Dönem Osmanlı Mimarlığı*, İstanbul: Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010, s.87; Mustafa Cezar, *Sanatta Batıya Açılış Ve Osman Hamdi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1971, s. 111-117.

⁴⁷ Batur, "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarlığı", s. 1046-1047.

⁴⁸ Batur, "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarlığı", s. 1047. Ayrıca düzenlemeler ve Nizamnameler için Bkz. Denel, *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim Ve Nedenleri*, s. 13-17.

⁴⁹ Mehmet Ç. Özkurt, "Düyun-u Umumiye İstanbul Merkez Binası'nın Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı Bağlamında Değerlendirilmesi", (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s. 33.

güncelliğin işaretlerini taşımışlardır. Camilerin plan şemalarında meydana gelen değişim kendisini hünkâr mahfilinde gösterir. Bu yüzyılda inşa edilmiş olan birçok camide, iki katlı köşk biçiminde yapıyı dıştan saran hünkâr mahfilleri tasarlanmıştır. İstanbul camilerine özgü bu değişikliğin nedeni, elbette batılılaşmanın getirdiği yeni protokol düzenidir⁵⁰. 19. yüzyılda benimsenen plan şeması, kubbeye örtülü tek hacim tasarımına dayanır. Bu şemada kubbe, yüksek ya da alçak kasnağa bindirilir ve yükler altyapının köşelerinde yer alan ayaklara indirgenir. Herhangi bir taşıyıcı özelliği bulunmayan beden duvarları küçük ve çok ya da büyük ve az sayıda pencere ile dışa açılarak iç mekânın bol ışık alması sağlanır. İbadet hacminin dış kütlesi ve iç mekânı, neo-klasik, neo-İslam öğelerle gösterişli bir biçimde bezelidir⁵¹. Selimiye Cami (1804), Mecidiye Cami (1843), Dolmabahçe Camisi (1853) ve Dolmabahçe Camisi ile aynı yıllarda inşa edilen Ortaköy Camisi bu tarz camilere örnek olarak gösterilebilir.

19. yüzyıl İstanbul sarayları, Klasik dönem İstanbul'unun görünümünü zedelemiştir⁵².

19. yüzyıl boyunca Balyan ailesine Sultanlar tarafından birçok saray ve kasır yaptırılmıştır: Dolmabahçe Sarayı, Göksu Kasrı, İhlamur Kasrı, Yeni Çırağan Sarayı, Hidiv İsmail Paşa Kasrı, Üsküdar Valide Sultan Kasrı, Beylerbeyi Sarayı, Alemdağ Av Kasrı, Ayazağa Kasrı, Mecidiye Kasrı, Zincirlikuyu Kasrı ve Yıldız Sarayı. Bu yapılar yalnız cephe düzenlerinde ve iç mekân bezemesinde Batı beğenisini yansıtmakla kalmamakta, simetrik planlama, oval salon ve büyük merdivenler gibi özelliklerle geleneksel tasarımın daha geniş çapta etkilenişini belgelemektedirler. 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Mimarisinde özgünlük kazanmış Rokoko, Barok ve Ampir üslupların yüzyılın ikinci yarısında yerlerini Seçmeci (Eklektik) üsluba bıraktıkları izlenir⁵³.

II. Abdülhamit dönemi mimarlığında sosyal ve politik kaygıların, mimarlığa daha çok yansıdığı bir dönemi kapsamaktadır. Bu kültürel ortamı biçimlendiren

⁵⁰ Batur, "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarlığı", s. 1060-1061.

⁵¹ Ayla Ödekan, "Mimarlık ve Sanat Tarihi (1600-1908)", *Türkiye Tarihi*, İstanbul: Cem Yayınevi, C. 3, 2000, s. 391.

⁵² Doğan Kuban, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, Zeynep Rona (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004, s. 369.

⁵³ Ödekan, "Mimarlık ve Sanat Tarihi (1600-1908)", s. 424, Tanzimat sonrası inşa edilmiş sarayların tarihi ve mimari detayları için bkz.; Aygün Ülgen, "Tanzimat Döneminden Günümüze Kalan İstanbul Sarayları (1839-1876)", (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988).

olguların başında “Osmanlılık” ideolojisi, Düyun-u Umumiye İdaresi’nin kuruluşu ve Osmanlı-Alman ilişkileri gelmektedir. Bu ortamın mimarlığa yansımaları ise başkentte inşa edilmiş yapılardan gözlenebilmektedir.⁵⁴

Sultan II. Abdülhamit Dönemi’nde etkinlik gösteren gayrimüslim mimarlar arasında, 1730’lardan beri faal olan Balyan ailesinin tanınmış fertlerinden Sarkis Balyan önde gelir. Yabancı mimarlardan göze çarpanlar arasında ise, Montani Efendi⁵⁵, Alexandre Vallaury, Riamondo d’Arengo, Guilio Mongeri, Philippe Bello, M. Rene Dukas, Jachmund, Otto Ritter ve Helmuth Cuno gibi isimlerin yer aldığı görülür⁵⁶. Bu isimler arasında Fransız kökenli Levanten mimar Vallaury 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında İstanbul’un mimarlık platformunda en önemli yere sahip olmuştur. 1870-1879 yıllarında Paris’te dönemin en önemli mimarlık okulu olan Ecole des Beaux-Arts’ta eğitim gören Vallaury, otuzdan fazla önemli yapı gerçekleştirmiştir. Vallaury’nin yapıtlarının arasında Eminönü Hidayet Cami (1887), Karaköy Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü (1892), Beyoğlu Pera Palas Oteli (1893), Cağaloğlu Düyun-u Umumiye (1897), Müze-i Hümayun (1891-97), Büyükkada Rum Yetimhanesi (1890-1900), Bağlarbaşı Mecit Efendi Köşkü (1901) ve İstinye Osman Reis Camii (1903) sayılabilir. Diğer taraftan Alexandre Vallaury 1883 yılında kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi’nin mimarlık bölümünün, kuruluşundan itibaren 1908 yılına kadar başkanlığını yapmıştır⁵⁷.

Sanayi-i Nefise Mektebi, Osmanlı eğitim tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Türk sanatının ve mimarlığının 1883’ten bu yana çok yönlü ve kapsamlı bir biçimde geliştirilmesi için öğretim yapılan en eski sanat kurumudur. Önceki dönemlerde Türkiye’de mimarlığın sahip olmadığı itibarı kazandırmış olması, kurumun önemini de artırmaktadır⁵⁸. Kurumun kurucusu ve ilk müdürü Osman Hamdi

⁵⁴ Neşe Yıldırım, “II. Abdülhamit Dönemi Mimarlığı”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yay., C. 15, 2002, s. 367.

⁵⁵ Osmanlı mimarlığını konu edinen ve 1873 Viyana Sergisi’nde Osmanlı mimarlığını tanıtmak amacıyla yazılmış olan “Usul’ü Mimari-i Osmani” adlı eserin yazarlarından biri olan Montani Efendi, Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Camisinin de mimarıdır. Özellikle literatür konusunda Osmanlı’ya hizmet veren mimar için bkz: Nurcan Yazıcı, “Bilinmeyen Yönleriyle Mimar Montani Efendi”, *Arkitekt*, S. 495, (2003), s.42-47; Ahmet Ersoy, “Architecture And The Search For Ottoman Origins In The Tanzimat Period”, *Muqarnas*, Volume 24, (2007), s. 117-140.

⁵⁶ Yıldırım, “II. Abdülhamit Dönemi Mimarlığı”, s. 369.

⁵⁷ Mustafa S. Akpolat, “Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yay. 2002, s. 351-352.

⁵⁸ Uğur Tanyeli, “Türkiye’de Mimari Modernleşmenin Büyük Dönemeci (1900-1930)”, *Arradamento*, S. 100+7, (1998), s. 66.

Bey'dir. Osman Hamdi Bey'in ölümünden sonra, 1910'da müdürlüğe Halil Edhem Eldem atanmıştır. Daha sonra sırayla, 1917'de Halil Paşa, 1918'de Nazmi Ziya Bey, 1921'de Ali Sami Boyar, Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlüğüne getirilmişlerdir. Kurum, 1928 yılında "Güzel Sanatlar Akademisi" adını almıştır⁵⁹.

Yüzyılın sonunda artık Osmanlı neo-klasizmi, belirgin özelliklerini göstermeye başlamıştır. Bunun öncü temsilcilerinden olan Alexandre Vallaury'nin yanı sıra Mimar Vedat ve Kemalettin Beyler de bu üslubun önemli mimarları olmuşlardır. Üslubun oluşmasındaki başlıca neden, batı kaynaklı ampir ve barok gibi üsluplara bir tepki değil, Osmanlı yönetiminin siyasi olarak bir 'Klasik Dönem'e özlemi ve kendi gücünü bu yönüyle göstermesiyle alakalıdır⁶⁰.

2. 3. II. Meşrutiyet ve Milli Üslup Dönemi

1908 yılında, özellikle İttihat ve Terakki Fırkası'nın siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel alandaki girişimleri içinde, bulunduğu dönemin koşullarını ve yapısını en çok belirleyen noktalardan biri de mimarlıktır. İttihat ve Terakki Fırkası'nın başlıca düşünürlerinden biri olan Ziya Gökalp'in ekonomi, siyaset, felsefe, hukuk, din, dil alanında geliştirdiği düşüncelerin zamanla güç kazanması, yaygınlaşması, mimarlık alanına da tesir etmiştir⁶¹. II. Meşrutiyet ile başlayan bu üslup, mimarlığın ulusal bilinci güçlendirici niteliğine inanıldığı için savaş yılları süresince binaları şekillendirmeye devam etmiş, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan tek üslup olmuştur. 1927 yılında dışa açılma siyaseti sonrasında zayıflamakla beraber 1930 yılına kadar etkisini sürdürmüştür⁶². Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sınırlı sayıdaki mimarın hemen hemen tümüne yakını milli üsluba bağlı kalmıştır⁶³. Üslubun ilkeleriyle hareket eden mimarlar, özellikle Osmanlı Klasik dönemdeki mimari öğeleri kullanmayı tercih etmişlerdir⁶⁴. Bu mimarlar aldıkları

⁵⁹ Önder Küçükerman, "Sanayi-i Nefise Mektebi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 6, 1994, s. 447.

⁶⁰ Aptullah Kuran, "Mimarlıkta "Yeni-Türk" Üslubu ve Osman Hamdi Bey", *Selçuklular'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Mimarlık*, Çiğdem Kafesçioğlu, vd. (ed.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012, s. 598.

⁶¹ Metin Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s. 27.

⁶² İnci Aslanoğlu, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yay., C. 18, 2002, s. 254.

⁶³ Metin Sözen, "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Ve Mimarları", *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1984, s. 35; İnci Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2010, s. 30.

⁶⁴ Son dönem Osmanlı Mimarlığında gördüğümüz birçok mimari üslubun yanında Oryantalizm, Milli

eğitim gereği cephe tasarımına büyük önem vermişler ve plan tasarımından öte, cepheyi odak noktası seçmişlerdir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde denenmiş değişik biçimli kemerler, cephelerde yeni düzenler içinde uygulanmışlardır. Ayrıca aynı dönemin çini motifleri yeniden düzenlenerek, Kütahya atölyelerinde yaptırılmış ve cephelere yerleştirilmiştir⁶⁵. Bununla beraber dönemin mimarlarından Vedat Tek'in bazı yapılarında (özellikle pencere kemerleri ve çini panoların yerleştirme kompozisyonunda) Art Deco akımının izlerine de rastlamak mümkündür⁶⁶. Vedat Tek ve Kemalettin Bey⁶⁷, dönemin en üretken mimarları olmakla beraber, eğitimci olmaları yönünden de döneme damgasını vurmuş iki önemli mimardır⁶⁸. Bu dönem içinde adları geçen bazı mimarlar şunlardır: Arif Hikmet Koyunlu, Ali Talat, Ahmet Kemalettin, Ekrem Hakkı Ayverdi, Guilio Mongeri, Mesut Özok⁶⁹. Dönemin mimari eserlerine örnek verecek olursak; Kastamonu Hükümet Konağı (1901-1902), Sirkeci Büyük Postahane Binası (1909), Ankara 2. Büyük Millet Meclisi Binası (1924), Ankara Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Binası (1926-1929), Ankara Etnografya Müzesi Binası (1926), Ankara Palas (1927), Taksim Anıtı Kaidesi (1928) ve Ankara Ulus Türkiye İş Bankası Binası'nı (1929) gösterebiliriz.

2. 4. 1930'lu Yıllarda Ulusal Akım Dönemi

Milli Üslup Dönemi, en önemlisi batılılaşma ilkesi olan çeşitli nedenlerin etkisiyle geçerliliğini 1927 yılında yitirmiştir⁷⁰. Batılılaşma yönünde gerçekleştirilen devrimler önderliğinde mimarlığın da yeniye simgelemesi gereği ve tarihe dönük bu akımın batıdaki modern gelişmeler karşısındaki geçersizliği, daha 1926 yılında hissedilmeye başlanmıştır. Dönemin simge kenti olan Ankara'da mimarlık faaliyetleri 20'li yılların sonlarına doğru yabancı mimarların tasarımlarına açılacaktır. Avrupa'dan

Üslubun oluşmasında temel niteliğinde eserler oluşturmuştur. Bkz: Turgut Saner, *19. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığında Oryantalizm*, İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1998, s. 149; Afife Batur, "İstanbul Mimarlığında Oryantalizm", *Arredomento Dekorasyon*, S. 9, (1992), s. 91.

⁶⁵ Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)*, s. 30.

⁶⁶ Afife Batur vd., *M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, İstanbul: YKY, 2003, s. 155.

⁶⁷ Mimar Kemalettin Bey ve eserleri için bkz: Yıldırım Yavuz, *Mimar Kemalettin Bey ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981; Yıldırım Yavuz, Süha Özkan, "Osmanlı Mimarlığının Son Yılları", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay. C. IV, 1985, s. 1082-1084; Yıldırım Yavuz, *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin: 1870-1927*, Ankara: Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yay., 2009; Ali Cengizkan vd., *Mimar Kemalettin ve Çağı*, Ankara: Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yay., 2009.

⁶⁸ Nurcan İnci Fırat, "XX. Yüzyıl Başlarında Görülen Osmanlı Mimarisi", *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. X, 1999, s. 290.

⁶⁹ Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)*, s. 33.

⁷⁰ Leyla Alpagut, *Cumhuriyetin Mimarı Ernst Arnold Egli*, İstanbul: Boyut Yay., 2012, s. 70.

gelen bu mimarların bir kısmı sadece inşa faaliyetinde bulunmayıp, aynı zamanda eğitim de verecektir. Böylece, Milli Üslubun ilkeleri terkedilip yerini bu yabancı mimarların getirdiği daha işlevsel-akılcı mimariye bırakacaktır⁷¹. Simetrik cephe tasarımına karşın cephe ile ilişki içerisinde bulunamayan plan tasarımı ile kendini gösteren Milli üsluba karşın Ulusal Akım'da, cephelerde sadelik ön planla tutulmuş, yapının işlevselliği ve plan tasarımına önem verilmiştir⁷². Mimarlıkta batı etkisinin egemen olduğu, önemli yapı etkinliklerinin ve eğitimin yabancı mimarlarca yürütüldüğü 1930-1940 yılları arasında yerli mimar sayısı arttıkça batılı mimarlara karşı tepkiler de artmış, dışta güçlenen milliyetçilik akımı ve bizdeki milliyetçilik ilkesinin de etkisiyle bazı mimarlar arasında mahalli ve yerli olan bir mimarlık yaratılması isteği belirmiştir. Ulusal akımın oluşumunu hazırlayıcı etkileri olan bu gelişmeler uygulamada geleneksel Türk evini örnek alan birkaç yapı ile sınırlanmış, önemli boyutlara erişememiştir. Ancak, 1934 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nde başlatılan Milli Mimarlık Seminerleri bu yıllarda geleneksel mimarlığın yaşatılması yolunda önemli bir uğraştır⁷³. Bu dönemde mimarlarımız, iklim koşullarına uygun, geleneksel mimarlıkla ilişkili yerli malzeme ve işçilikle yapı üretmenin gerekliliği üzerinde durmuşlardır⁷⁴.

Bu dönemde önde gelen problemlerden biri de gelişmekte olan başkent imar sorunudur. Başkent konut ihtiyacını çözüme kavuştururken çarpık kentleşmenin önüne geçmek amacıyla çeşitli projeler üretilmiş, Avrupalı uzmanlara kent imarı için projeler hazırlatılmıştır⁷⁵.

Sedad Hakkı Eldem, Emin Onat, Leman Tomsu, Paul Bonatz ve Orhan Arda, dönemin öne çıkan mimarlarıdır. Anıtkabir, Ankara Fen Fakültesi Binası, Ankara Milli Kütüphane Binası, İstanbul Fen ve Edebiyat Fakülteleri Binası, Bursa Yapı ve Kredi Bankası Binası, Amasya Hükümet Konağı ve Ankara Emniyet Sarayı dönemin bazı yapılarına örnek olarak gösterilebilir.

⁷¹ Gönül Tankut, *Bir Başkent'in İmarı Ankara: (1929-39)*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınları, 1993, s. 101; Afife Batur, "Ankara'nın Başkent Oluşu ve Kentsel Kuruluşu", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, C. 5, 1983, s. 1384.

⁷² Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, s. 64.

⁷³ İnci Aslanoğlu, "Birinci Ve İkinci Milli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler", *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1984, s.43.

⁷⁴ Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)*, s.244.

⁷⁵ Aptullah Kuran, "Proclamation and Development of Ankara as The Capital of The Republic of Turkey", *Selçuklular'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Mimarlık*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012, s. 677-78; Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, s.28-29.

3. AMASYA İL MERKEZİ'NDEKİ GEÇ DÖNEM KAMU YAPILARI KATALOĞU

3. 1. Amasya Hükümet Konağı

Katalog No: 1

Adı: Hükümet Konağı

Yapım Yılı: İlk yapımı XIX. yüzyılın ilk yarısı. İkinci yapımı 1864. Son yapımı 1947-49 yılları arasında olup, mimarı Tuluğ Baytın'dır⁷⁶.

Yeri: Amasya İl Merkezi, Helkis Mahallesi

Bugünkü Kullanımı: Amasya Valilik Binası

İnceleme Tarihi: 12.09.2012

Çizim: 1-7

Fotoğraf: 1-7

Tarihçe:

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde bulunan belgelerden yapının günümüze gelene dek üç farklı aşamadan geçtiğini görmekteyiz. Bu yapılardan ilki XIX. yüzyılda yapılmış olmalı ki yapıya dair en erken belge, 1848 tarihli olup, konağın harap bir durumda olduğunu bildirmektedir⁷⁷. Bundan sonraki arşiv belgesinin tarihi 1864'ü göstermektedir⁷⁸. Bu belgede artık yeni bir konak yapılmasının gerektiği, mevcut konağın kullanılamayacak derecede harap olduğu yazmakta ve yeni yapılacak konağın yaklaşık masrafı bildirilmektedir. Buna göre yeni konak 213 bin kuruşa mal olacaktır. Bu belge ile yakın tarihlerde yazılı olan birçok belge, inşa masraflarının nasıl giderileceğine dair bilgi içermektedir. Tüm tartışma ve hesaplar sonucu konağın yapımına 1864 yılında başlanmıştır ve hatta kapısına yerleştirilecek olan kitabe metni bile hazırlanmıştır⁷⁹. Fakat bu kitabe günümüze

⁷⁶ Ahmet Demiray, *Resimli Amasya*, Ankara: Güney Matbaacılık, 1954, s. 205.

⁷⁷ BOA., A.MKT.MHM., 6/82, 15 Şevvâl 1264, 14 Eylül 1848.

⁷⁸ BOA., İ.MVL, 516/23251, 15 Şevvâl 1280, 24 Mart 1864.

⁷⁹ BOA., A.MKT.MHM., 319/34, 10 Cemâziye'l-âhir 1281, 10 Kasım 1864.

ulaşamamıştır. Başbakanlı Osmanlı Arşivi'ndeki belgeye gre sz edilen kitabe metninin transkripsyonu şu şekildedir;

*“Hud bin sl Hn Abdlazz’i tcdr etsin
Ki ol şhın vcd-ı pk-i mahz-ı hayra letdir
Muvfık hkmi hkm-i şer’e emri emr-i kanna
Anunn nsırı Hak yveri fahr-ı risletdir
Mukrin olduğından kasd u azmi sıdk u ihlsa
Ne ry etse isbetdir ne işlerse adletdir
Cihnı şyle tutmuş adli kim her milletin fikri
O şhın sye-i eltfına şimdi dehletdir
Clsından ber bir tze revnak geldi dnyya
Cihan eski cihn amma ki hlet başka hletdir
Amasya beldesi ez-cmle ma’mr oldu asrında
Bu himmet siyy cmle ihyya delletdir
Hkmet mevki’in tecdde ferman etdi lutf etdi
Bu lutfi bilmeyenler var ise ehl-i cehletdir
İki mısra’da derc eyler iki trh-i mstesn
Kul ahkar Ziy kim anda me’mr-ı eyletdir
Amasya sa’d u behcet buldu bu bb-ı hkmetle
Hukk ashb gelsin bu kapu bb-ı adaletdir 1281⁸⁰” (Belge 1).*

Yapı kısa zamanda bitirilmiş olmalı ki 1866 yılına ait ikinci keşif belgesinde yapı ayrıntılı bir biimde tanımlanmıřtır⁸¹. 1890 yılında ahşap olan hkmet konağına kargir bir mahsen yapılması istenmekte ve masrafı sylenmektedir⁸². Buna gre masraf 24.307 kuruştur. 1898 yılına ait bir belge bu mahsenin inşası ve masrafları hakkında bilgi vermektedir⁸³. 1916 yılında, konağın onarılmasına ihtiya duyulmuş olacak ki tamir iin izin ve masraflarının karşılanması iin para istenmektedir⁸⁴. 1920

⁸⁰ BOA., A.MKT.MHM., 319/34, 1281, 1864.

⁸¹ BOA., C.DH., 57/2806, 13 Zi’l-hicce 1282, 29 Nisan 1866.

⁸² BOA., DH.MKT., 1715/43; DH.MKT., 1715/75, 17 řa’bn 1307, 8 Nisan 1890.

⁸³ BOA., şD., 363/45, 17 şevvl 1315, 11 Mart 1898.

⁸⁴ BOA., DH.MB.HPS., 20/8, 21 Zi’l-hicce 1334, 19 Ekim 1916.

tarihli bir başka belgede de yine aynı istekte bulunmaktadır⁸⁵. 19 Aralık 1946 tarihinde alt katta çıkan yangınla, bina tamamen yanmıştır⁸⁶. Bundan sonra 1949 yılında yine aynı yerde, günümüzde Amasya Valilik binası olarak kullanılan yapı inşa edilmiştir. Bu yapının mimarı Tuluğ Baytın'dır.

Abdi-zade Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi I kitabında Hükümet Konağı ve çevresindeki yapılarla ilgili şunları yazmaktadır:

“Amasya mutasarrıfı Ziya Paşa, 1281/1864’de, İzzet ve Nuri Beyler’den satın alıp, yerine gayet güzel bir hükümet konağı; arkasında, dağ kenarında, umumi bir hapishane yaptırmış; paşanın selamlığını, Belediye Dairesi ve iki katlı evini de, telgrafhane haline getirmiştir. Bunlara, 1312/1894’de belediye bahçesinin doğusunda bir de polis karakolu ilave edilmiştir. Ziya Paşa, Bağ Helkis ile Sade Helkis’i ayıran kaya üzerine şehrin her yerinden görülebilen bir yerde, büyük bir saat kulesi yaptırarak, şerefesinin üç tarafına büyük, kare şeklinde saat koydurarak halkın istifadesini sağlamıştır. Bu saathanenin bitişiğinde, 1312/1864’de, Belediye Eczanesi ve bunun karşısına da bir evrak mahzeni inşa edilmiştir⁸⁷”

demektedir. Bahsetmiş olduğu yapılardan günümüze özgün haliyle gelebilmiş hiçbir yapı olmamakla beraber Hükümet Konağı’nın varlığını yukarıda da bahsettiğimiz belgelerden ve fotoğraflardan bilmekteyiz. Fakat adı geçen Hapishane, Telgrafhane, Belediye Binası ve Eczane ’den günümüze hiçbir veri ulaşamamıştır. Günümüzde var olan Belediye Binası ise 1915-22 yılları arasında yapılmıştır.

Mimari Özellikler

Plan Özellikleri

Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bodrum kata, kuzey-doğu ve güney-doğu köşelerinde yer alan merdivenlerle ulaşılır. Merkez kısmın ikiye böldüğü katta kuzey ve güney koridorlar arasında doğrudan bir iletişim bulunmamaktadır. Kuzey tarafta, kuzey-güney doğrultusunda yer alan koridorun iki tarafında toplam 6

⁸⁵ BOA., DH.MB.HPS., 21/64, 4 Cemâziye'l-evvel 1338, 25 Ocak 1920.

⁸⁶ Hüseyin Menç, *Tarih İçinde Amasya*, Ankara: 2000, s. 357.

⁸⁷ Hüsameddin, *Amasya Tarihi I*, s. 138.

oda bulunmaktadır. Aynı kurgu güney tarafta görünmektedir. Burada, koridora 16 oda açılmaktadır (Çizim 1).

Bodrum katta görülen şema çok az değişiklik ile zemin katta da sürdürülmüştür. Kuzey ve güney tarafların birleşimi merkez hole açılan birer kapı ile mevcut hale gelmiştir. Merkez holün doğusunda ana giriş kapısı, batısında üst kata çıkışı sağlayan üç kollu merdiven yer alır. Kuzeyde yer alan koridora 7, güneydeki koridora 16 oda açılmaktadır. Her bir koridor yaklaşık 26 metre uzunluğundadır. Yapının kuzeydoğu ve güneydoğu uçlarında bodrum kata ve üst kata geçişi sağlayan merdivenler bulunmaktadır. Bu mekânda ayrıca dışa açılan birer kapı mevcuttur (Çizim 2).

Bodrum kat ve zemin katta görülen şema aynı biçimde birinci katta da uygulanmıştır. Yalnız, kuzeydeki koridora 13, güneydeki koridora 10 oda açılmaktadır (Çizim 3).

Cephe Özellikleri

Oldukça sade bir tasarımla inşa edilmiş olan yapı, 1930 sonrası Ulusal Mimarlık döneminin tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Yükseltilmiş bodrum kat ile birlikte iki kat olarak tasarlanmış olan yapının bodrum katı zemin kattan, tüm cepheleri dolanan kat silmesi ile ayrılmıştır. Pencereilerin tümü dikdörtgen şeklinde, çevresi silmeli ve basık kemerli olarak tasarlanmıştır. Yapının dış cephelerinde bulunan kapıları da aynı şema içerisinde kendini göstermektedir. Marsilya tipi kiremitlerle kaplı dört omuz kırma çatı geniş saçaklı olup, saçakları destekleyen herhangi bir sistem mevcut değildir.

Yeşilirmak'a bakan ana giriş kapısının bulunduğu cephenin merkezinde, iki kat yüksekliğinde çift kolonla üçlü giriş bölümü yer almaktadır. Kolonların arkasında kalan duvarda her bir katta ikişer dikdörtgen pencere vardır. Üst kata tekabül eden kısımdaki pencereler uzatılarak ve önüne demir korkuluk ilave edilerek balkonumsu görünüm verilmiştir. Demir parmaklıkların bulunduğu küçük çıkmanın altına ise kıvrımlı dörder küçük konsol yerleştirilmiştir. Bu giriş bölümüne bodrum kat yüksekliğindeki on basamakla ulaşılmaktadır. Giriş kısmının iki yanında birbirine simetrik sekizer pencere bulunmaktadır. Tüm katların pencere hizaları aynıdır (Çizim 4, Fotoğraf 1).

Dar kısımda kalan kuzey ve güney cepheleri de birbiriyle uyum içerisinde olup, merkezinde bodrum kat yüksekliğinde basamaklarla çıkılan basık kemerli bir kapı ve kapının iki yanında, diğer cephelere nazaran daha küçük boyutlu birer pencere yer almaktadır. Birinci katta ise merkezde bir balkon ve iki yanında pencereler vardır (Çizim 5-6, Fotoğraf 2-3).

Yapının arka cephesi olan batı cephede de pencereler diğer cephelerle uyum içerisinde. Cephenin merkezinde, iç tarafta bulunan merdivenin çıkıntısı yer almaktadır. Bu kısımda dikdörtgen şeklinde üçer pencere, dört kat olarak yerleştirilmiştir (Çizim 7, Fotoğraf 4).

Süsleme Özellikleri

Yapı, dönem özelliği gereğince sade bir tasarım içerisinde ele alınmış olup, kütsel bir plan ile oluşturulmuştur. Süsleme yönünden oldukça sade inşa edilen yapıda hareketlilik, yalnızca pencerelerin simetrik biçimde yerleştirilmesi ve anıtsal kolonlu giriş bölümünün oluşturulmasıyla gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 5-6). Ayrıca yapı içinde, üst kata çıkışı sağlayan merdivenlerin korkuluk kısımlarında ve yan duvarlarda Amasya şehri ve tarihini konu alan rölyefler bulunmaktadır (Fotoğraf 7). Rölyeflerin ne zaman yapıldığına dair bir belge ve bilgiye rastlanmamıştır.

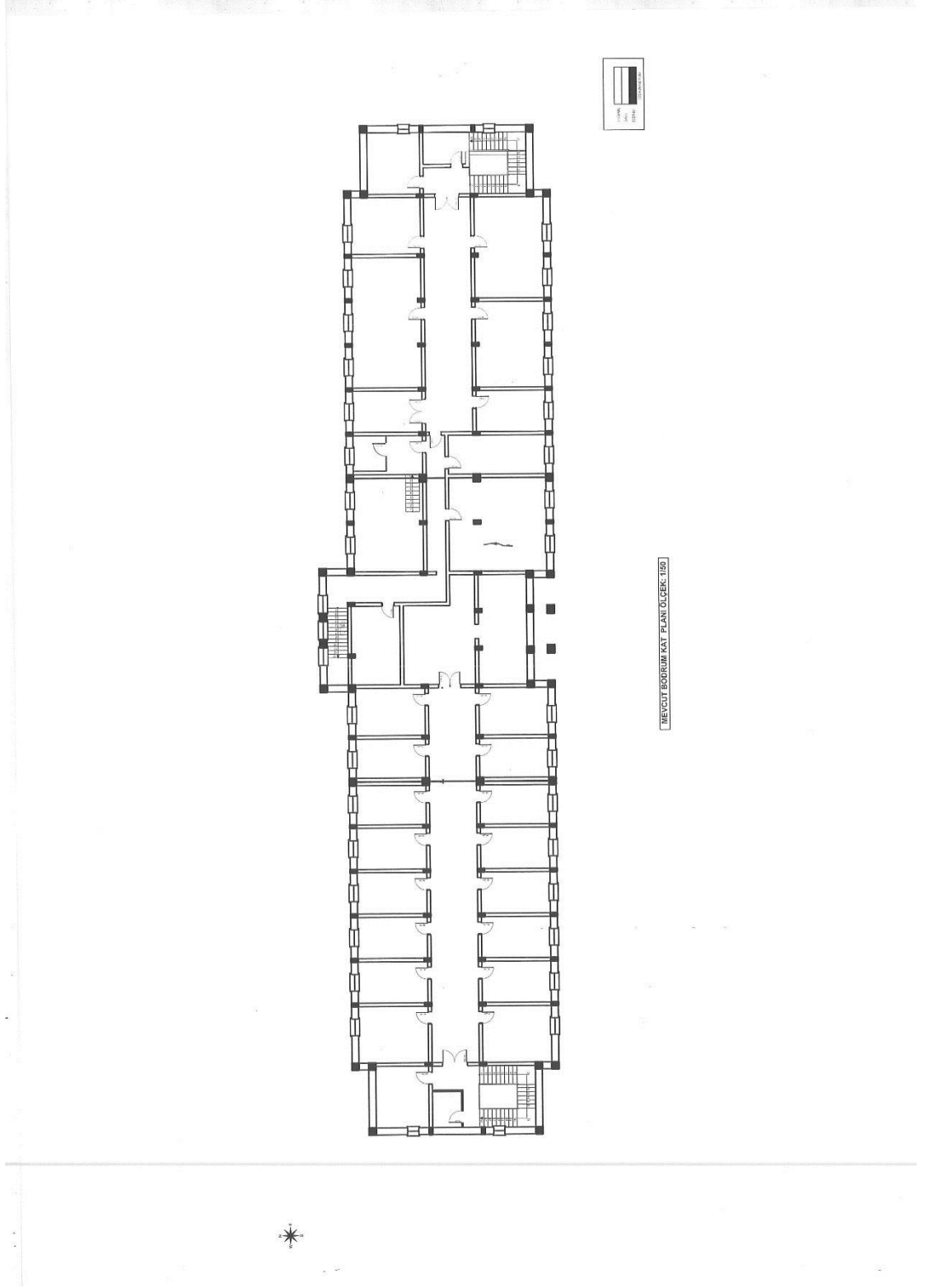
Malzeme

Yapının tüm cepheleri betonarme üzerine sarı renk kesme taş ile kaplanmıştır. Dört omuz kırma çatı, marsilya tipi kiremitle örtülmüştür.

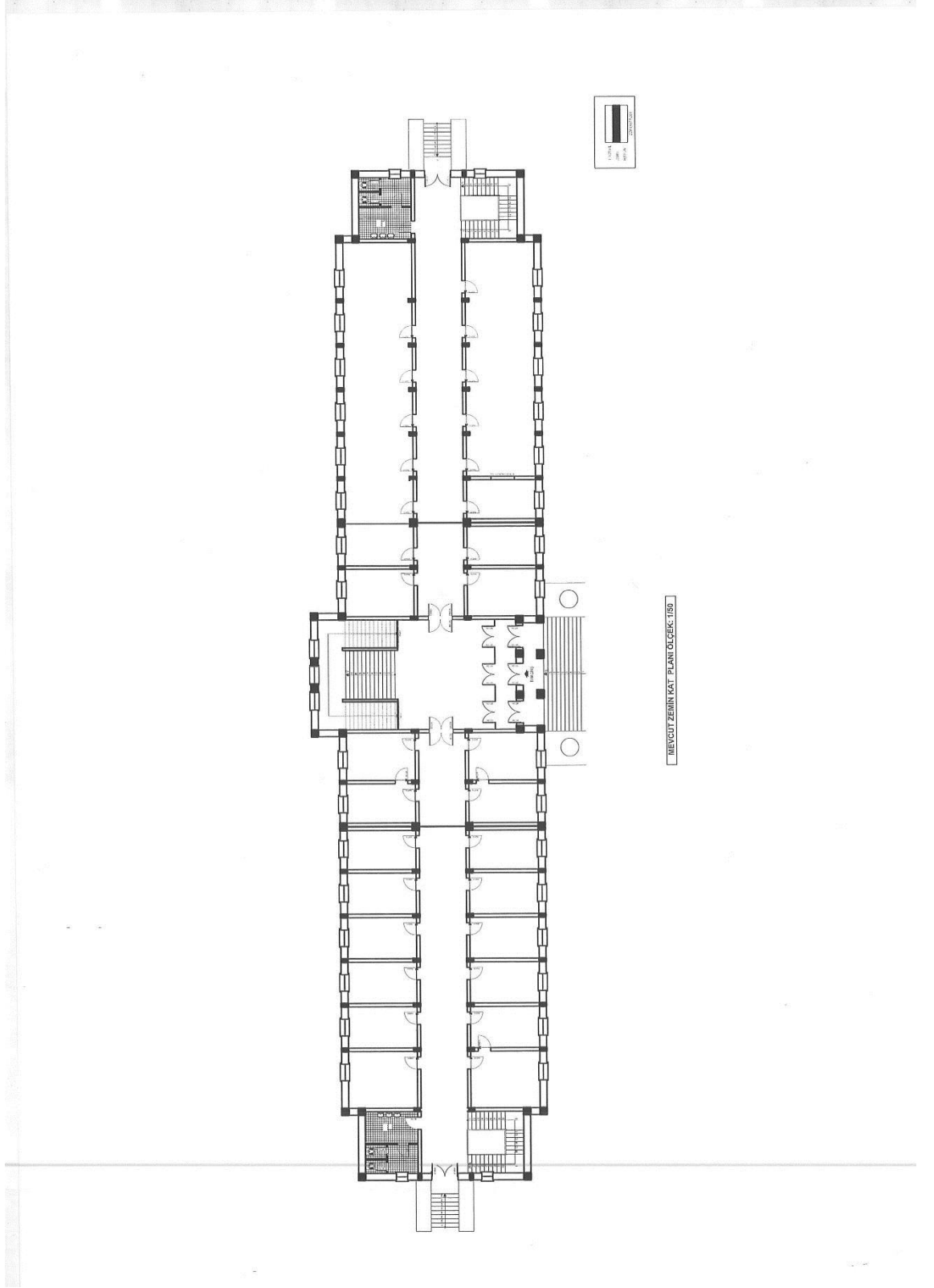
Geçirmiş Olduğu Onarımlar ve Günümüzdeki Durumu

Bugün Amasya Valilik binası olarak kullanılan yapının Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda bulunan dosyasında herhangi bir onarım raporuna rastlanmamış olup, yalnızca led ışıklar ile dış cephesinin aydınlatılmasına dair raporlar ve projeler mevcuttur⁸⁸. Yapının günümüzdeki durumu, kullanım amacı da göz önünde bulundurulursa iyi durumdadır.

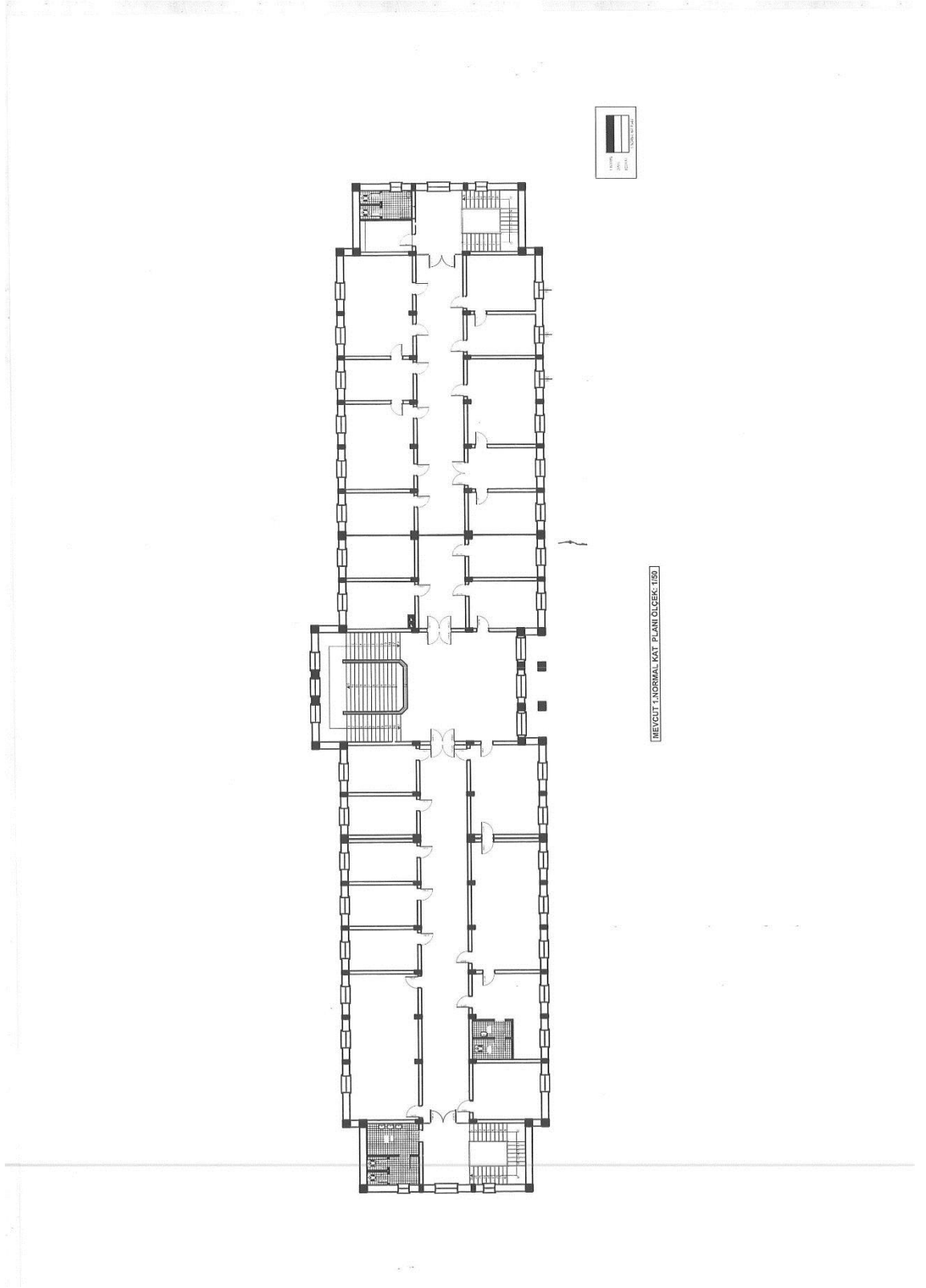
⁸⁸ Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda yer alan bu belge 549 numaralı dosyada Ada: 466, Parsel: 2 olarak arşivlenmiştir.



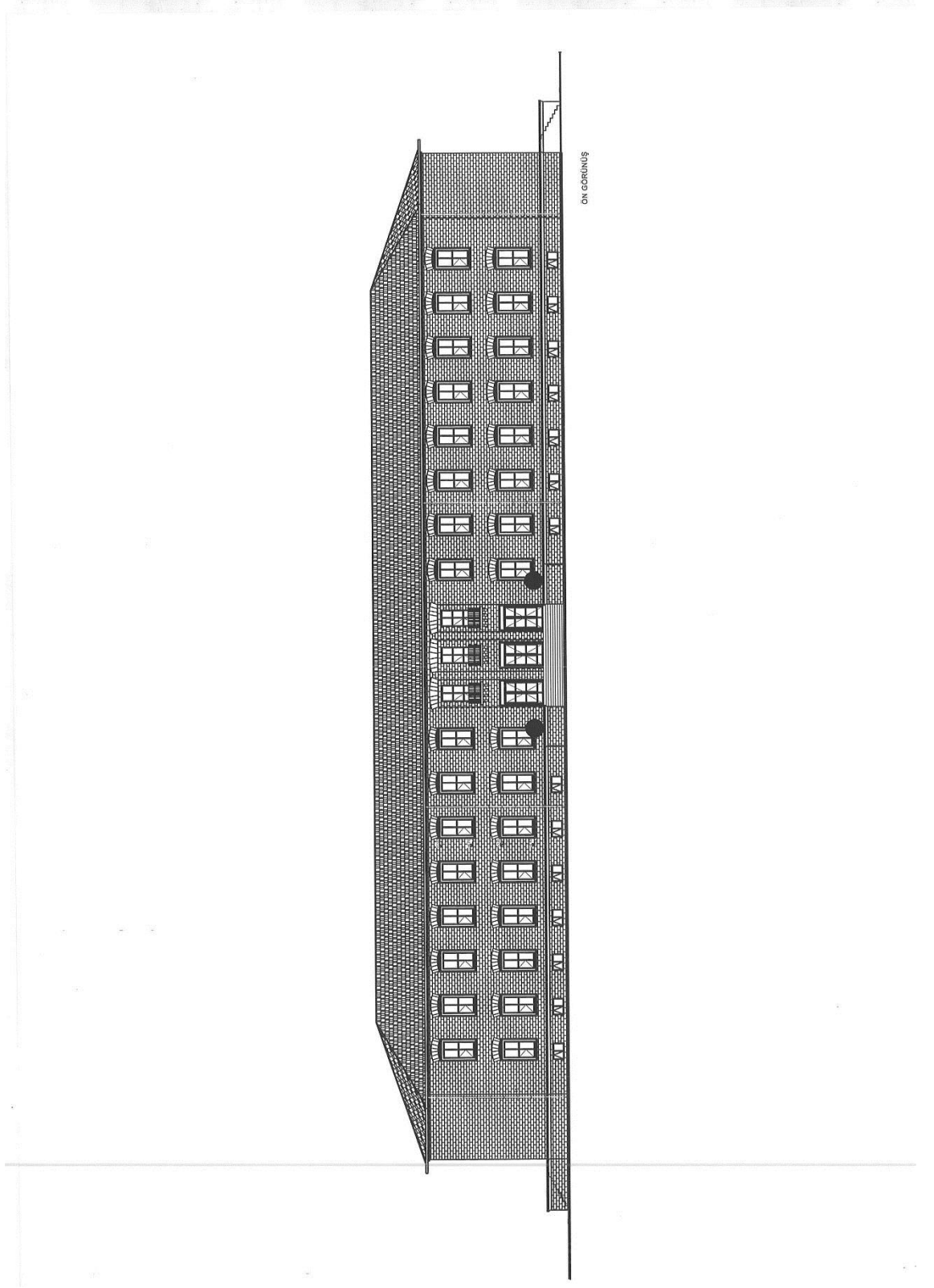
Çizim 1: Valilik Binası Bodrum Kat Planı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).



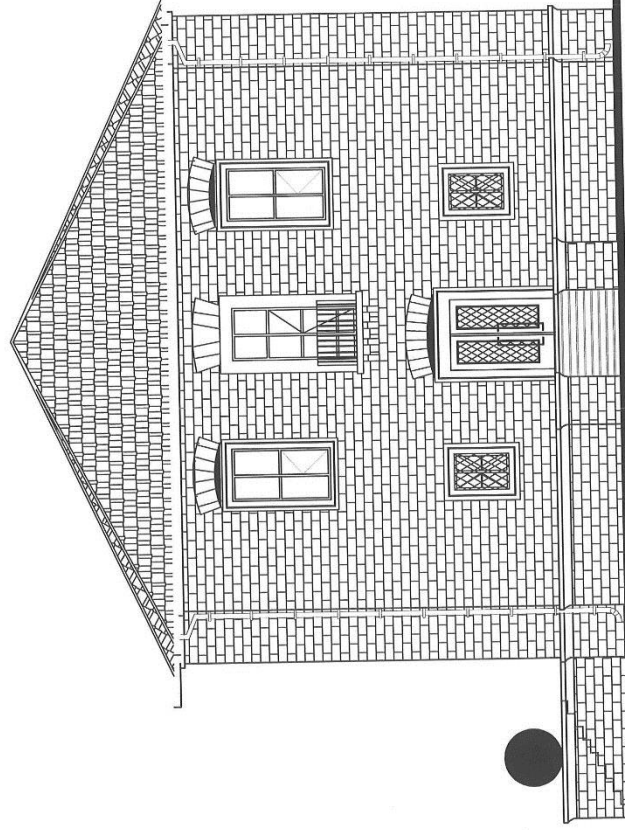
Çizim 2: Valilik Binası Zemin Kat Planı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).



Çizim 3: Valilik Binası Birinci Kat Planı (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).

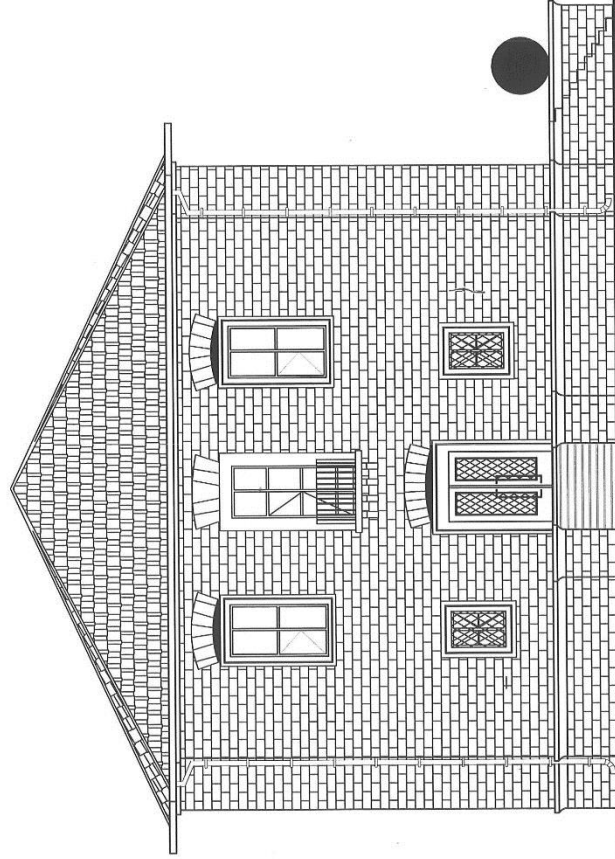


Çizim 4: Valilik Binası Doğu Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).



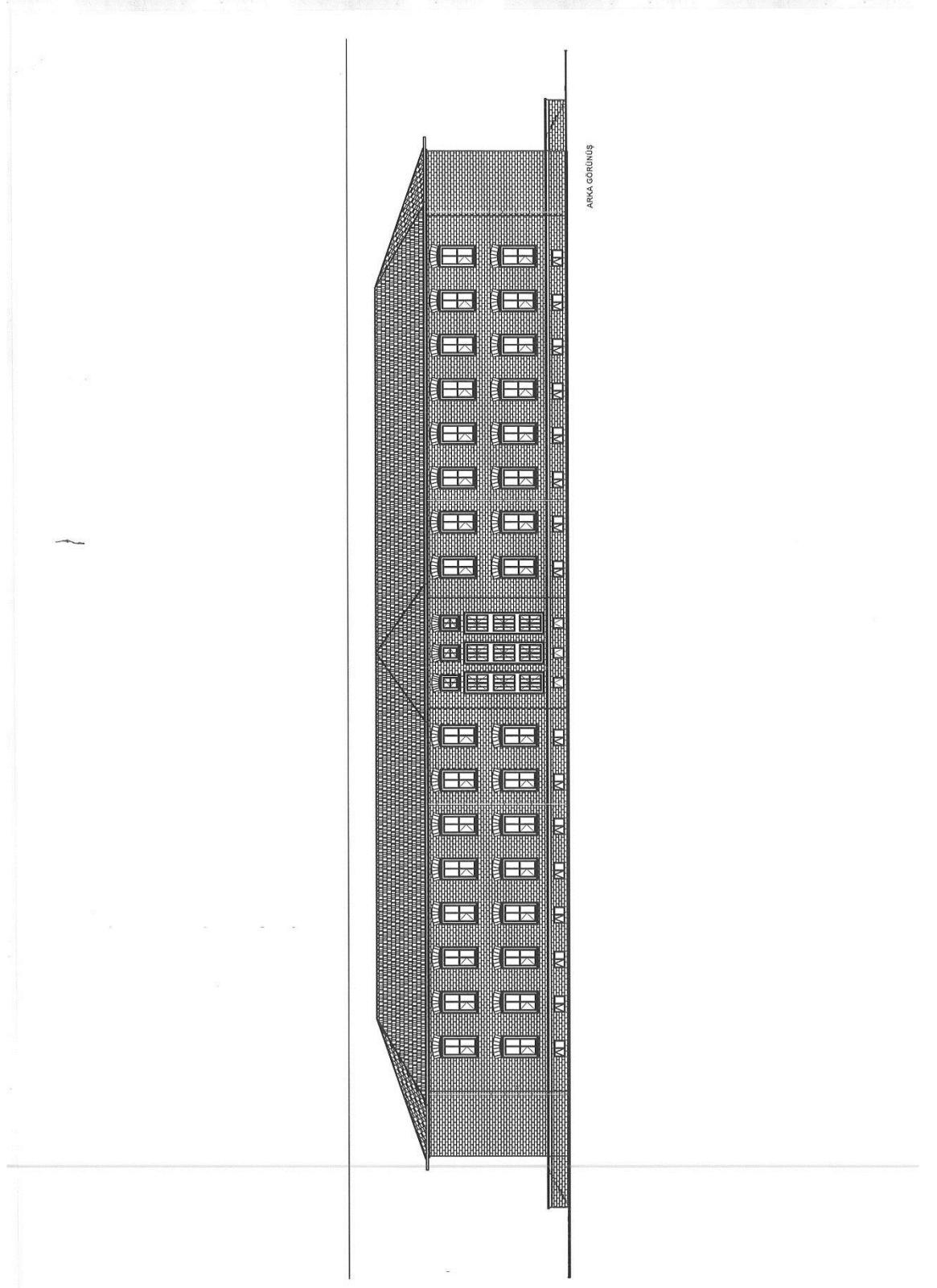
SAĞ YAN GÖRÜNÜŞ

Çizim 5: Valilik Binası Kuzey Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).



SOL YAN GÖRÜNÜŞ

Çizim 6: Valilik Binası Güney Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).



Çizim 7: Valilik Binası Batı Cephe Görünüşü (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü).



Fotoğraf 1: Valilik Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 2: Valilik Binası Kuzey Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 3: Valilik Binası Güney Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 4: Valilik Binası Batı Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 5: Valilik Binası Doğu Cephede Yer Alan Kolonlu Giriş.



Fotoğraf 6: Valilik Binası Pencere Düzeni.



Fotoğraf 7: Valilik Binası Üst Kata Çıkışı Sağlayan Merdivenlerde Yer Alan Rölyefler.

خدا بیک سال خانه عبد العزیز تاجدار استونه
 موافقه حکم حکم سریع امری امر قانونه
 مقارنه اولدیفنده قصد دغرمی صدقه واهله
 جلا فی سوله فوتمه عدله بکم هر ملک قدری
 جلوسنده برو برنق رونق کلدی دنیا به
 اما سیه بدع سی ارجه معمر اولدی عفرین
 حکومت موقعه تجدیده قریانه اندی لطف اندی
 ایکی مضرعه درج ایدر ایکی تاریخ مستفا

اما سیه عددو برحق بولدی بوباب حکومت
 حقوق صحاب کلمونه بوقیو باب عدالت

۱۲۸۱

۱۲۸۱

3. 2. Saat Kulesi

Katalog No: 2

Adı: Saat Kulesi

Yapım Yılı: 1866

Yeri: Amasya İl Merkezi, Helkis Mahallesi

Bugünkü Kullanımı: Saat Kulesi

İnceleme Tarihi: 12.09.2012

Fotoğraf: 8-10

Tarihçe:

Amasya mutasarrıfı Ziya Paşa'nın Amasya'daki imar faaliyetlerini konu edinen arşiv belgesinde, 1866 yılında inşa edilen saat kulesinden bahsedilmektedir. Bu belgeye göre söz konusu saat kulesi ağaç malzemeyle yapılmıştır⁸⁹. Kule, 1940 yılında dönemin Amasya Valisi Talat Öncel tarafından daha iyisini yapma vaadi ile yıktırılmıştır⁹⁰. 1866 yılında yapılmış olan bu saat kulesinin bulunduğu yere, 2002'de Vali Hüseyin Poroy tarafından günümüzdeki saat kulesi, aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir⁹¹.

Mimari Özellikleri

Plan ve Cephe Özellikleri

1866'da yapılmış olan saat kulesinin mimari özelliklerini ancak 1940 öncesi fotoğraflardan öğrenebiliyoruz (Fotoğraf 8). Buna göre kule, kare planlı kaideye sahip olup yuvarlak gövdeli minare biçimindedir. Kare planlı ahşap bir peteğe sahiptir. Saat ise bu peteğin üç tarafına yerleştirilmiştir ve yuvarlak kadranlıdır (Fotoğraf 9).

⁸⁹BOA. A.MKT.MHM., 350/50; Kenan Akyüz, *Belgeler I Ziya Paşa'nın Amasya Mutasarrıflığı* *Sırasındaki Olaylar*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü: 2, (1964), s. 3,29.

⁹⁰Hüseyin Menç, *Olaylar ve Belgelerle Amasya Tarihinden Sayfalar*, Samsun, 1987, s. 91,92; Hakkı Acun, *Anadolu Saat Kuleleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1994, s. 40.

⁹¹Menç, *Olaylar ve Belgelerle*, s.512; Murat Çerkez, "Amasya Saat Kuleleri", *Ekev Akademi Dergisi*, S. 45, (2010), s. 326-327.

Süsleme Özellikleri

Kulede belirgin bir şekilde süsleme ögesi bulunmamaktadır.

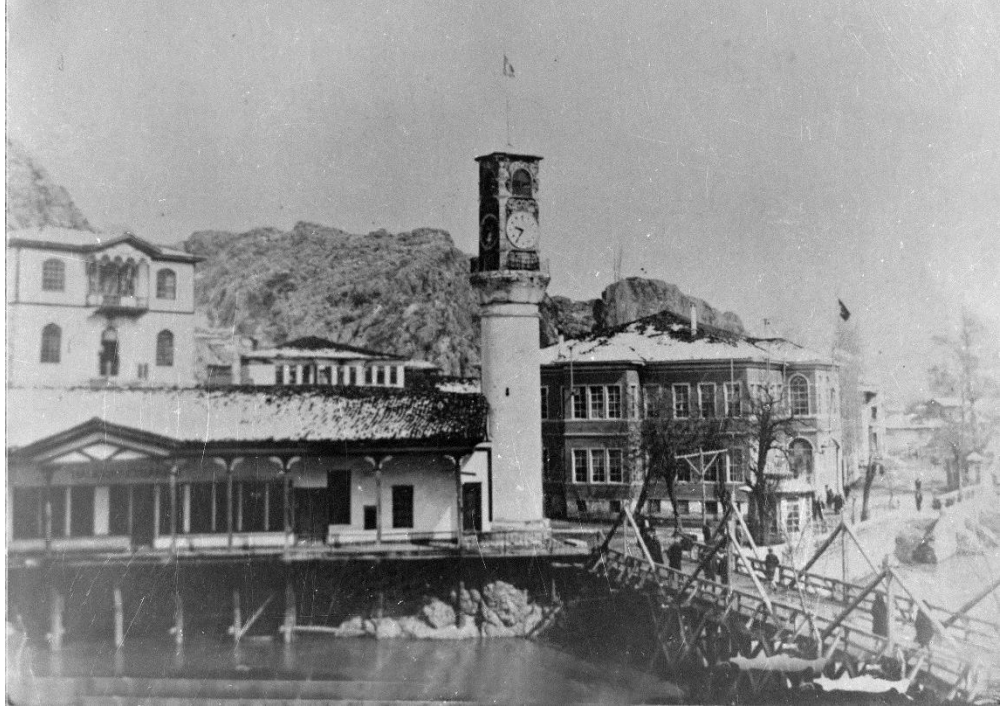
Malzeme

Minare biçimindeki kulenin kaide kısmı kesme taş, gövdesi tuğla ve saat kadranının yerleştirildiği kısım ağaç malzeme ile inşa edilmiştir. Eski fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla tuğla gövde sıva ile örtülüdür. Günümüzde inşa edilmiş olan saat kulesinin gövdesi ise tuğla kaplıdır (Fotoğraf 10).

Geçirmiş Olduğu Onarımlar ve Günümüzdeki Durumu

1866 yılında inşa edilen kule, 1940 yılında dönemin il valisi tarafından ‘daha iyisini yaptırma’ vaadiyle tamamen yıktırılmış, ancak yeni bir kule yaptırılmamıştır⁹². 2002 yılında, Amasya valisi Hüseyin Poroy tarafından eski kulenin bulunduğu noktaya aslına uygun bir biçimde günümüzdeki saat kulesi inşa ettirilmiştir. Yalnızca yapının eski fotoğraflarında kuleye ait bir kaide görmemekteyiz. 2002 inşasında ise burada yaklaşık 2.5 metre yüksekliğinde kare şeklinde bir kaide görmekteyiz. Günümüzde kuleye çıkışı sağlayan bu kaide kısmında özel işletmeye ait bir dükkân bulunmaktadır.

⁹² Menç, *Tarih İçinde Amasya*, s. 358.



Fotoğraf 8: Saat Kulesi Eski Fotoğrafi (Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).



Fotoğraf 9: Saat Kulesi Genel Görünüm.



Fotoğraf 10: Saat Kulesi Ahşap Kısım.

3. 3. Belediye Eski Binası

Katalog No: 3

Adı: Belediye Binası

Yapım Yılı: 1913-1922

Yeri: Amasya İl Merkezi, Helkis Mahallesi

Bugünkü Kullanımı: Amasya Belediyesi Zabıta Müdürlüğü

İnceleme Tarihi: 12.09.2012

Çizim: 8-13

Fotoğraf: 11-19

Tarihçe:

1913 yılında yapımına başlanan Belediye Konağı'nın temeli Veysibeyzade Sıtkı Bey zamanında atılmış, Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele dönemlerinde de inşa faaliyeti devam etmesine karşılık bina tamamlanamamıştır. Bir müddet na-tamam bekleyen bina, bütün sıkıntılara rağmen 1922 yılında, zamanın Belediye Reisi Veysibeyzade Nafiz Bey tarafından bitirilmiş ve resmi açılışı yapılmıştır⁹³. Dönemin yerel gazetesi Emel'de, bina hakkında şu ifadeler yer almaktadır:

*“Yıllar önce başlamış ve hasıl olan engeller yüzünden kısmı azamı natamam kalan bugün dahi gizli ve halli birçok manialara engellemelere rağmen Belediye binasının inşaa ve ikmaline muvaffakiyettir. Bu hususta yolundan şaşmayan azim ile hedefine giden Belediye Reisi Nafiz Bey'i hürmetle takdir ederiz.”*⁹⁴(Belge 2).

Giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede, yapının inşasına 1913 yılında başlandığı, 1922 yılında Belediye Reisi Nafiz Bey zamanında tamamlandığı yazmaktadır. 1984 yılına kadar belediye binası olarak hizmet veren yapı, 1986 yılında

⁹³ Hüseyin Menç, *Milli Mücadele Yıllarında Amasya Olaylar, Portreler, Belgeler*, Ankara: Amasya Valiliği Kültür Yayınları, 2002, s.377.

⁹⁴ *Emel*, “Belediye”, (14 Nisan 1923), s. 12.

geçirmiş olduğu kapsamlı bir restorasyondan sonra yine belediye bünyesi altında ek hizmet binası olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Mimari Özellikler

Plan Özellikleri

Yapı kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık dikdörtgen bir plana sahip olup doğu ve batı cephelerinin eni 17.90 m., kuzey ve güney cephelerinin eni ise 12.25 m. dir. Yükseltilmiş bodrum kat, zemin ve birinci kattan meydana gelen yapıda her kat farklı plan özelliği göstermektedir.

Yapının bodrum katı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen şeklinde plana sahip üç büyük odadan oluşmaktadır. Bodrum kata dışarıdan altı basamaklı bir merdiven ile inilir. Bu merdiven yapının güney-batı köşesinde yer almaktadır. Girişin bulunduğu odanın batısında bir, güneyinde ise üç mazgal pencere açıklığı bulunmaktadır. Odanın kuzey duvarının merkezinde yer alan kapı ile orta kısımda yer alan ve hiçbir açıklığı olmayan bölüme ulaşılır. Bu odanın da sadece kuzey duvarı merkezinde bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı ile kuzey bölümde yer alan dikdörtgen planlı odaya ulaşılır. Odanın batısında bir, kuzeyinde ise üç mazgal pencere açıklığı vardır (Çizim 8).

Yapının ana girişi doğu cephede olup, bunun dışında batı cephede de küçük bir giriş kapısı mevcuttur. Ana giriş kapısına sekiz basamaklı merdiven ile ulaşılır. Dikdörtgen şeklinde küçük bir bölümün ardından yapının içine girilir. Burada doğu-batı ekseninde dikdörtgen planlı bir koridor, batıdaki üst kata çıkan merdivenlere ulaşır (Fotoğraf 11). Bu koridoru kuzey-güney yönünden daha dar bir koridor kesmektedir. Koridorun kuzey ve güney uçlarında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu koridor aracılığı ile zemin katın kuzey-doğu ile güney-doğu köşelerinde kalan dikdörtgen planlı odalara ulaşılır. Bu odaların dışa açılan pencere düzenleri aynı olup dörder pencereye sahiptir. Kuzey-doğu köşede bulunan odanın iki penceresi doğuya, diğer ikisi batıya bakmaktadır. Güney-doğu köşede kalan odanın iki penceresi doğuya, diğer ikisi güneye bakmaktadır. Aynı zamanda yine bu koridordan kuzey-batı ve güney-batı köşelerde kalan yaklaşık dikdörtgen planlı odalara da ulaşılır. Bu odaların pencere düzeni birbiriyle uyumlu olup kuzey-batı köşede yer alan odanın kuzeyinde iki, batısında bir pencere vardır. Güney-batı köşedeki odanın güneyinde iki, batısında bir pencere bulunur. Üst kata çıkışı sağlayan iki kollu merdiven ile kuzey-batı ve güney-

batıda yer alan odalar arasında dikdörtgen plana sahip birer dar oda bulunmaktadır. Bu odanın çıkışı kuzey-güney doğrultulu koridordan sağlanmaktadır. Söz konusu odaların batısında birer pencere bulunmaktadır. Zemin katın batı cephesinde yer alan giriş kapısı, ana giriş kapısından daha dardır. Dörder basamaklı merdivenler kuzey ve güneyden yükseltilmiştir. Ayrıca kapı önünde bir sahnılık yer almaktadır (Çizim 9).

Birinci kata yedi basamaklı tek kollu bir merdiven ile çıkılır. Sahnılığın batısında bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Merdivenlerin hemen doğusunda yaklaşık dikdörtgen planlı bir salon yer almaktadır. Salonun güneyinde iki kapı açıklığı bulunur ve bu kapılar güneyde yer alan doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plana sahip odaya açılır. Bu odanın doğusunda bir, güneyinde beş ve batısında iki pencere açıklığı mevcuttur. Odanın kuzey-doğu tarafında yer alan kapısıyla beraber toplam üç kapısı bulunmaktadır. Bu üçüncü kapı, doğuda yer alan ve ana cephenin merkezinde dışa doğru yaklaşık 2 m. çıkıntı yapan odaya açılır. Bu oda doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plana sahip olup güney, kuzey ve batısında birer kapı yer almaktadır. Dışa çıkıntılı bölümünün ise doğu, güney ve kuzey kısımlarında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Odanın kuzeyinde yer alan kapı, kuzey-doğu köşedeki odaya açılır. Bu oda, zemin katta yer alan oda ile plan açısından aynı özelliği taşımaktadır. Doğusunda ve kuzeyinde ikişer pencere açıklığı bulunan oda, batısında yer alan kapısı ile kuzey-güney doğrultusundaki dar koridora açılmaktadır. Bu koridor ve koridorun batısında yer alan odaların düzeni, zemin katta yer alan plan ile aynı özelliğe sahiptir. Koridorun kuzey ucunda bir pencere açıklığı, batısında iki kapı bulunmaktadır. Bu kapılardan kuzeyde yer alanı, dikdörtgen planlı bir odaya açılır. Ayrıca odanın kuzeyinde iki, batısında bir pencere açıklığı mevcuttur. Koridorun güney-batı ucunda yer alan diğer kapı ise dikdörtgen dar bir odaya açılır. Oda, bir kapı ile ikiye ayrılmakta olup batıda kalan kısmı bir pencere ile dışarıya açılmaktadır (Çizim 10).

Cephe Özellikleri

Yükseltilmiş bodrum kat ve zemin ve birinci kattan meydana gelen yapının dışa çıkıntı yapan ana cephesi tamamıyla kesme taştan, diğer kısımlar –cephe köşeleri ve kat silmesi hariç- tuğla örgü üzerine sıvadan yapılmıştır. Dört omuz kırma çatı ile örtülü olan yapı yaklaşık dikdörtgen şeklinde olup kuzey ve güney cepheleri 12,25 m., doğu ve batı cepheleri ise 17,90 m. enindedir. Yapının tüm cepheleri birbiriyle uyumlu olup her cephede simetrik tasarım dikkati çekmektedir.

Yapının ana giriş kapısı Yeşilirmak’a bakan doğu cephede yer almaktadır (Fotoğraf 12, Çizim 11). Cephenin merkez aksında yaklaşık 2 m. çıkıntı ihtiva eden anıtsal boyuttaki giriş bölümü tamamen kesme taştan inşa edilmiştir. Sekiz basamaklı merdiven ile çıkılan 2.50 m. genişliğindeki giriş kapısı basık kemerlidir. Bu kapının üstünde, birinci katın merkezindeki odaya tekabül eden kısmında, giriş kapısı boyutunda teğet kemerli bir pencere yer almaktadır. Kapı ile pencerenin arasından kat silmesi geçmektedir. Silme tüm cepheleri dolanmaktadır. Pencerenin altında delik işi sekiz köşeli sekiz yıldız motifi yer alır. Pencere kemerinin çevresini yaklaşık 50 cm. kalınlığında ince bir silme şeridi kaplamıştır. Şeridin alt uçları birer küre ve bu küreleri çevreleyen ince silme hatları ile hareketlendirilmiştir. Çatı hizasına gelindiğinde yine bir kat silmesi birinci kat ile çatı kısmını ayırır. Silmenin hemen üstünde, merkezde yuvarlak kadranlı bir saat yer alır. Saatin iki yanında yer alan korkuluğun altına tekabül eden kısımda birer kartuş vardır. Saatin üst kısmını kalın konturlu silme çerçeveler. Saatin üstünde ise taştan oyularak yapılmış korkuluk yer alır. Köşelerde yine taş malzemeden yapılmış, uçları sarık biçiminde babalar vardır (Fotoğraf 13). Giriş cephesinin kuzey ve güney kısmının zemin katında pencere boyutunda açıklık bulunurken birinci katta yer alan dikdörtgen pencerelerin üst kısmındaki silmeler teğet kemer biçiminde düzenlenmiştir. Bu anıtsal giriş kısmının her iki yanında yer alan bölümler birbiri ile simetriktir. Bodrum katta herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Zemin kat seviyesine ulaşıldığında kat silmesi görünmektedir. Bu durum tüm cepheler için de geçerli olmuştur. Zemin katta yer alan ikişer giyotin pencere uzunlamasına dikdörtgen şeklindedir ve üst kısımları yaklaşık 30 cm. kalınlığındaki silmeler ile taçlandırılmıştır. Fakat silmeler yalnızca pencerelere bağımlı olmayıp bir devamlılık sağlamıştır. Ayrıca zemin kat bölümü yine yaklaşık 30 cm kalınlığındaki silme ile bir çerçeve içine alınmıştır (Fotoğraf 14). Zemin kat ile birinci kat, yatay kat silmesi ile birbirinden ayrılır. Birinci katta yer alan ikişer pencere teğet kemeri ile aynı forma sahiptir. Zemin katta görülen silmeler bu katta yer alan pencereler için de geçerlidir. Teğet kemer, yaklaşık 30 cm. kalınlığında silme ile taçlandırılmıştır.

Kuzey cephenin bodrum katında eşit aralıklarla üç mazgal pencere açıklığı vardır. Zemin kat, bodrumdan kat silmesi ile ayrılmıştır. Zemin katta beş dikdörtgen giyotin pencere yer alır. Pencerelerin üst kısımları kalın konturlu silme ile taçlandırılmıştır. Üst katta yer alan beş pencere de teğet kemerlidir. Bu şema güney cephede aynı şekilde uygulanmıştır (Fotoğraf 15-16, Çizim 12).

Batı cephenin merkez aksı, dışa doğru 1 m. çıkıntı oluşturarak tamamen kesme taştan inşa edilmiştir. Kuzey ve güney yönüne yerleştirilmiş dört basamak ile arkada yer alan giriş kapısına ulaşılmaktadır. Yaklaşık 1,30 m. genişliğe sahip kapı, düz atkılı olup üst kısmından kalın konturlu silme ile taçlandırılmıştır. Birinci katta yer alan pencere, ana cephedeki pencereye nazaran daha küçük boyuttadır. Teğet kemerli bu pencerenin üst kısmı kalın konturlu silme ile taçlandırılmıştır. Merkez aksın iki yanında yer alan bölümler, ana cephe düzenlemesi ile aynı özellikleri sergilemektedir. Burada bir eklenti olarak güney-batı köşedeki bodrum kata geçişi sağlayan, altı basamaklı merdiven ve düz atkılı kapı yerleştirilmiştir (Fotoğraf 17, Çizim 13).

Süsleme Özellikleri

Yapı, genel itibarıyla sade bir görünüme sahiptir. Cephelerde abartılı süslemelerden, kartuşlardan kaçınılmış, döneminin özelliklerini taşıyan, Milli Üslup anlayışına uygun bir üslup ile inşa edilmiştir. Yapıya genel olarak bakıldığında simetri hakimdir. Yapıya hareketlilik katan en önemli öge kalın konturlu silmelerdir. Ayrıca ana cephenin merkez aksında yer alan dışa çıkıntılı ve diğer kısımlara nazaran daha uzun olan bölüm, yapının en dikkat çekici kısmıdır. Burada yer alan oyuk sekiz köşeli yıldız, küre ve en üst kısımda yer alan korkulukların köşelerindeki babalar dışında herhangi bir süsleme ögesi görmek mümkün değildir (Fotoğraf 18-19).

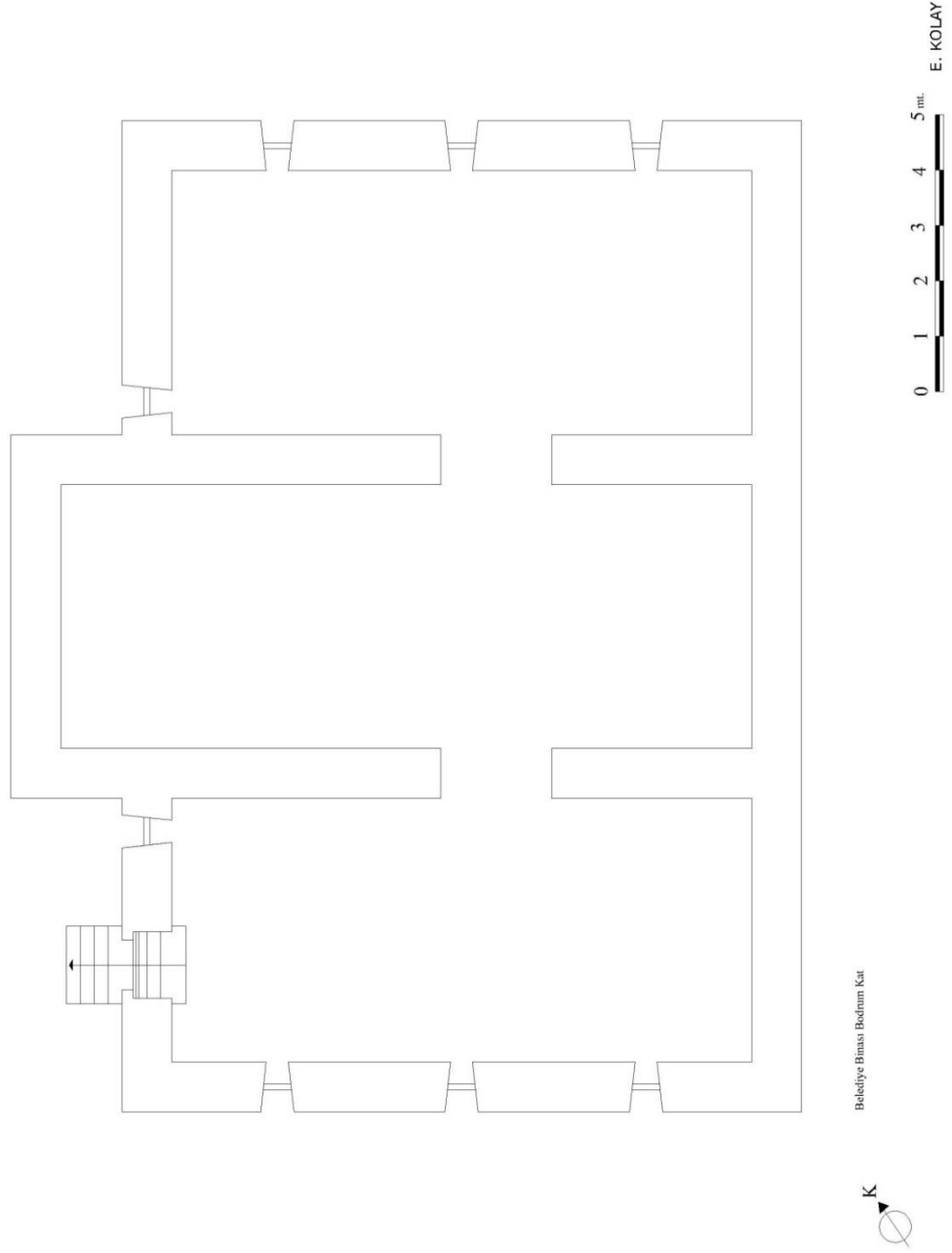
Malzeme

Yapının dış cephesinde kesme taş ve tuğla üzerine sıva kullanılmıştır. Pencere, kapılar ve saçağı taşıyan konsollar ahşap doğramadır. Pencere korkulukları ise demir doğramadır. Yapının iç kısmında, bodrum katın tabanında beton, tavanında ahşap, zemin ve birinci katın taban ve tavanları ile çıkışı sağlayan merdivenlerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Dört omuz kırmalı çatı ise marsilya tipi kiremitle örtülmüştür.

Geçirmiş Olduğu Onarımlar ve Günümüzdeki Durumu

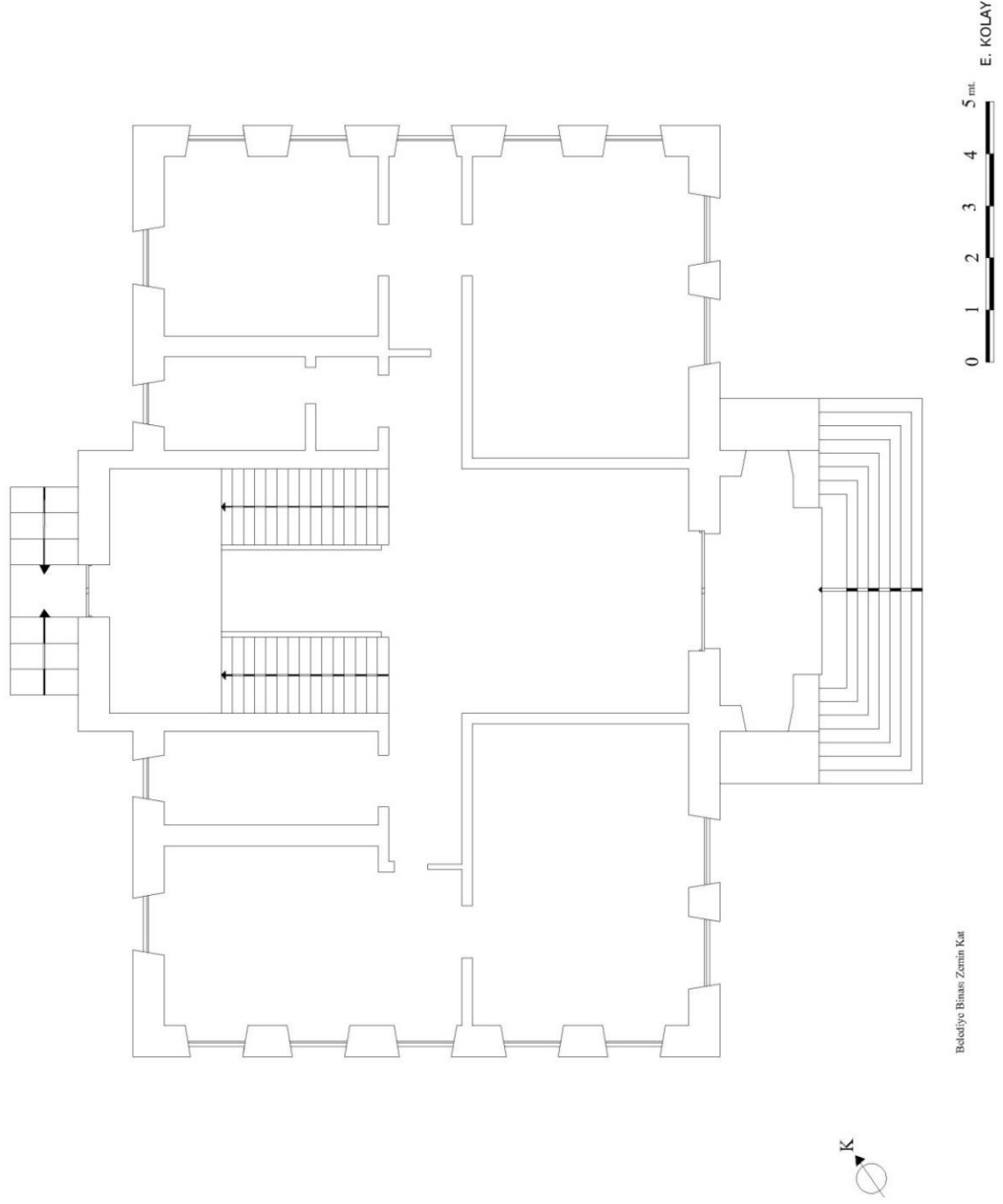
Yapıldığı günden itibaren sürekli olarak Belediye Binası olarak hizmet veren bina, 1984 yılında yeni bir belediye binasının inşa edilmesiyle boşaltılmış ve 1986 yılında kapsamlı bir restorasyon geçirerek yeniden belediye hizmet binası olarak kullanılmıştır⁹⁵. Günümüzde de belediye Zabıta Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.

⁹⁵ Yapının restorasyon ile ilgili belge ve bilgileri, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

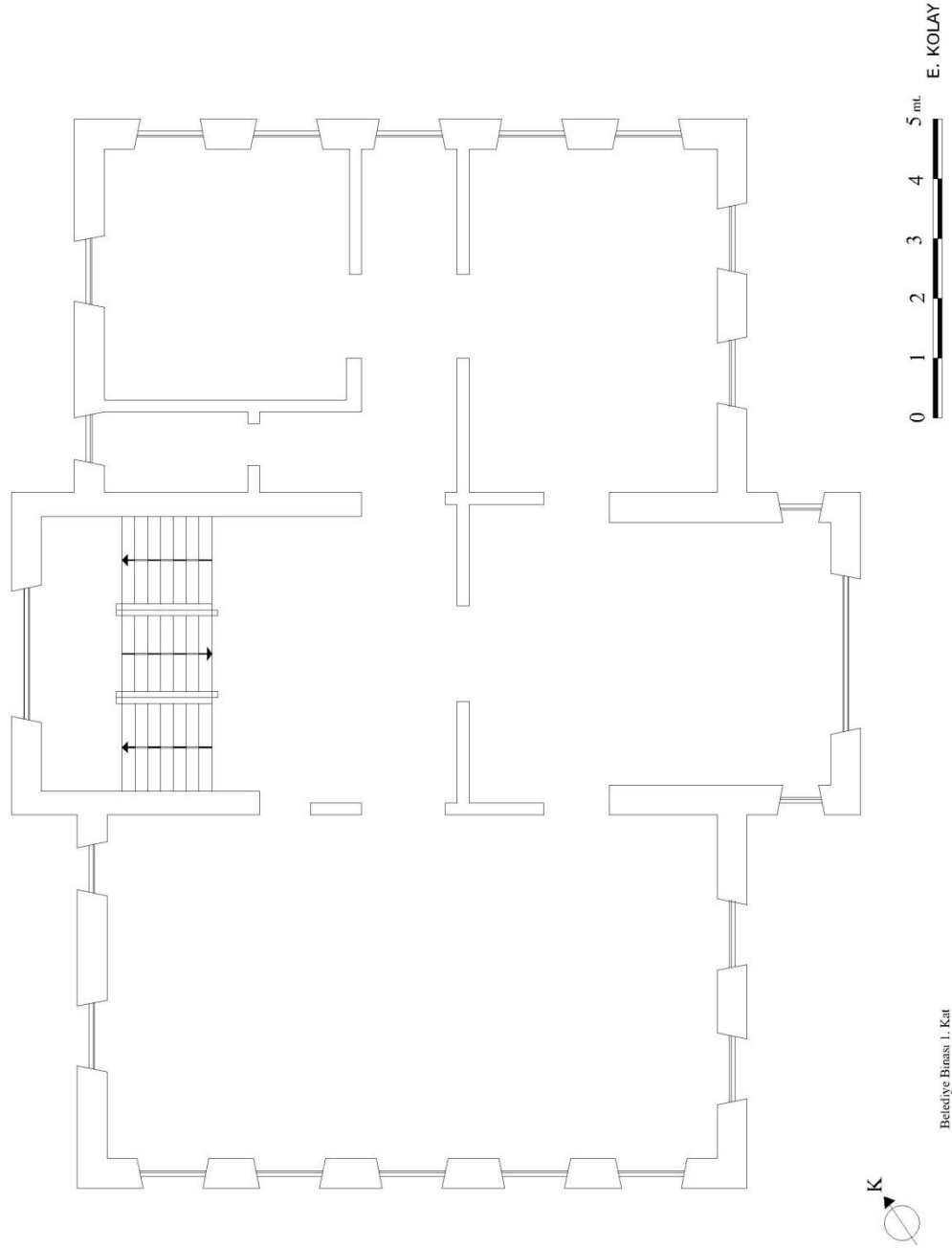


Çizim 8: Belediye Eski Binası Bodrum Kat Planı.

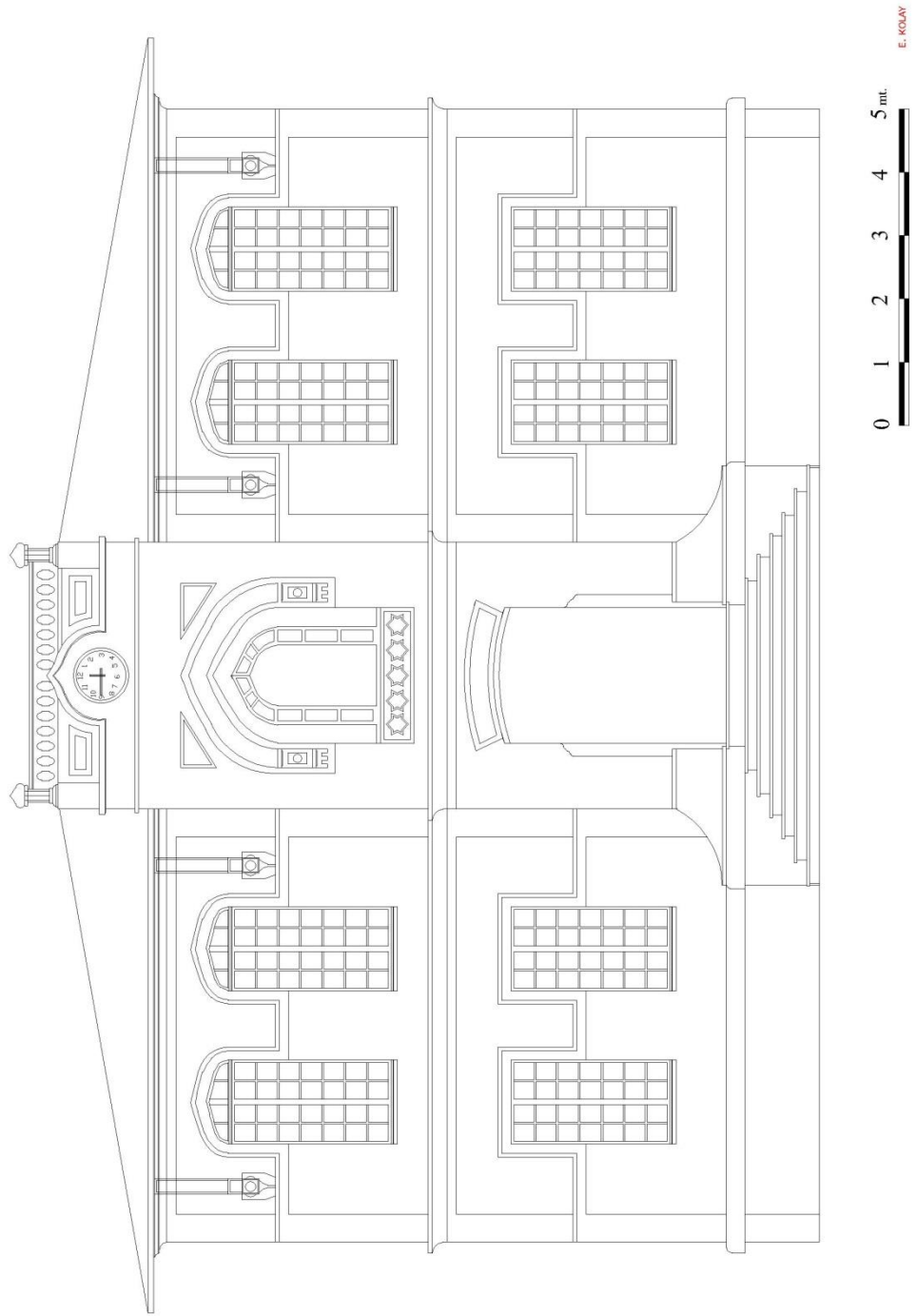
arşivinde 37-164 numaralı dosyada mevcuttur.



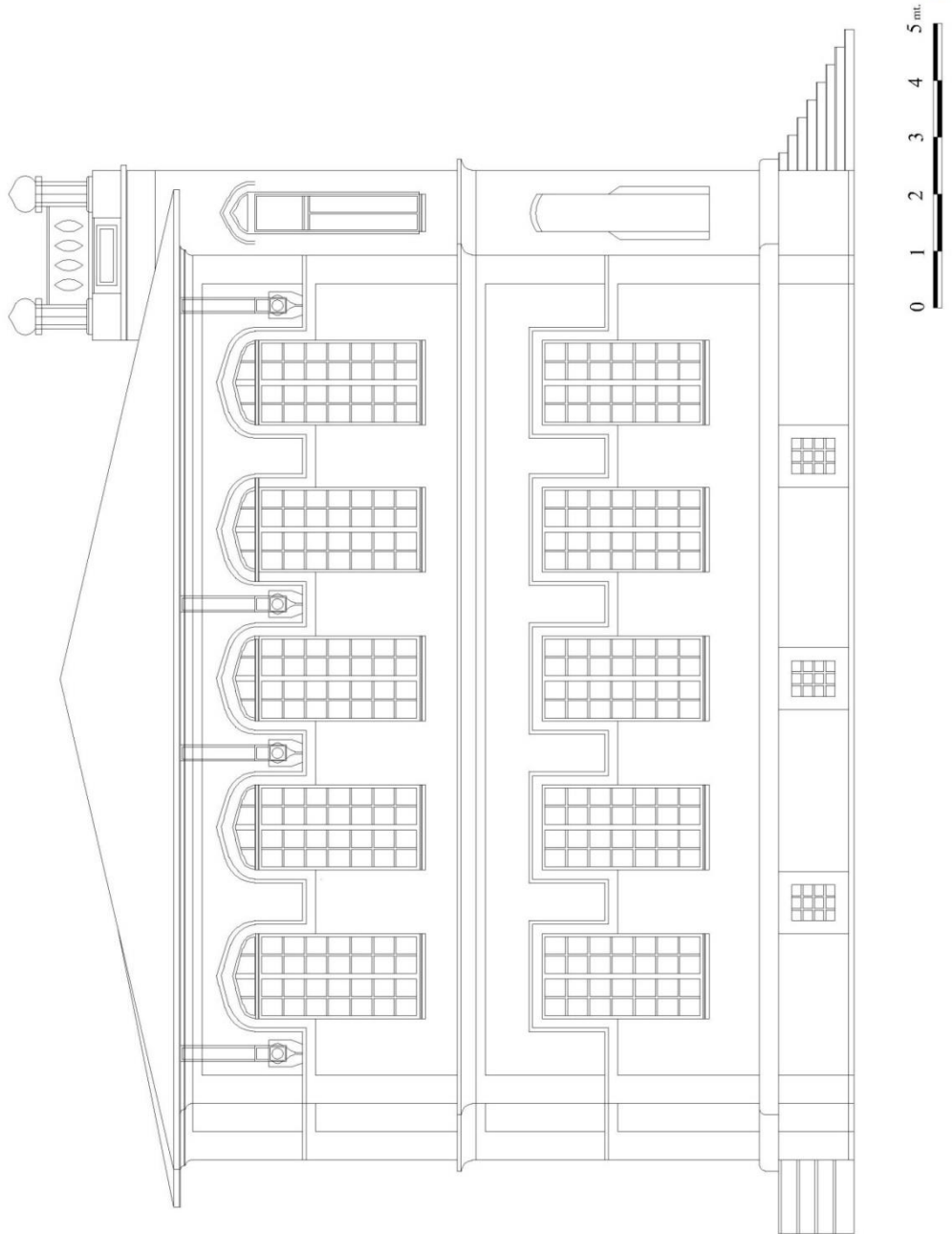
Çizim 9: Belediye Eski Binası Zemin Kat Planı.



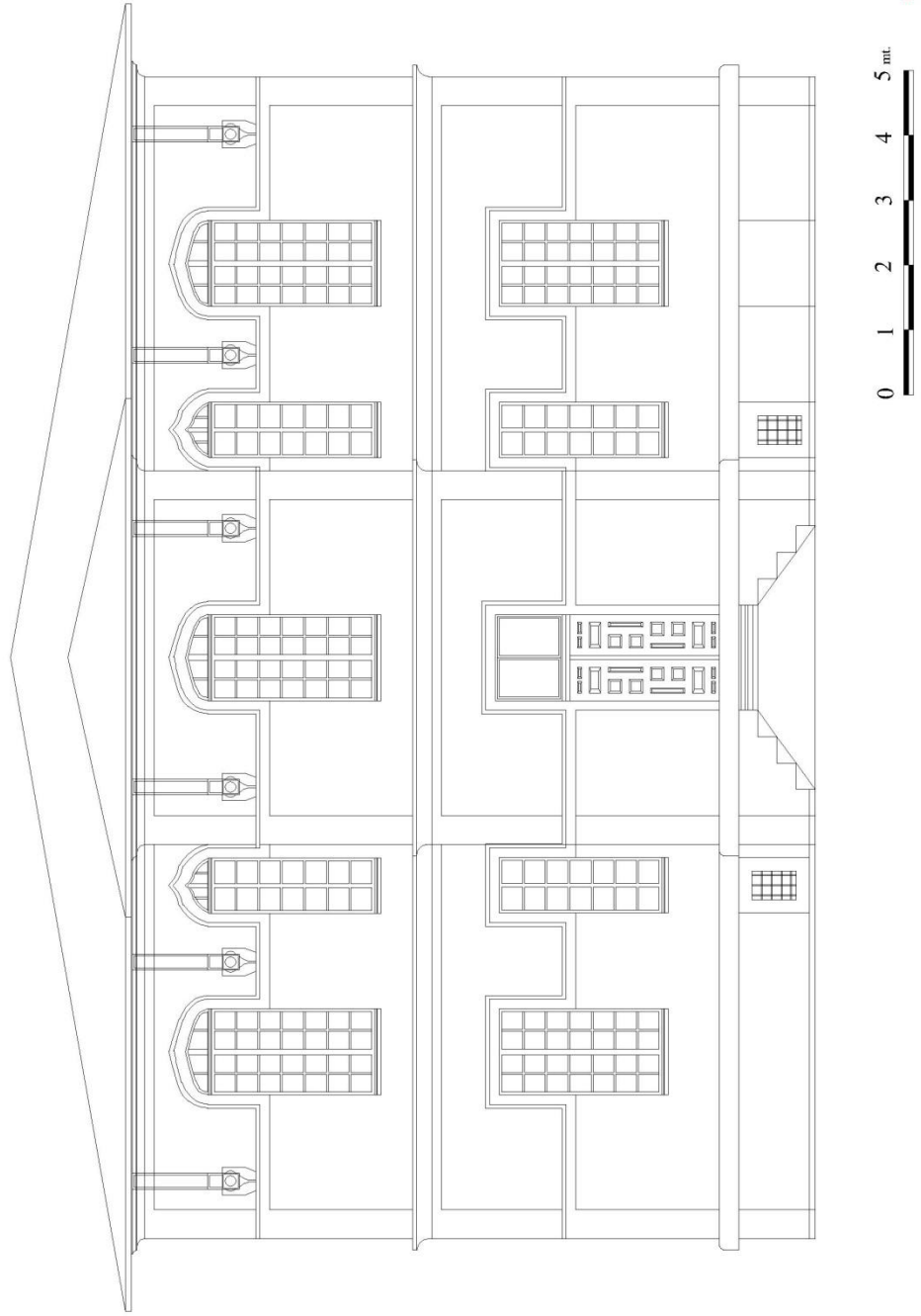
Çizim 10: Belediye Eski Binası Birinci Kat Planı.



Çizim 11: Belediye Eski Binası Doğu Cephe Çizimi.



Çizim 12: Belediye Eski Binası Güney Cephe Çizimi.



Çizim 13: Belediye Eski Binası Batı Cephe Çizimi.



Fotoğraf 11: Belediye Eski Binası Üst Kata Çıkışı Sağlayan Çift Kollu Merdiven.



Fotoğraf 12: Belediye Eski Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 13: Belediye Eski Binası Giriş Kapısı.



Fotoğraf 14: Belediye Eski Binası Zemin ve Birinci Kat Pencere Düzeni.



Fotoğraf 15: Belediye Eski Binası Kuzey Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 16: Belediye Eski Binası Güney Cephe Genel Görünüm.



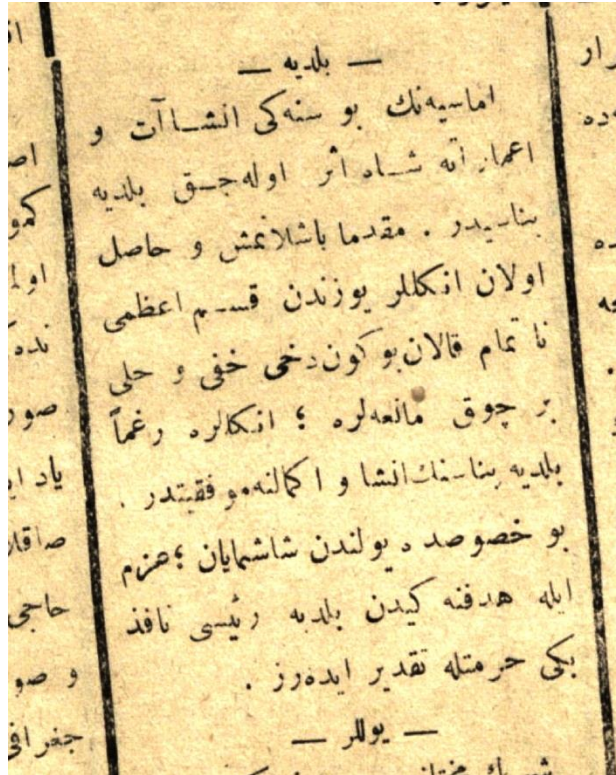
Fotoğraf 17: Belediye Eski Binası Batı Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 18: Belediye Eski Binası Giriş Kapısı Üstünde Yer Alan Yıldız Motifi.



Fotoğraf 19: Belediye Eski Binası Giriş Kapısı Birinci Kat Pencere Düzeni.



Belge 2: Emel, "Belediye", (14 Nisan 1923), s. 12.

3. 4. Kılıçarslan Mektebi

Katalog No: 4

Adı: Kılıçarslan Mektebi

Yapım Yılı: 1914-1925

Yeri: Amasya İl Merkezi, Pirinççi Mahallesi

Bugünkü Kullanımı: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

İnceleme Tarihi: 12.09.2012

Çizim: 14-15

Fotoğraf: 20-30

Tarihçe:

Kılıçarslan Mektebinin inşasına, 1914'te Sivas Valisi Muammer Bey zamanında başlanmış Birinci Dünya Savaşı nedeniyle inşaatına ara verilmiştir. 1924 yılında Amasya'ya vali olarak atanan Hilmi Bey döneminde inşaatına devam edilmiş ve 1925 yılında tamamlanabilmiştir. İlk defa Kız Mektebi adıyla öğretime başlamıştır. Açıldıktan üç yıl sonra okulda kız ve erkek öğrenciler birlikte karma eğitime başlamış ve adı da Kılıçarslan İlk Mektebi olarak değiştirilmiştir⁹⁶. 1939 yılında meydana gelen Erzincan depreminde son katı onarılmayacak şekilde hasar görmüş, yapının onarımı sırasında bu kat yıkılmıştır⁹⁷. Kılıçarslan Mektebi, onarım sonrası 1944 yılında tekrar eğitim ve öğretime açılmıştır.

⁹⁶ Demiray, *Resimli Amasya*, s. 227.

⁹⁷ Bu depremde Amasya'daki birçok tarihi yapı hasar görmüştür. Bu yapılara örnek olarak Sultan Bayezid Cami, Mehmed Paşa Cami, Bayezid Paşa Cami, Süleyman Ağa Cami, Sultan Mesud Türbesi verilebilir. Detaylı bilgi için bkz. Behçet Ünsal, "Zelzele Karşısında Yapı", *Arkitekt*, S. 107-108, (1939), s. 270.

Mimari Özellikleri

Plan Özellikleri

Zemin ve birinci kat olarak günümüze gelmiş olan yapının özgün durumunun zemin+ iki kat olduğu eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır (Fotoğraf 21). Yapı, U planlı olarak tasarlanmıştır.

Zemin kat girişi batı cephenin merkez aksında yer almaktadır. Giriş kapısının önünde kuzey-güney yönünde uzanan ve hem kuzeyde hem de güneyde birer kolu olan bir koridor yer almaktadır (Fotoğraf 22-23). Aynı zamanda kapının hemen karşısında birbirine simetrik ve koridora açılan üç dikdörtgen oda mevcuttur. Yapı, güneyde ve kuzeyde yer alan odalarda birer, bu iki oda arasındaki odada ise iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Koridorun kuzey ve güney uzantısına yerleştirilen odalar her iki tarafta da simetrik biçimde tasarlanmıştır. Koridorların doğu uçlarında, kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen biçiminde birer oda yer alır. Bu odanın doğusunda yine dikdörtgen şeklinde fakat boyutu daha küçük birer oda daha bulunmakta olup bu odalara geçiş birer kapı ile sağlanmaktadır. Odalar ise dışarıya beşer mazgal pencere ile açılmaktadır (Çizim 14).

Yapının birinci kat planı, bodrum kat ile benzer bir kurguya sahiptir. Batı cephenin merkezinde yer alan ana giriş kapısına, cephenin kuzey ve güney uçlarında yer alan merdivenler ile çıkılan balkon ile ulaşılmaktadır. Kapıdan girildiğinde bodrum katta olduğu gibi kuzey-güney doğrultuda uzanan ve uçlarının doğu yönüne indiği bir koridora girilir. Giriş kapısının hemen karşısında yine bodrum katta da yer alan birbirine simetrik boyutlarda üç oda bu koridora açılmaktadır. Odaların doğu duvarlarında yer alan geniş pencere açıklıkları ile mekân aydınlatılmaktadır. Koridorun kuzeyinde, doğu tarafına uzanan koridora, birbirine simetrik üç oda açılmaktadır. Bu koridorun doğu ucunda yer alan kapı, kısa bir hole açılmakta, bu holün kuzeyinde ve doğusunda birer dikdörtgen oda yer almaktadır. Güneyinde ise, yapının doğusunda yer alan bahçeye açılan bir kapı mevcuttur. Bahçeden bu kapıya dört basamaklı bir merdiven ile ulaşılır ve yapıya giriş, ana kapının dışında buradan sağlanır. Yapının kuzey kısmında yer alan bu sistem tümüyle güney kısma da uygulanmış olup, bu şekilde simetrik bir yapı planı oluşturulmuştur (Çizim 15).

Cephe Özellikleri

Yapının U biçimli plan özelliği dış cepheden kolayca anlaşılmaktadır. Zemin ve birinci katı günümüze gelebilmiş olan yapının ana girişi batıda yer almaktadır. İki katlı olarak tasarlanan bu cephenin zemin katının merkezinde yuvarlak kemerli bir kapı vardır. Bu kapının iki yanında yine yuvarlak kemerli birer pencere bulunmaktadır. Tüm cephelerde olduğu gibi burada da kapı ve pencerelerin çevresi kalın konturlu silme ile belirgin hale getirilmiştir. Zemin kat ile birinci kat arasında kat silmesi vardır. Silme, tüm cepheleri dolanmaktadır. Birinci kata çıkış, cephenin kuzey ve güney yanlarından 20 basamaklı merdivenler ile sağlanmaktadır. Katın merkezinde yer alan teğet kemerli kapının her iki yanında kapı ile aynı genişliğe sahip birer teğet kemerli pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin her iki yanında da boyutları daha küçük olan ikişer teğet kemerli pencere mevcuttur. Kalın konturlu bir silme hattı, kat silmesini andırır bir şekilde tüm kapı ve pencerelerin kemer başlangıcı hizasından dolanmaktadır. Bu özellik tüm cephelerde uygulanmıştır (Fotoğraf 20-24).

Yapının güney cephesi, kuzey cephe ile aynı özellikte olup, merkezi dışa çıkıntılıdır. Bu kısımda zemin katta dışa açıklık sağlayan oval forma sahip küçük pencereler yer almaktadır. Birinci katta ise teğet kemerli ve kalın konturlu silmeye sahip iki pencere bulunmaktadır. Çıkıntı teşkil eden kısım haricinde cephenin batısında kalan kısmın zemin katında iki küçük daire biçimli pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katta ise iki düz atkılı, iki teğet kemerli olmak üzere dört pencere açıklığı mevcuttur. Cephenin doğusunda da zemin katta iki küçük daire biçimli pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katta ise teğet kemerli iki pencere vardır. Cephenin bu özellikleri kuzey cephede de aynı şekilde tekrarlanmıştır (Fotoğraf 25-26).

Doğu cephe, U biçimli planın verdiği özellik dolayısıyla üç kısımdan meydana gelmektedir. Cephenin kuzey ve güney uçları dışa çıkıntı teşkil etmekte olup merkez kısmı içte kalmıştır. Güneyde yer alan çıkıntılı kısımda teğet kemerli üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu bölümün kuzeye bakan yüzünde, batı köşede üç basamak ile çıkılan teğet kemerli bir kapı yer almaktadır. Kapının üstü ise örtülmüştür. Bu çıkıntılı kısmın tüm özellikleri kuzeyde yer alan çıkıntılı kısımda da aynı biçimde tekrar edilmiştir. Cephenin içte kalan merkezinde ise batı cephenin merkezinde yer alan geniş teğet kemerli pencereler tekrar edilmiştir (Fotoğraf 27-28-29). Burada da üç

pencere mevcuttur. Kot farkından dolayı, batıda yer alan zemin kat, bu cephede görülmemekte, birinci kat, zemin kat gibi algılanmaktadır.

Süsleme Özellikleri

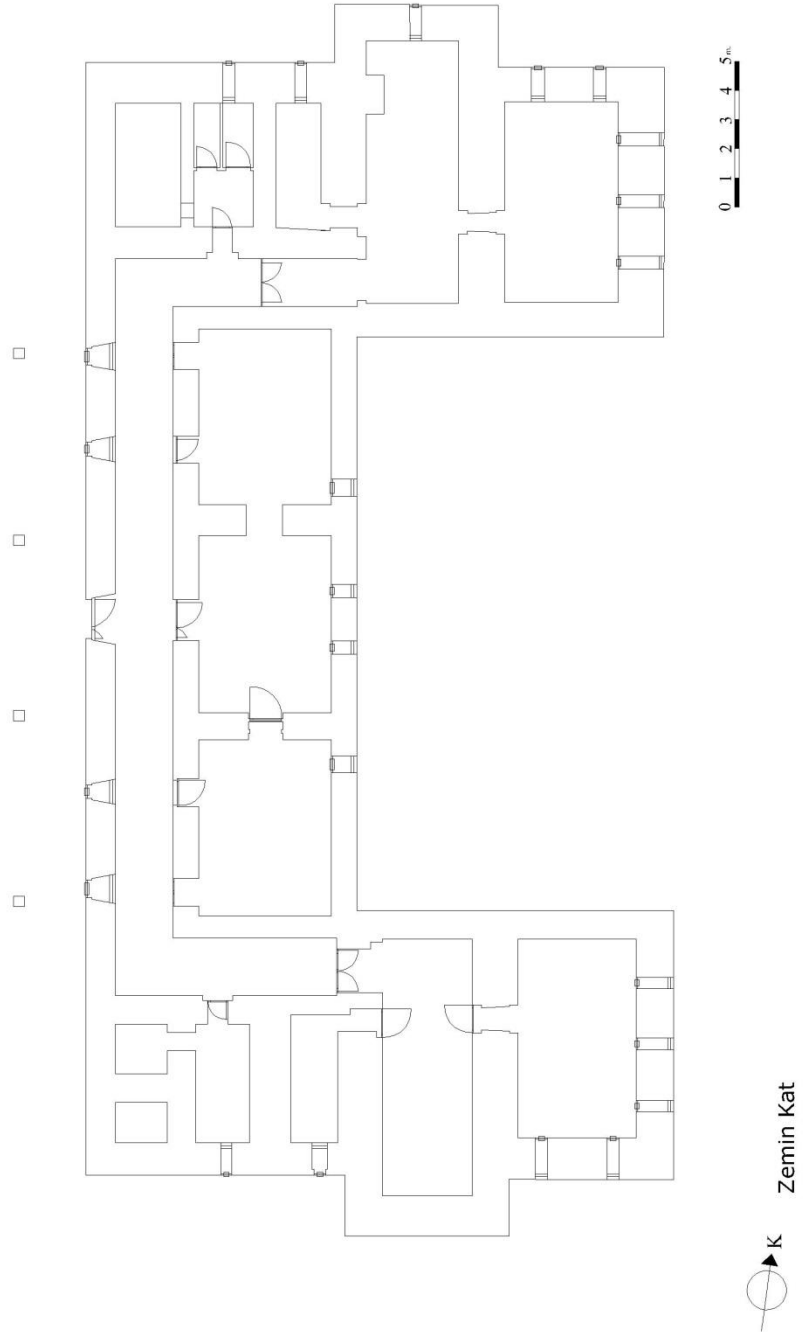
Yapının dış cephesinde kat silmelerinin ve teğet kemerin oluşturduğu hareketlilik dışında herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır (Fotoğraf 30). İç mekân da oldukça sade bir şekilde tasarlanmıştır.

Malzeme

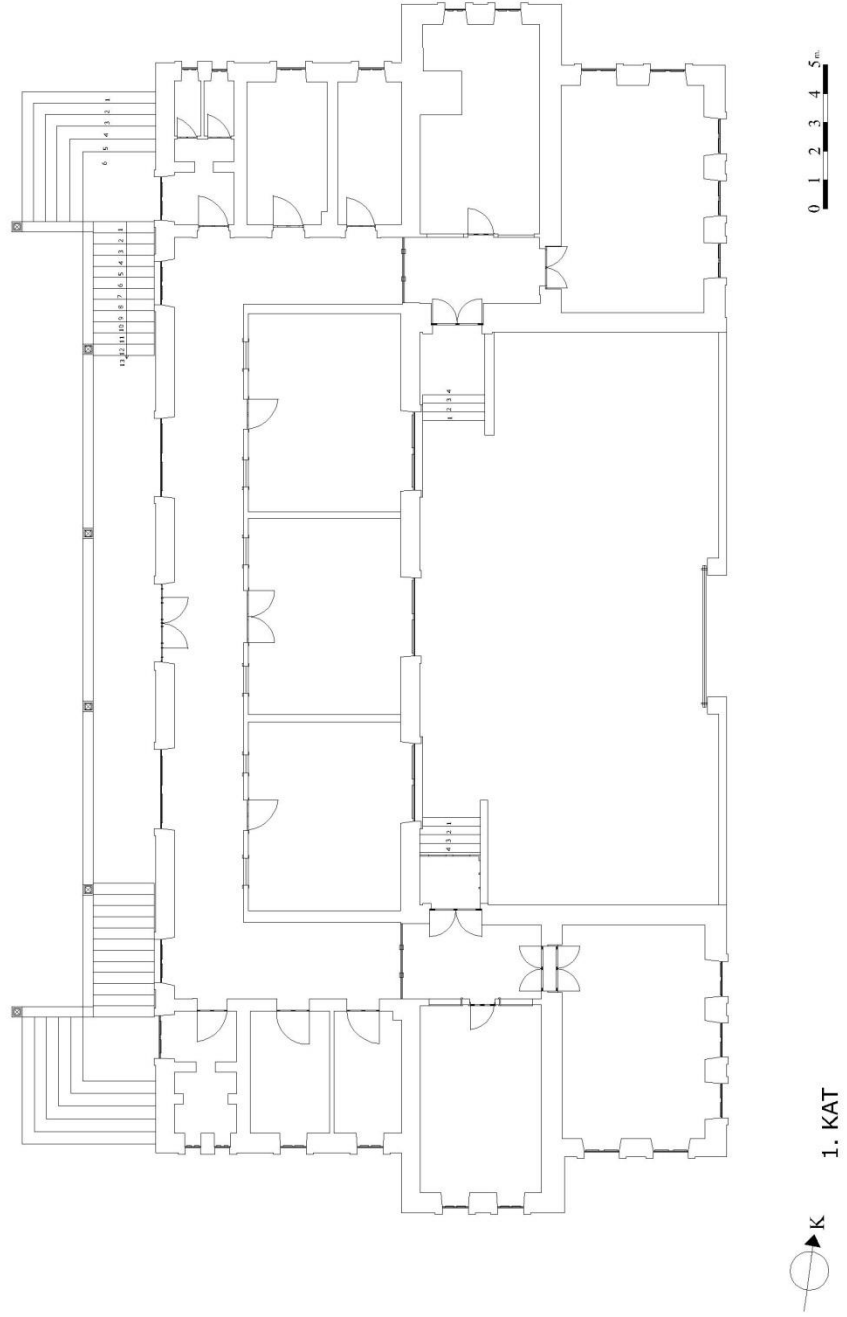
Yapının ana malzemesi taş olup, iç mekânda tavan ve taban yapımında ahşap malzeme kullanılmıştır. Ayrıca kapı, pencere ve korkuluklarda da alçı malzeme kullanıldığı görülmektedir.

Geçirmiş Olduğu Onarımlar ve Günümüzdeki Durumu

1939 yılında meydana gelen depremden sonra yapı oldukça hasar görmüş, ikinci kat tamamen yıkılmıştır. Bu yıkımdan sonra kapsamlı bir biçimde onarılan yapının yıkılan üst katı tekrar inşa edilmeyerek günümüzdeki gibi zemin ve birinci kat olarak 1944 yılında hizmete açılmıştır. Yapının zemin ve iki katlı olduğunu eski fotoğraflarda görebilmekteyiz. Son yıllarda yapılan restorasyon çalışmaları sonrasında, önce Amasya Üniversitesi Rektörlüğü'ne, daha sonra da İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Günümüzde de bu işlevini sürdürmektedir.



Çizim 14: Kılıçarslan Mektebi Zemin Kat Planı



Çizim 15: Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Planı.



Fotoğraf 20: Kılıçarslan Mektebi Haşena Kalesi'nden Görünümü.



Fotoğraf 21: Kılıçarslan Mektebi 1939 Depremi Öncesi (Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).



Fotoğraf 22: Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Koridoru Güneye Bakış.



Fotoğraf 23: Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Koridoru Kuzeye Bakış.



Fotoğraf 24: Kılıçarslan Mektebi Batı Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 25: Kılıçarslan Mektebi Güney Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 26: Kılıçarslan Mektebi Kuzey Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 27: Kılıçarslan Mektebi Doğu Cephe Merkez Görünüm.



Fotoğraf 28: Kılıçarslan Mektebi Doğu Cephe Güney Çıkıntısı.



Fotoğraf 29: Kılıçarslan Mektebi Doğu Cephe Güney Kısımdaki Kapı.



Fotoğraf 30: Kılıçarslan Mektebi Birinci Kat Pencere Düzeni.

3. 5. Adliye Eski Binası

Katalog No: 5

Adı: Adliye Binası

Yapım Yılı: 1926

Yeri: Amasya İl Merkezi, Dere Mahallesi

Bugünkü Kullanımı: İşyeri ve Halk Eğitim Merkezi

İnceleme Tarihi: 12.09.2012

Çizim: 16-20

Fotoğraf: 31-37

Tarihçe:

Yapının tarihine dair elimizde resmi bir bilgi bulunmamakla beraber, Ahmet Demiray, yapının 1926 yılında başmühendis Resmi İşeri tarafından projelendirildiğini belirtmekte, aynı zamanda 1939 yılında meydana gelen deprem sonrasında yapının zarar görmediğini zikretmektedir⁹⁸. Yapı, 1941 yılında İl Özel İdaresi'nden kiralanarak Amasya Adliyesi taşınmıştır⁹⁹. Günümüzde zemin katının özel işletmeler tarafından kullanıldığı yapının birinci katı ise halk eğitim merkezi olarak hizmet vermektedir.

Mimari Özellikler

Plan Özellikleri

Yapı zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Kuzey cephenin yıkılması sebebiyle, gerek özgün cephesi gerekse plan kurgusu hakkında herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Zemin katın güneyinde 5, batısında ise 3 dükkân bulunmaktadır. Üst kata çıkışı sağlayan kapı ise güney cephenin merkezinde yer almaktadır. Kapı, kuzey-güney

⁹⁸ Demiray, *Resimli Amasya*, s.211.

⁹⁹ Bu bilgi yapının restorasyon projesinden alınmıştır. Projede ise bu bilginin canlı kaynaklardan alındığı zikredilmektedir.

yönünde uzanan dar dikdörtgen bir koridora açılmakta olup, koridorun sonunda üst kata çıkışı sağlayan 21 basamaklı bir döner merdiven yer almaktadır. Bu cephenin doğusunda yer alan iki dükkân, kuzey-güney yönünde uzunlamasına dikdörtgen şeklinde plana sahipken, batı tarafta yer alan 2 dükkânın planı kare şeklindedir. Cephe merkezinde yer alan kapının batı bitişiğinde ise oldukça dar bir dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânlar arasında herhangi bir geçiş olmayıp, yalnızca giriş cepheleriyle dışa açılmaktadır (Çizim 16).

Yapının birinci katına, kuzey tarafın merkezinde bulunan 21 basamaklı döner merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu merdiven, kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir koridora açılmaktadır. Koridorun batı tarafının merkezinde yer alan bir kapı ile batı tarafta yer alan beş odaya geçiş sağlanmaktadır. Bu odalar aynı zamanda pencereler ile dışa açılmaktadır. Koridorun doğu tarafında bulunan üç kapı ile beş odaya geçiş sağlanmaktadır. Bu kapıların merkezde yer alanı ise L şeklinde bir koridora açılmakta olup, doğu tarafta bulunan üç oda bu koridora açılmaktadır (Çizim 17).

Cephe Özellikleri

Yapı, zemin ve birinci kat olarak planlanmıştır. Birbirine simetrik dört cepheden meydana gelen yapının batı yarısı günümüze özgün olarak gelememiştir. Diğer cepheler birbirine simetrik bir biçimde tasarlanmış olup, cephe merkezi üçgen alınlıkla belirginleştirilmiştir. Birinci kat cephelerinde üçgen alınlıklı ve oval kemerli pencereler yer almaktadır (Fotoğraf 31).

Güney cephenin zemin katı işyeri olarak kullanılmakta olup, üslup özelliklerini birinci katındaki cephe düzenlemesinde göstermektedir. Birinci kat, plastırlarla dikey olarak 5 eşit kısma ayrılmıştır. Bu kısımlarda ikişer pencere bulunmaktadır. Cephenin köşelerinde yer alan pencerelerin üstünde üçgen alınlık oluşturulmuş, bunların yanındaki pencereler ise oval alınlık yerleştirilmiştir. Cephe merkezinde yer alan ve çatı hizasında üçgen alınlık ile belirginleştirilen kısımdaki pencereler alınlığa sahip değildir. Bunun yerine yatay olarak yerleştirilmiş dikdörtgen bir pencere yer almaktadır (Fotoğraf 32, Çizim 18).

Doğu cephe, hemen yakınında yer alan camiye çok yakın bir mesafede bulunduğundan özensiz bir biçimde inşa edilmiştir. Cephenin zemin katında 5

dikdörtgen mazgal pencere bulunmaktadır. Cephenin birinci katında ise 11 dikdörtgen pencere bulunmakta olup, cephe merkezinde yer alan 6 pencerenin üst kısmında yatay dikdörtgen olarak yerleştirilmiş ufak pencereler vardır. Zemin kat ile birinci kat, yatay kat silmesi ile birbirinden ayrılmıştır(Fotoğraf 33, Çizim 19).

Günümüze özgün olarak gelememiş kuzey cephe, özel bir bankanın yapmış olduğu restorasyon çalışması ile özgün biçimi tekrar edilerek diğer cephelerle uyumu sağlanmıştır (Fotoğraf 34).

Batı cephenin kuzey yarısı da restorasyonla yenilenmiş olup merkezi ve güneyi özgün durumdadır. Doğu cephe hariç tüm cephelerde de görüldüğü gibi merkezinde, çatı hizasında üçgen alınlığı bulunan yapı, plastırlar ile yatay olarak 5 eşit kısma ayrılmış ve yine diğer cephelerde olduğu gibi pencere düzeni bu cephede de tekrarlanmıştır (Fotoğraf 35, Çizim 20).

Süsleme Özellikleri

Zemin ve birinci kat olarak tasarlanan yapının zemin katı işyerlerine ayrılmış, süsleme birinci katta yoğunlaşmıştır. Rönesans mimarlığının geometrik kurgusunun basit bir tekrarı olarak uygulanan pencere düzeni bu yapıda dikkati çekmekte olup, teras duvarında yer alan kartuşlar ve çatı hizasındaki frizde yer alan kartuş ve damla motifi ile cephe hareketlilik kazanmıştır. Her cephenin plastırlar ile beş eşit kısma ayrılması da yapıya ayrı bir geometrik kurgu ve hareketlilik katmıştır (Fotoğraf 36-37). Dış cephenin bu hareketliliğine karşın yapının iç tasarımı oldukça sade olup süslemeden uzak kalmıştır.

Malzeme

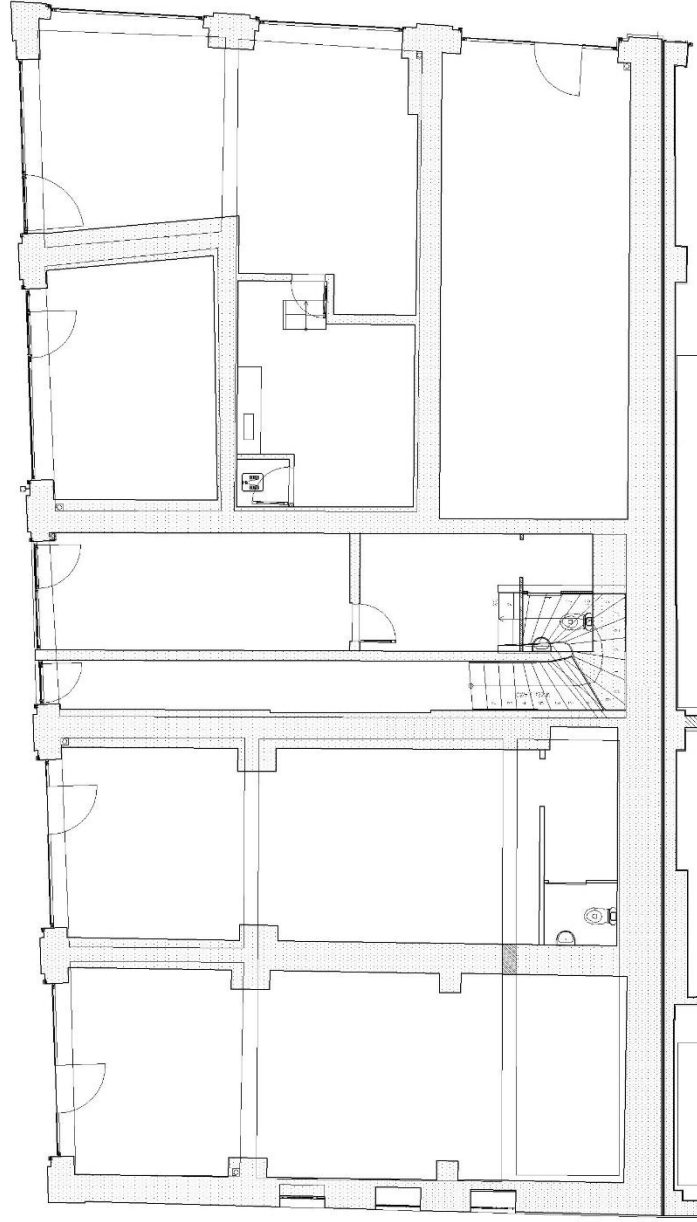
Yapıda genel olarak betonarme malzeme kullanılmıştır. Örtü seçiminde çatı değil, teras kullanımı tercih edilmiştir. Zemin kat dükkân kapılarında ve üst kata çıkışı sağlayan koridorda demir malzeme kullanılmıştır. Birinci katta yer alan oda kapılarında ve pencerelerinde de ahşap malzeme kullanımı görülmektedir.

Geçirmiş Olduğu Onarımlar ve Günümüzdeki Durumu

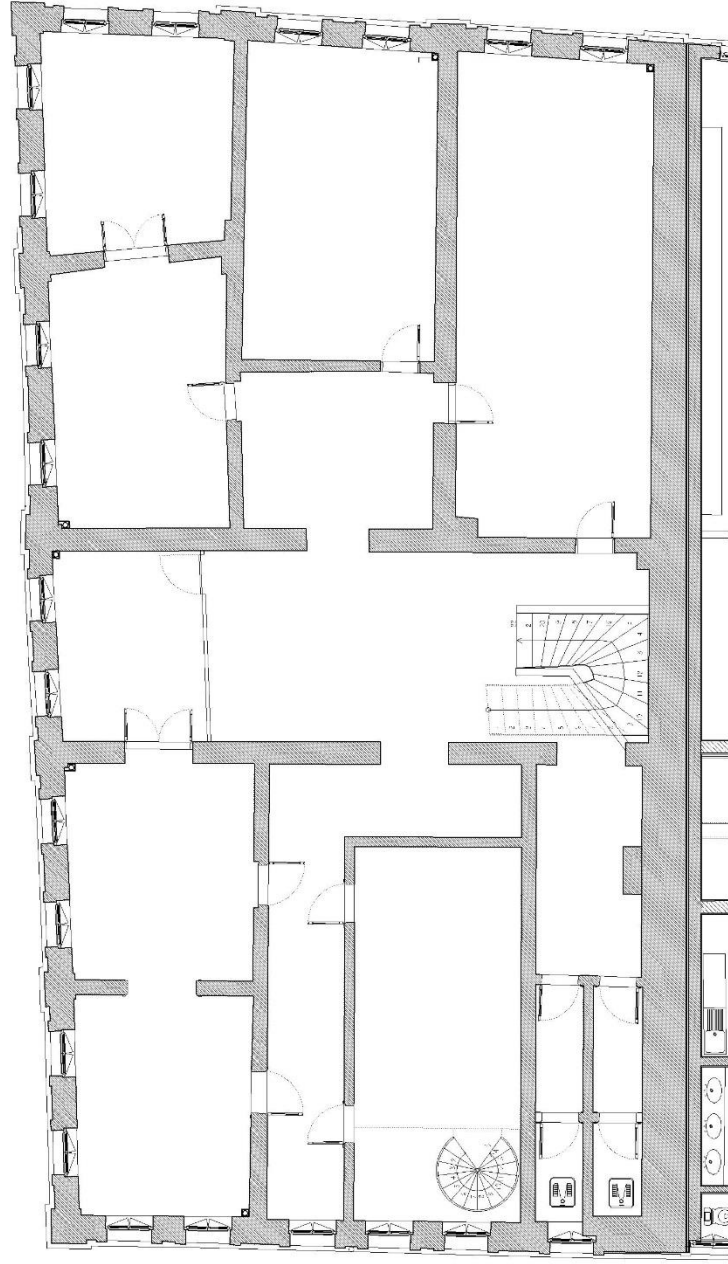
1930 yılında meydana gelen depremde herhangi bir hasar almayan yapının, 1970-75 yıllarında kuzey tarafı yıkılmıştır¹⁰⁰. Günümüzde, yapının bir kısım yerlerinde meydana gelen çatlaklar ve dökülmeler nedeniyle restore edilmesi gerekmektedir¹⁰¹.

¹⁰⁰ Yapının kuzey tarafının 1970-75 yılları arasında yıkıldığına dair bilgi, Boyut Mimarlık şirketinin bina için hazırladığı restorasyon raporundan alınmıştır. Bu raporda ise bu bilginin canlı kaynaklardan alındığı söylenmektedir.

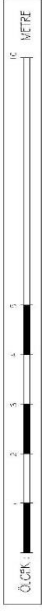
¹⁰¹ Yapının restorasyon çalışmaları ile ilgili belge ve bilgiler Samsun Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinde mevcuttur.



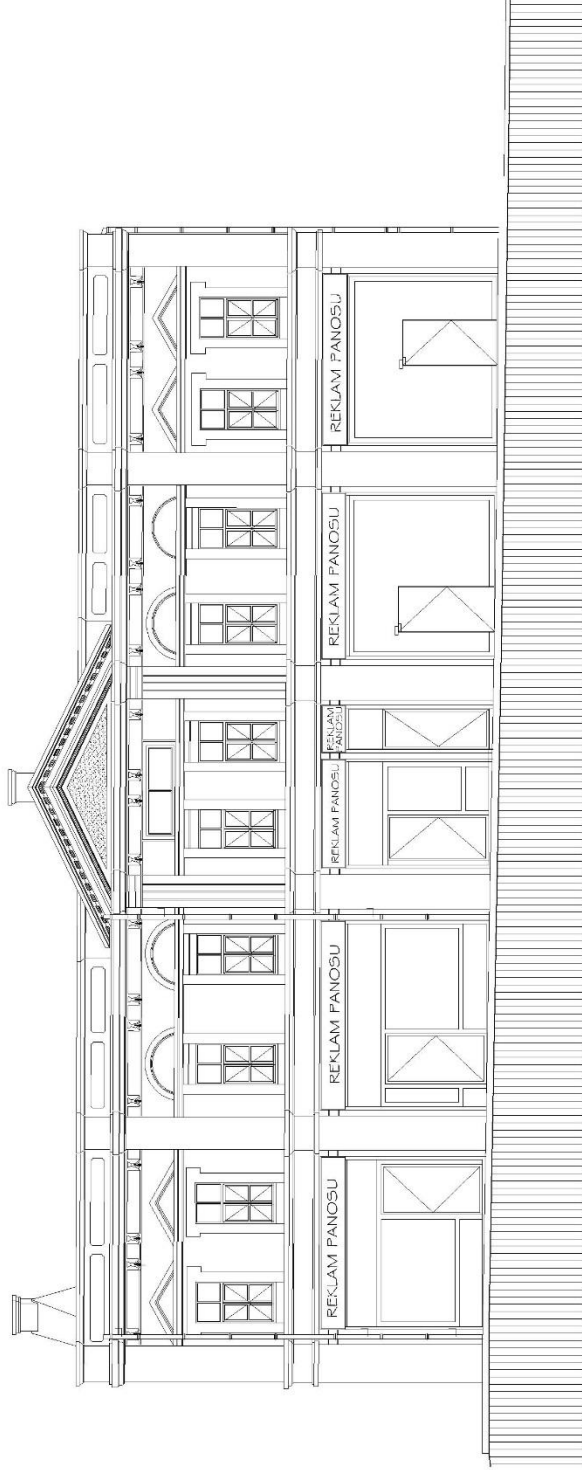
Çizim 16: Adliye Eski Binası Zemin Kat Planı (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).



1. KAT PLANI Ö: 1/50



Çizim 17: Adliye Eski Binası Birinci Kat Planı (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).

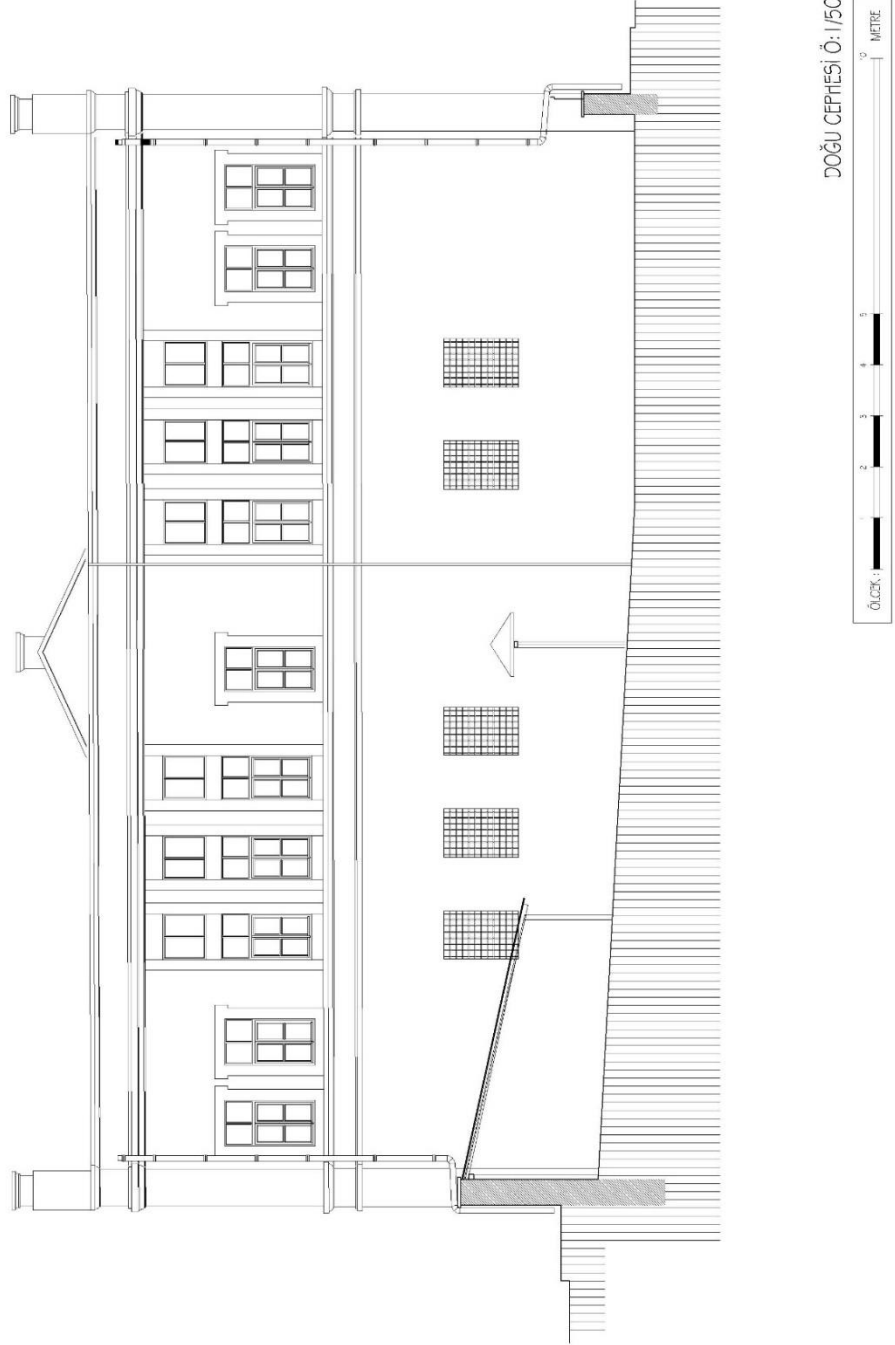


GÜNEY CEPHESİ Ö: 1/50

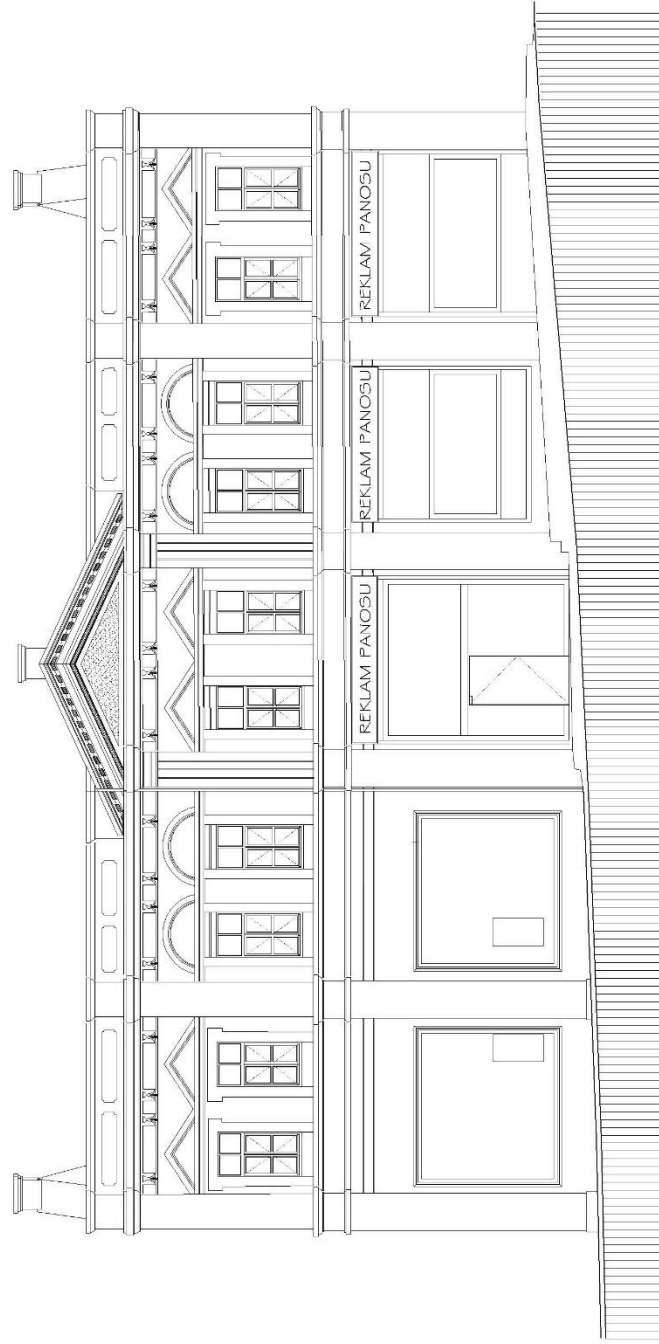
ÇİTİSİ : 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

1/100

Çizim 18: Adliye Eski Binası Güney Cephe Çizimi (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).



Çizim 19: Adliye Eski Binası Doğu Cephe Çizimi (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).



BATI CEPHESİ Ö: 1/50



Çizim 20: Adliye Eski Binası Batı Cephe Çizimi (Fersah Mimarlık, Emre BOĞA).



Fotoğraf 31: Adliye Eski Binası Haşena Kalesi'nden Görünümü.



Fotoğraf 32: Adliye Eski Binası Güney Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 33: Adliye Eski Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 34: Adliye Eski Binası Restorasyon İle Yenilenmiş Kuzey Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 35: Adliye Eski Binası Batı Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 36: Adliye Eski Binası Birinci Kat Pencere Düzeni.



Fotoğraf 37: Adliye Eski Binası Birinci Kat Pencere Üstlerinde Yer Alan Süsleme Ayrıntıları.

3. 6. Amasya İstasyon Binası

Katalog No: 6

Adı: Amasya İstasyon Binası

Yapım Yılı: 1927

Yeri: Amasya İl Merkezi, İstasyon Mahallesi

Bugünkü Kullanımı: Amasya İstasyon Binası

İnceleme Tarihi: 12.09.2012

Çizim: 21-26

Fotoğraf: 38-46

Tarihçe:

Samsun-Sivas demiryolu hattının Samsun-Amasya bölümü 21.11.1927 tarihinde açılmış, aynı dönemde bu bina inşa edilmiştir¹⁰² (Fotoğraf 38). Günümüzde de aynı işlevini sürdürmektedir.

Mimari Özellikler

Plan Özellikleri

Yapı, zemin ve birinci kat olarak inşa edilmiştir.

Doğu-batı yönünde dikdörtgen şeklinde tasarlanmış zemin kat merkezi, hem güneyden hem de kuzeyden girişi olan dikdörtgen biçimindeki salona açılmaktadır. Salon, iki kat yüksekliğinde olup, kuzeyde ve güneyde ikişer pencere ile dışarı açılmaktadır (Fotoğraf 39). Salonun doğu ve batı kısımlarındaki mekânlara giriş, kuzey cephede yer alan, üçü batı, üçü de doğu kısımda bulunan, altı kapı ile sağlanmaktadır. Doğu ve batı kısımda yer alan odaların yerleşimi birbirine uyumlu olmayıp kapılar aracılığı ile bağlantıları sağlanmakta, güney tarafta yer alan odalar da yine üçer pencere ile dışarı açılmaktadır. Doğu ve batı cephelerinin merkezinde yer

¹⁰² Demiray, *Resimli Amasya*, s. 195.

alan kapı, birinci kata çıkışı sağlayan merdivenlere açılmakta, bunun dışında yapı içerisinde bu kata çıkışı sağlayan başka merdiven bulunmamaktadır (Çizim 21).

Yapının birinci katı, lojman olarak kullanılmaktadır. Batı kısımdaki merdivenin kuzey ve güneyinde yer alan kapılar yaklaşık kare planlı birer odaya açılmaktadır. Merdivenin tam karşısında yer alan kapı ise doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı bir hole açılmakta olup bu holden ikisi güneyde üçü kuzeyde ve biri doğuda bulunan altı odaya geçilmektedir. Doğu kısımda yer alan merdiven, biri yapının güney kısmına açılan odalara geçişi sağlayan hole, diğeri kuzeye açılan odalara geçişi sağlayan hole açılmaktadır. Bu iki daire birbirine simetrik biçimde tasarlanmış olup, merkezlerinde yer alan hol, dört odaya geçişi sağlamaktadır (Çizim 22).

Cephe Özellikleri

Zemin ve birinci kat olarak inşa edilen yapı, doğu-batı doğrultusunda olup kuzey-güney cepheleri geniş, doğu-batı cepheleri ise dar olarak tasarlanmıştır. Ana giriş kapısı güney cephede yer almaktadır. Cephenin merkez aksı yaklaşık 50 cm dışarı taşırılarak giriş kısmı vurgulanmıştır. Bu kısımda düz atkılı giriş kapısının her iki yanında uzunlamasına dikdörtgen birer pencere yer alır. Zemin kat ile birinci kat arasında kalan kısımda köşelerden ikişer ince konsolla desteklenen balkon görünümlü bir örtü ile hem giriş kapısının üstü örtülmüş hem de iki kat birbirinden ayrılmıştır. Birinci katta üç sivri kemerli pencere yer almakta olup ortadaki pencere diğerlerine nazaran daha yüksek ve geniştir. Birinci katta yer alan bu pencereler bir gömme içine yerleştirilmiş olup bu kısım üst köşelerde kademeli olarak basamak biçiminde daraltılmıştır. Yapıyı hareketlendiren bu anlayış Milli Mimarlık döneminin karakteristik bir ögesidir. Giriş kapısının yer aldığı bu kısmın her iki yanında yer alan cepheler birbirine simetrik bir biçimde tasarlanmıştır. Bu cepheler dikey olarak üçer kısma ayrılmakta olup zemin kat pencereleri dikdörtgen şeklindedir. Birinci kat pencereleri ise sivri kemerli olup çifte pencere biçimindedir. Yapının tüm cephelerinde zemin kat ile birinci kat, kat silmesiyle birbirinden ayrılmıştır. Bu cephe düzenlemesi kuzey cephede de aynı biçimde tekrarlanmakta olup, yalnızca güney cephede giriş kapısının üstünde yer alan balkonumsu çıkıntı kuzey cephede görünmemekte ve cephenin zemin katında, pencerelerin yerinde düz atkılı kapılar bulunmaktadır (Çizim 23-24, Fotoğraf 40-41).

Yapının dar kısımları olan doğu ve batı cephenin tasarımları birbirine simetrik olup, her iki cephenin merkezleri yaklaşık 50 cm çıkıntı oluşturmaktadır. Bu çıkıntılı bölümün zemin katında düz atkılı kapılar vardır. Birinci katta ise sivri kemerli çift pencereler bulunmaktadır. Çıkıntılı bölümün dışında kalan cephelerde zemin katının güneyinde düz atkılı kapı, kuzeyinde dikdörtgen birer pencere mevcuttur. Yapının birinci katında ise ikişer sivri kemerli pencere yer almaktadır. Yapı geniş bir saçağa sahip olup, cephelerin saçakla birleştiği noktada tüm cepheleri dolanan bir silme hattı mevcuttur (Çizim 25-26, Fotoğraf 42-43).

Süsleme Özellikleri

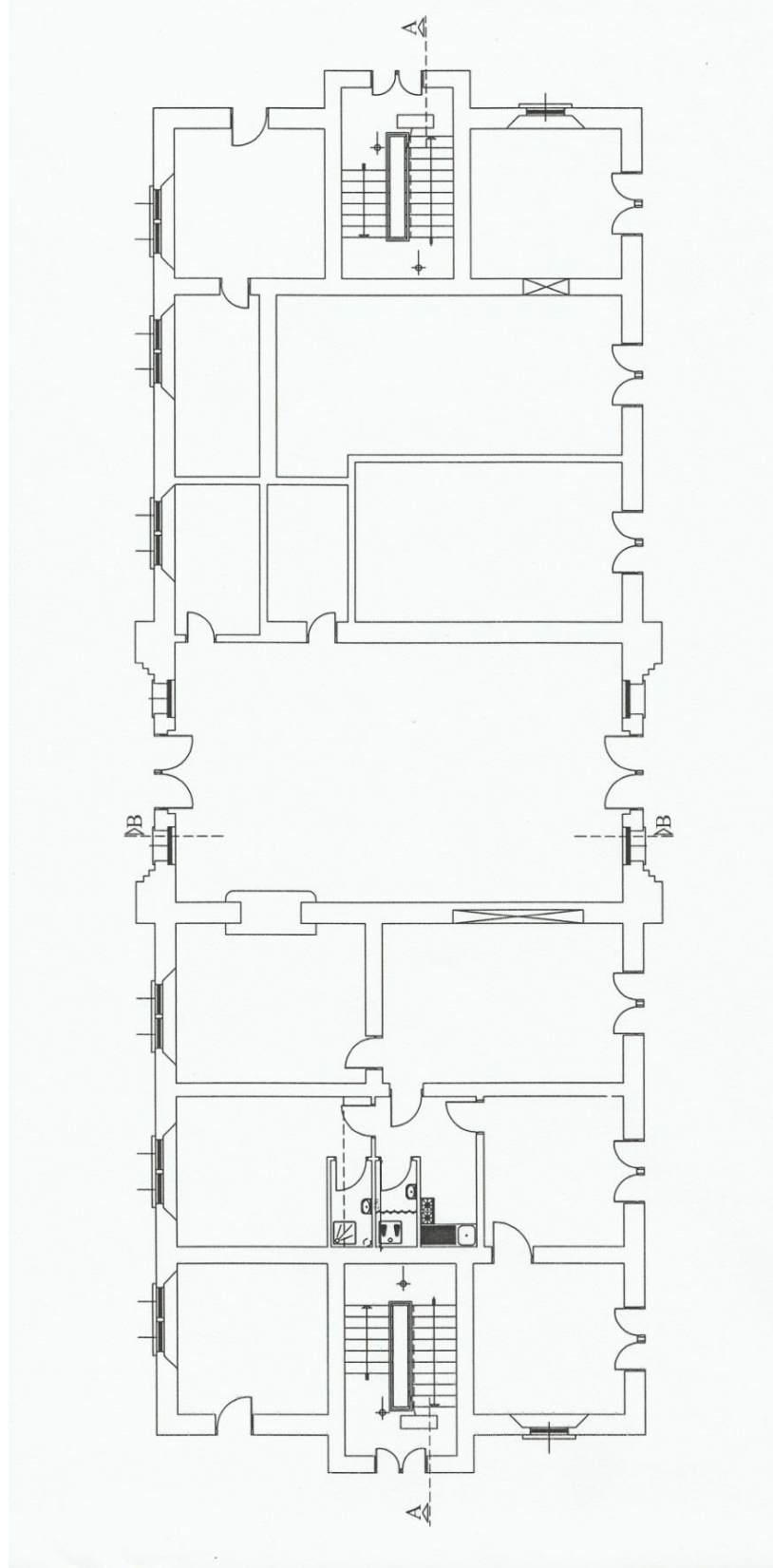
Yapı, genel itibariyle sade bir biçimde tasarlanmıştır. Kuzey ve güney cephelerin merkezinde bulunan giriş kapılarında yer alan alçı süsleme ve kapıyı daha ihtişamlı göstermek için uygulanan kademeli basamak düzenlemesi dışında belirgin bir süsleme ögesi yoktur (Fotoğraf 44-45). Yine tüm cephelerde yer alan pencerelerin bulunduğu alan şeritler halinde belirginleştirilerek cephede hareketlilik amaçlanmıştır (Fotoğraf 46).

Malzeme

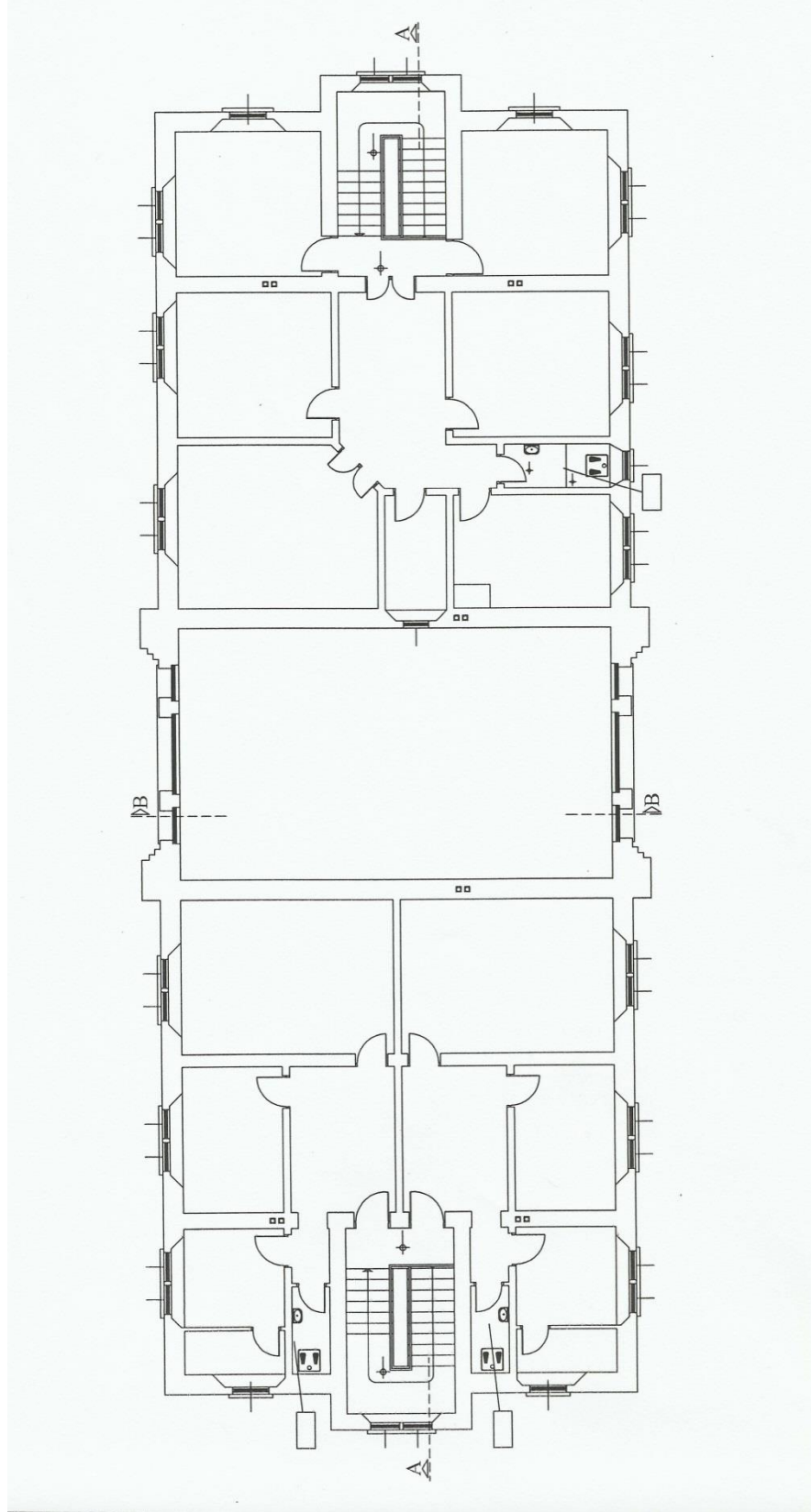
Yapıda tuğla örgü üzerine harç sıvanmış olup, bazı bölümlerinde alçı malzeme kullanılmıştır. Dört omuz kırma çatı, marsilya tipi kiremitle kaplanmıştır. Kapı ve pencereler ise ahşap doğramadır.

Geçirmiş Olduğu Onarımlar ve Günümüzdeki Durumu

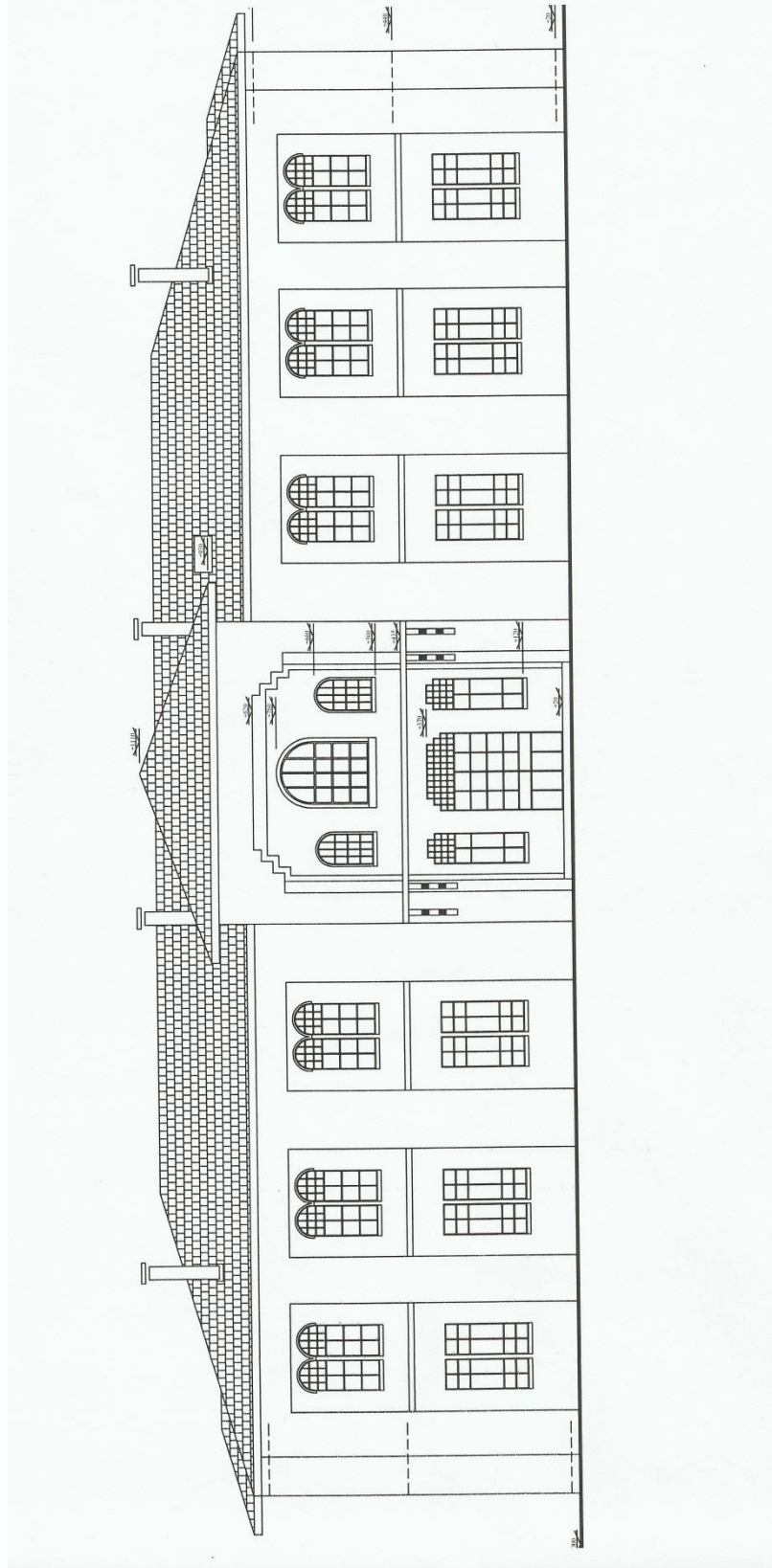
Günümüzde istasyon işlevini sürdüren yapı, onarıma ihtiyaç duymayacak şekilde sağlamdır. Buna rağmen özellikle iç tesisatta bazı onarımların yapılacağı T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü yetkilileri tarafından bildirilmiştir.



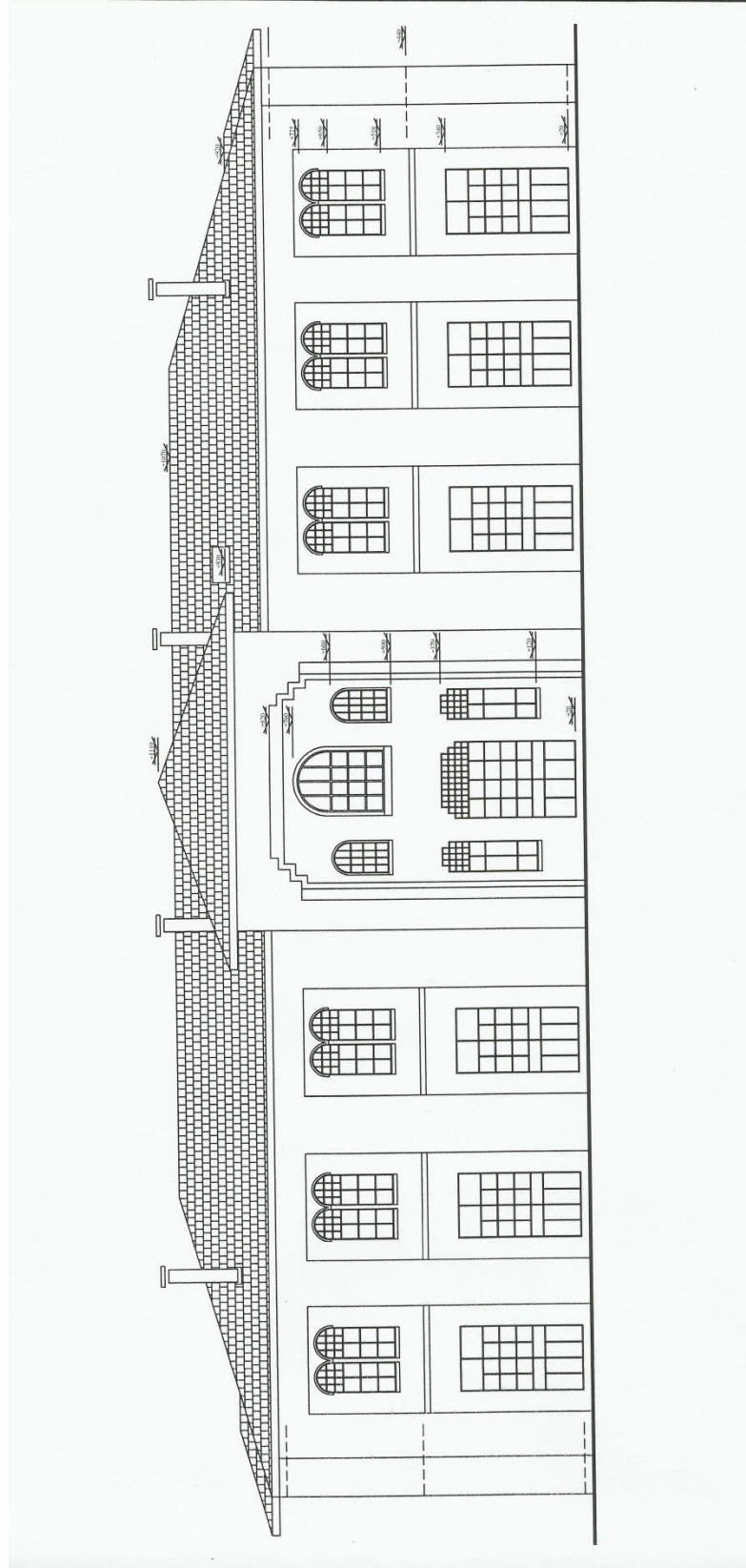
Çizim 21: Amasya İstasyon Binası Zemin Kat Planı (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).



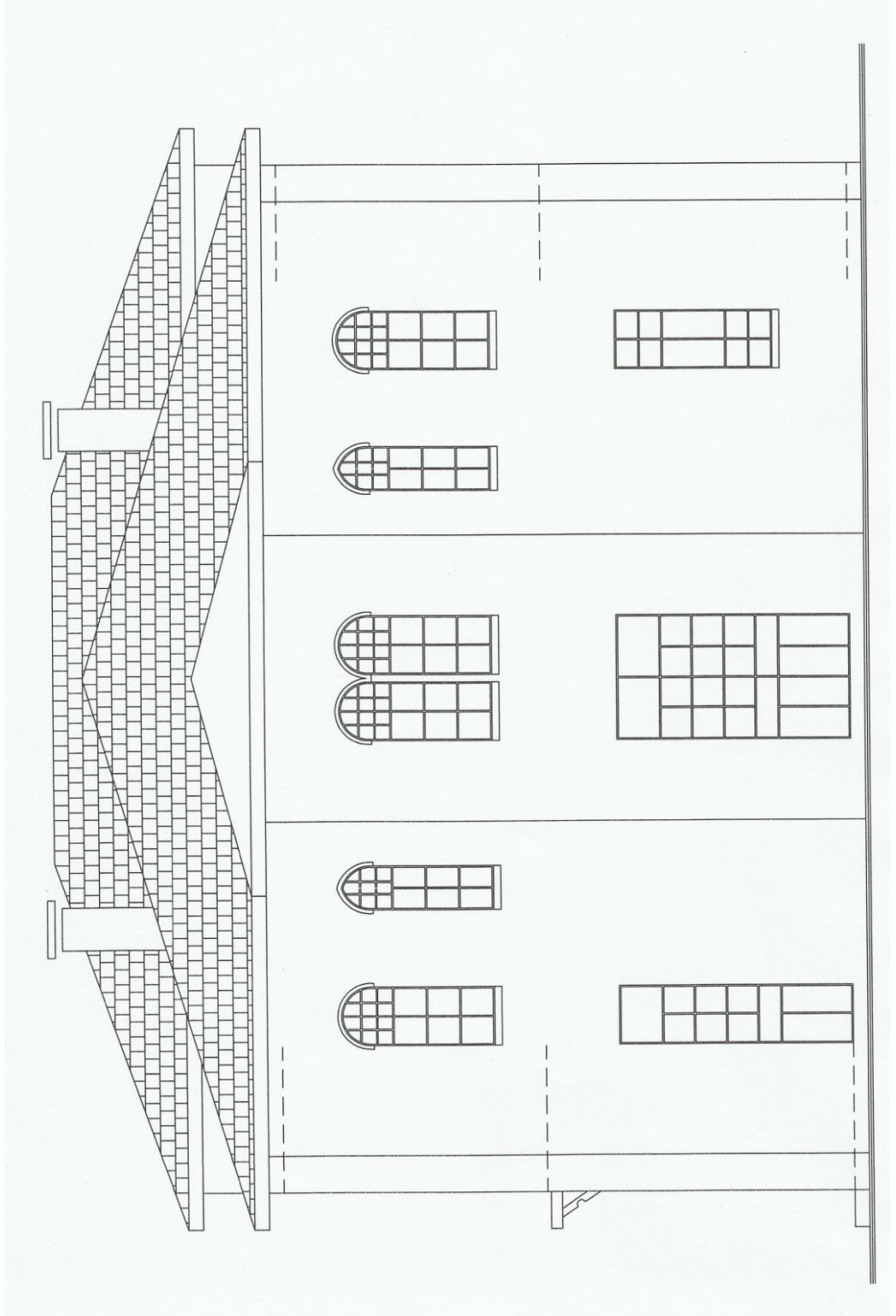
Çizim 22: Amasya İstasyon Binası Birinci Kat Planı (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).



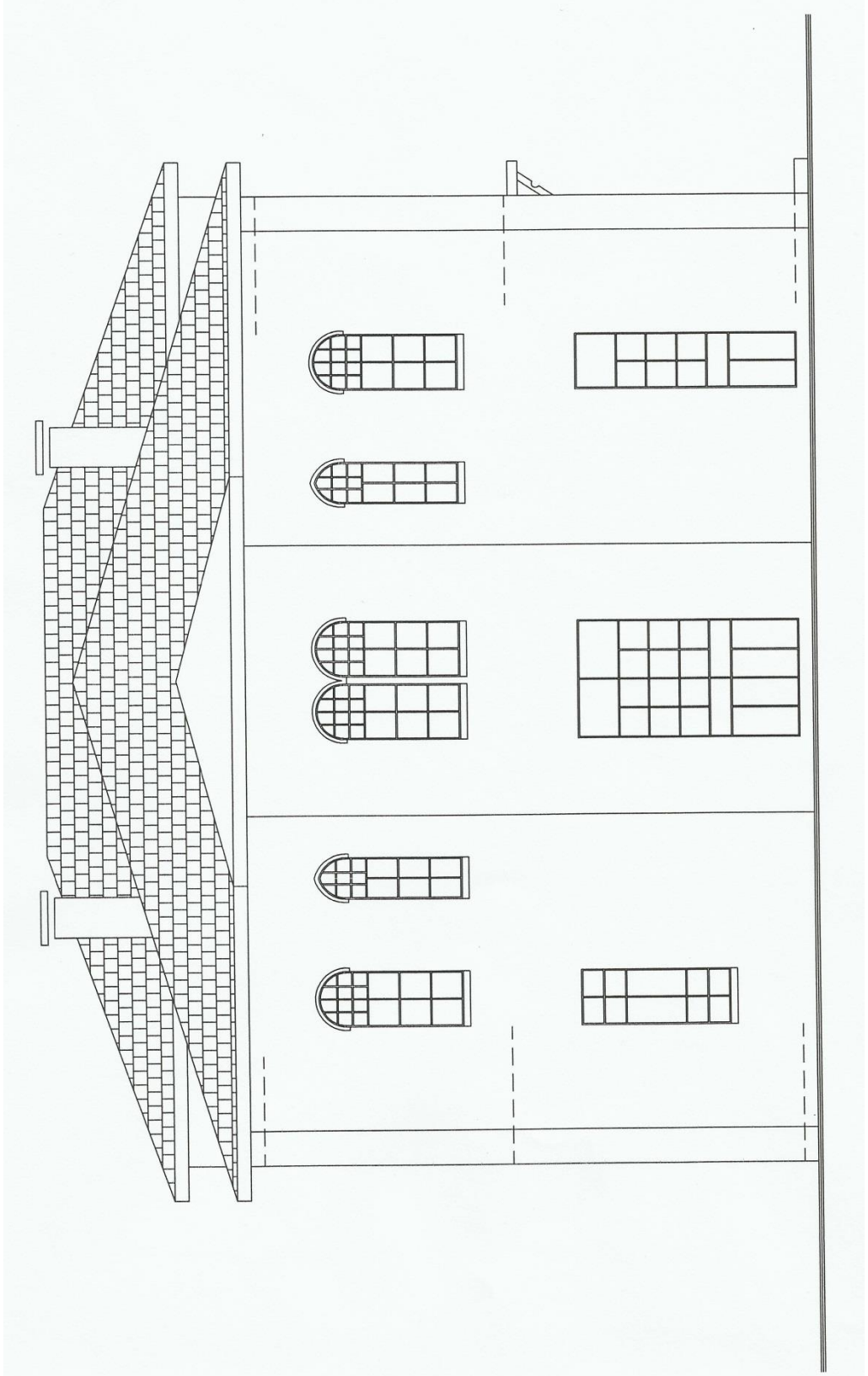
Çizim 23: Amasya İstasyon Binası Güney Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).



Çizim 24: Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).



Çizim 25: Amasya İstasyon Binası Doğu Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).



Çizim 26: Amasya İstasyon Binası Batı Cephe Görünüş (T.C.D.D. 41. Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü).



Fotoğraf 38: Amasya İstasyon Binası Eski Fotoğrafı (Tarihsiz, Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).



Fotoğraf 39: Amasya İstasyon Binası Bekleme Salonu Kuzeyden Bakış.



Fotoğraf 40: Amasya İstasyon Binası Güney Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 41: Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 42: Amasya İstasyon Binası Doğu Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 43: Amasya İstasyon Binası Batı Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 44: Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Merkez Ayrıntı.



Fotoğraf 45: Amasya İstasyon Binası Kuzey Cephe Merkez Süsleme Ayrıntı.



Fotoğraf 46: Amasya İstasyon Binası Pencere Düzenlemesi.

3. 7. Saraydüzü Kışlası

Katalog No: 7

Adı: Saraydüzü Kışlası

Yapım Yılı: 1898-1900

Yeri: Amasya İl Merkezi, Bahçeleriçi Mahallesi

Bugünkü Kullanımı: Milli Mücadele Müzesi ve Kongre Merkezi

İnceleme Tarihi: 12.09.2012

Fotoğraf: 47-49

Tarihçe:

1898-1900 yılları arasında Amasya Sancağı Mutasarrıfı Mehmet Kemal Bey ve subayların çabaları ile bina inşa edilmiştir (Fotoğraf 47-48)¹⁰³. Yapı önceden saray olarak kullanılan alan üzerine inşa edilmiş olup hamam ve mutfaklar yenilenerek kullanımına devam edilmiştir¹⁰⁴. Kışla, 1922 yılında Merkez Ordusu'nun karargâhı olmuştur. 1930'lu yıllarda önemini kaybeden karargâh binası, 1935 yılında kısmen, 1944 yılında tamamen yıkılmıştır. Yapının, 2004-2007 yılları arasında, birebir benzeri yapılmış olup günümüzde müze olarak kullanılmaktadır¹⁰⁵.

Mimari Özellikler

Cephe Özellikleri

Günümüze özgün olarak gelemeyen yapının mimarisi hakkındaki bilgileri eski fotoğraflarından öğrenmekteyiz. Buna göre dikdörtgen cepheye sahip olan yapı, zemin ve birinci kattan oluşmakta ve kuzey-güney uçları bir, merkezi iki ve giriş kapısının olduğu bölüm üç katlı kule şeklinde inşa edilmiş olup, kademeli cephe özelliğine

¹⁰³ Yapı ile ilgili BOA'da 7 belgeye ulaşılmıştır. Bu belgeler yapının bulunduğu bölgeyi tanımlamakta ve yapı inşasıyla ilgili bilgiler sunmaktadır. Ayrıntılar için Bkz: BOA. MF. MKT. 246/17, 22,B,1312, BOA, DH. MKT. 2255/157, 05,C,1317, BOA. DH. MKT. 2284/84, 11,Ş,1317, BOA, DH. MKT. 2320/138, 18/Za/1317, BOA, DH. MKT. 2473/30, 26,Z,1318, BOA. BEO, 1647/123463, 28,Z,1318, BOA, DH. İD. 19/-2/11, 07,Ra,1330

¹⁰⁴ Demiray, *Resimli Amasya*, s. 109.

¹⁰⁵ 12 Haziran, "Amasya Tamimi'nin İmzalandığı Yer; Saraydüzü Kışlası", Gökçe Ofset, Ankara, 2010, s. 21.

sahiptir. Giriş kapısının bulunduğu bölümün birinci katı dışa çıkıntılı balkon olarak düzenlenmiş olup ikinci kata bir pencere yerleştirilmiştir. Kule, geniş saçaklı soğan kubbe ile örtülmüştür. Bunun dışında cephenin zemin katı yuvarlak kemerli pencere, birinci katı ise dikdörtgen pencerelere sahiptir (Fotoğraf 49).



Fotoğraf 47: Saraydüzü Kışlası Eski Fotoğrafı (Kışla Arka Planda Kalan Yapı) (Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).



Fotoğraf 48: Saraydüzü Kışlası Haşena Kalesi'nden Görünümü.



Fotoğraf 49: Saraydüzü Kışlası Doğu Cephe Genel Görünüm.

4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

4.1. Plan Özellikleri

İncelenmiş olan yapıların plan özelliklerine baktığımızda, planların basit ama işlevsel bir özellik taşıdığını söyleyebiliriz. Yapının, odaları arasında geçişi sağlayan bir koridor, koridorların birleşimini sağlayan bir hol, Milli Üslup döneminde yapılmış olan yapıların hemen hepsinde görebileceğimiz özelliklerdir. Yapılarda dikdörtgen, orta sofalı, U ve haç planlı olduğu tahmin edilen ancak günümüze özgün haliyle gelemeyen plan ile birlikte dört ana plan tipi ile karşılaşmaktayız.

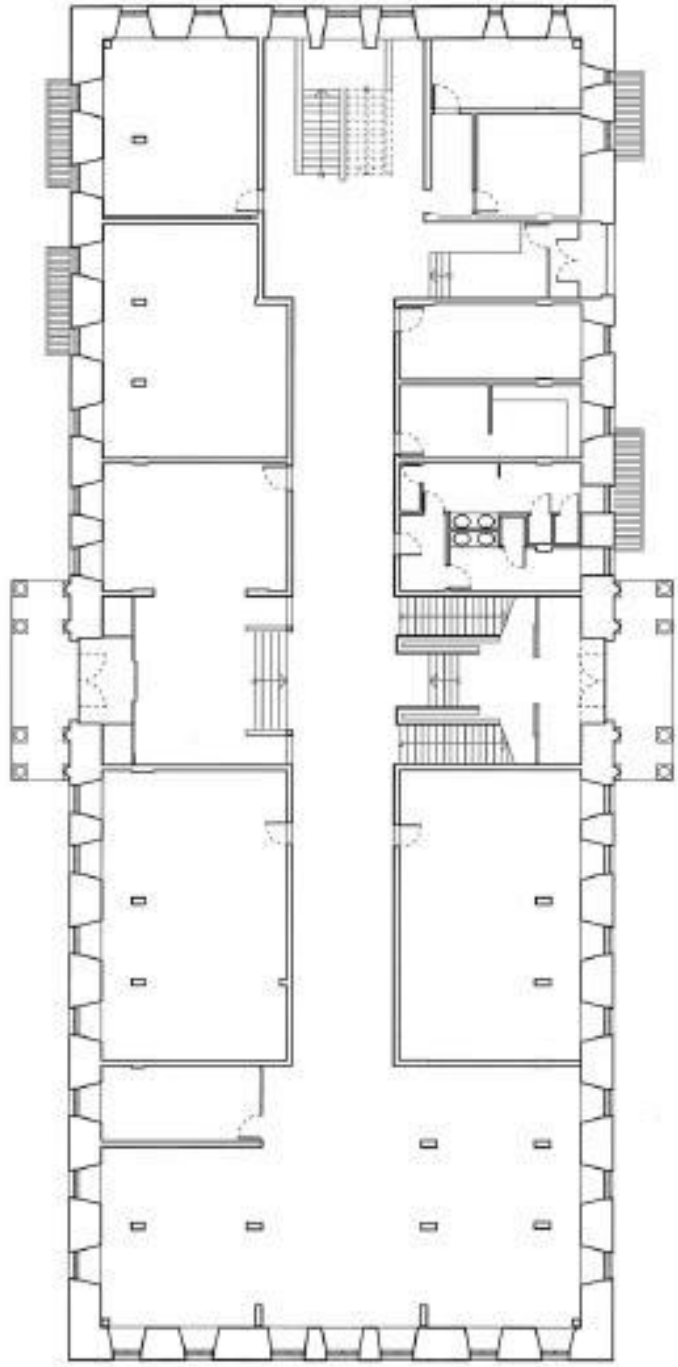
1946'da yapılmış olan Hükümet Konağı, kuzey-güney doğrultuda uzanan, merkezinde geniş bir holün bulunduğu ve bu holün iki yakasında uzunlamasına koridorların yer aldığı bir plana sahiptir. Koridorlara açılan odalara ulaşım oldukça basittir. Bu özellikleri, aynı dönemde yapılmış birçok yapıda bulmak mümkündür. Sivas'ta yapılmış olan hükümet konağı, Milli Üslup özelliklerini barındırsa da plan açısından 1930 sonrası Ulusal Üslup Dönemi'nde devamlılığını sürdürmüştür. Bu durum Sivas ve Amasya Hükümet Konaklarını karşılaştırdığımız zaman görülebilmektedir (Çizim 27). İki yapı da benzer plan özelliklerine sahiptir. Yine, 1930'larda yapılmış olan Kayseri Devlet Hastanesi, plan açısından bu iki yapıya benzer özellikler sergilemektedir. Uzunlamasına gelişen bir koridor ve koridorlara açılan odalardan oluşan plan, basit ama işlevsel bir sonuç sunmaktadır (Çizim 28).

Geleneksel Türk evlerinde gördüğümüz “orta sofalı” plan tipi, Belediye Eski Binası'nda karşımıza çıkmaktadır. Plan merkezinde yer alan uzunlamasına yerleştirilmiş bir sofa ve iki yanında sofaya açılan odalar, geleneksel plan şemasının kamu yapısıyla bütünleştirildiğini göstermektedir.

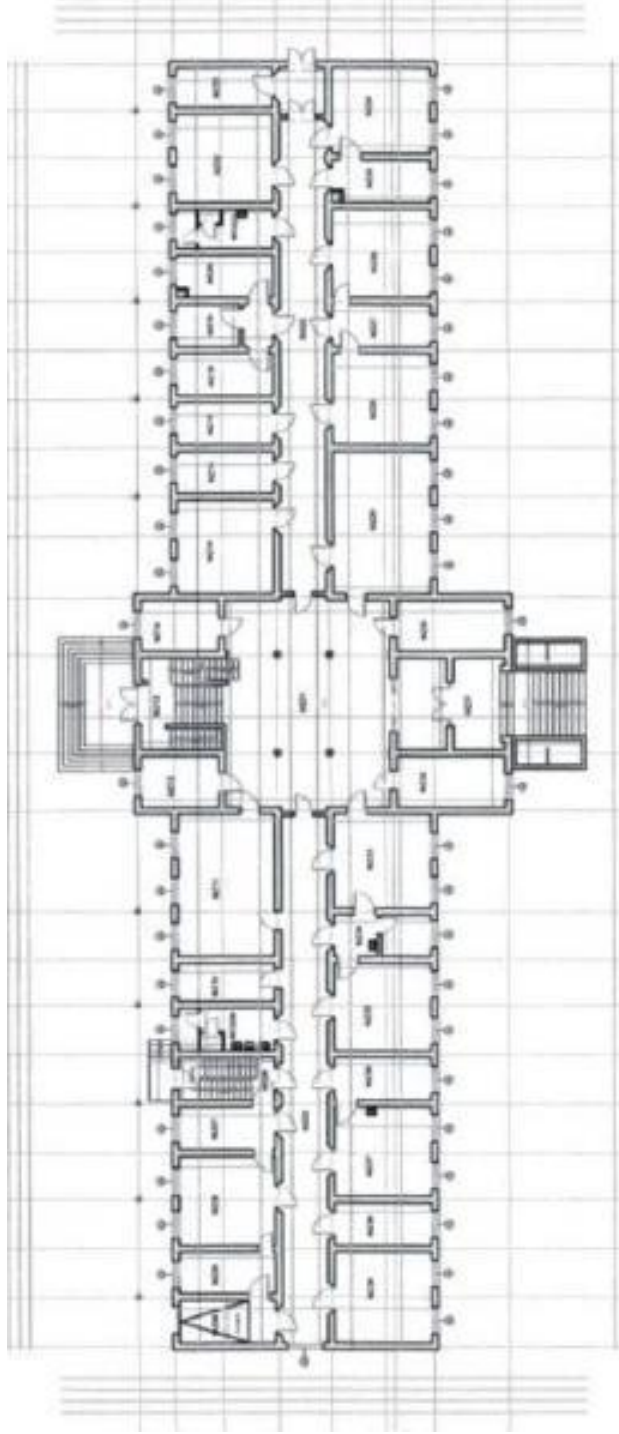
“U” şeklinde plana sahip olan Kılıçarslan Mektebinin, diğer planların aksine daha karmaşık gibi algılanmasına rağmen, detaya inildiğinde çok basit bir şemasının olduğu ortaya çıkmaktadır. “U” şeklinde bir koridorun her iki tarafında dizilmiş odalardan ibaret olan yapının planı, Sivas'ta bulunan Sanayi Mektebi ve Erkek Öğretmen Okulu'nun planları ile benzer özellikler taşımaktadır (Çizim 29). Anlaşıldığı üzere, birbirlerine yakın dönemde inşa edilmiş olan bu yapıların plan özelliklerinin de benzer nitelikte olması, bu dönemde mektep inşasında U tipi planın revaçta olduğunu ortaya koymaktadır.

Plan şeması günümüze özgün olarak ulaşamayan Adliye binası, sıralı dar dükkânları ve karmaşık planı ile bir kamu yapısından ziyade bir hanı andırmaktadır. Özgün işlevini bilemediğimiz bu yapının ancak günümüze gelen bu karmaşık planı ile böyle bir değerlendirme yapılabilir.

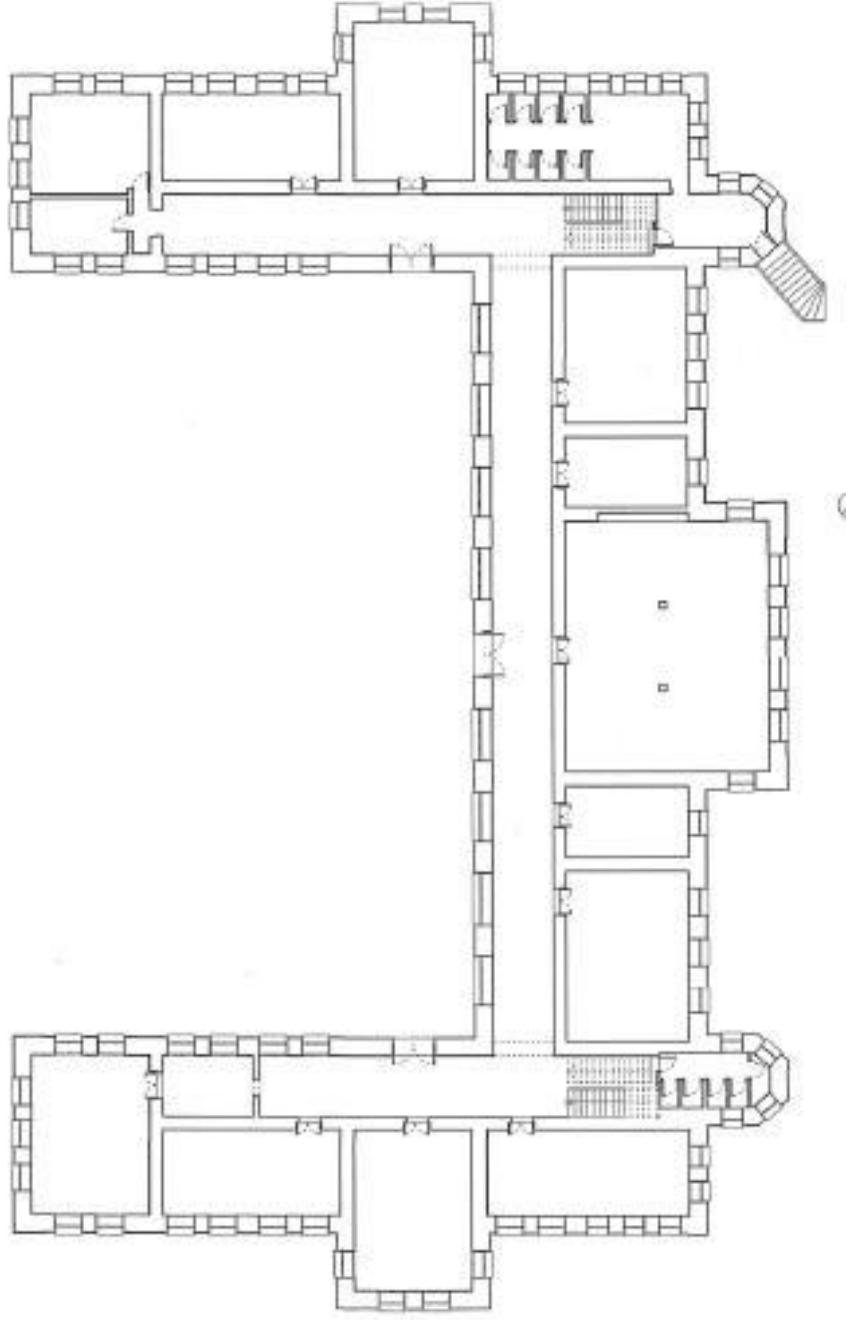
Merkezinde geniş bir salon ve her iki yanında sıralı odaların bulunduğu İstasyon binası planı, aynı dönemde yapılmış neredeyse tüm istasyon binaları ile aynı özelliklere sahiptir. Kayseri tren istasyonu buna örnek gösterilebilir (Çizim 30).



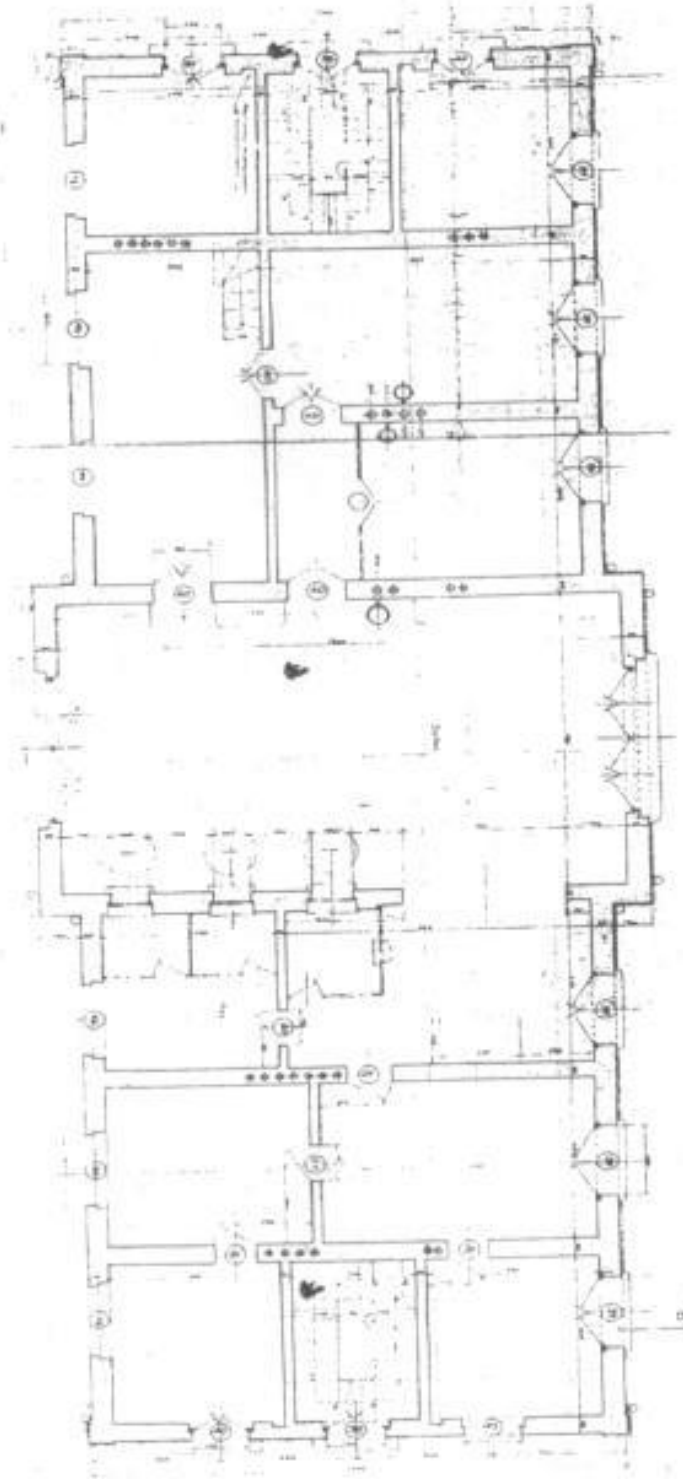
Çizim 27: Sivas Hükümet Konağı Zemin Kat Planı (M. Bulut, Sivas'taki Geç Dönem Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).



Çizim 28: Kayseri Devlet Hastanesi Zemin Kat Planı (F. Arslantaş, 20. Yüzyıl'ın İlk Yarısında Kayseri'de Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).



Çizim 29: Sivas Erkek Öğretmen Okulu Planı (M. Bulut, Sivas'taki Geç Dönem Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).



Çizim 30: Kayseri Tren İstasyonu Zemin Kat Planı (F. Arslantaş, 20. Yüzyıl'ın İlk Yarısında Kayseri'de Kamu Yapıları adlı Yüksek Lisans tezinden).

4.2. Cephe Özellikleri

İncelenen kamu yapılarının cephe tasarımlarına baktığımızda, birbirinden farklı karakterde olmasına rağmen aynı dönemsel özellikleri sergileyen bir anlayışın olduğunu görmekteyiz.

1864 yılında inşa edilip 1946 yılında çıkan bir yangın ile yıkılan Hükümet Konağı'nın, yangın öncesinde çekilmiş olan fotoğraflarından üslubu ve malzemesi hakkında bilgi edinebilmekteyiz (Bk. Fotoğraf 50). Bodrum kat üzerine zemin ve birinci kattan oluşan yapının cephe merkezleri dışa çıkıntılı olup, ana girişin yer aldığı doğu cephesinin merkezindeki çıkıntıda basık kemerli bir kapı ve iki yanında yuvarlak kemerli birer pencere yer almaktadır. Zemin kat ve birinci katta yer alan diğer tüm pencereler dikdörtgendir. Ayrıca zemin kat ile birinci kat arasında kat silmesi mevcuttur. Tüm cepheleri dolanan bu silmeli bordür yapının çatı seviyesinde de bulunmaktadır. Yapı kırma çatılı olup, kiremit ile örtülüdür. Nurcan Yazıcı, Giresun ve Bartın Hükümet Konakları'nı işaret ederek, bu konakların kargir yapılmasına karşın Amasya Hükümet Konağı'nın ahşap malzemeden yapıldığına dikkat çekmektedir¹⁰⁶. Fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere Amasya Hükümet Konağı ile bu konaklar arasında cephe düzenlemesi açısından benzerlikler bulunmaktadır (Fotoğraf 50).

1949 yılında yeniden inşa edilen Hükümet Konağı, 1930 sonrası Ulusal Mimarlık çerçevesinde değerlendirilir ve dönemin “Neo-Klasik” özelliklerini taşır. 1930-45 yılları arasında dış ülkelerde ulusçuluğu simgeleyen ve yorumlanmalarında farklılıklar gösteren neo-klasik üslubun başlıca özellikleri simetrik düzenlenmiş büyük kütleler, yüksek sütunlu merdivenli giriş, yapı malzemesi olarak kalıcılığı nedeniyle taş kullanımı ve anıtsal ölçektir. 1930 yılında dünyanın birçok ülkesinde görmeye başladığımız bu üslup, ülkemize yabancı mimarlar sayesinde girmiştir. İlk örnek, Sağlık Bakanlığı Binası'nın ön cephe düzeninde görülür. Bunu Yargıtay binası, ön cepheleriyle Merkez ve Emlak bankaları ve yüksek sütunlu girişiyle 1937'de biten Ankara Gar binası izler¹⁰⁷. Samsun'da aynı dönemde inşa edilen Ziraat Bankası şubesi de gerek malzeme gerek üslup yönünden Hükümet Konağı ile benzer özellikler göstermektedir (Fotoğraf 51). Yapının mimarı olan Tuluğ Baytın'ın, Amasya

¹⁰⁶ Nurcan Yazıcı “Amasya'daki Hükümet Konağı Binaları”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 18, (2010), s. 99.

¹⁰⁷ Aslanoglu, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari”, s. 258.

Hükümet Konağı'nda uygulamış olduğu kolonlu giriş, yine aynı mimarın Ankara Sağlık Memurları Okulu binasının arka cephesinde de görülmektedir (Fotoğraf 52)¹⁰⁸.

İkinci Hükümet Konağı yapımı sırasında Hükümet Konağı'nın yakınına 1866 yılında inşa edilen, fakat 1940 yılında yıktırılan Saat Kulesi, Tanzimat dönemi ve sonrasında Anadolu'nun birçok şehrinde yaptırılan saat kuleleriyle benzer özellikler taşımaktadır. Burada, bir tipoloji yapmak gerekirse, Amasya Saat Kulesi'ni silindirik gövdeli yapı kategorisine koymak gerekir. Kuleyi inşa ettiren Ziya Paşa, sadece Amasya'da değil, Merzifon¹⁰⁹, Niğde¹¹⁰, Zile¹¹¹ ve Havza¹¹²'da da saat kuleleri inşa ettirmiştir. Bu kulelerden Merzifon ve Zile Saat Kuleleri Amasya Saat Kulesi ile benzer formda inşa edilmiş olup, silindirik gövdeli ve minareye benzer bir şekilde tasarlanmıştır (Fotoğraf 53-54).

Belediye Eski Binası, milli üslup özellikleri içinde inşa edilmiştir. Amasya'da bu üslup ile aynı dönemde Kılıçarslan Mektebi, İstasyon Binası ve Saraydüzü Kışlası inşa edilmiştir. Batıda yer alan giriş kapısı, yapının merkezinde bulunmakta ve bu kısım çıkıntı ihtiva etmektedir. Diğer cephelerde yer alan pencereler kemerli olup, silmeler ile çerçevelendirilmiştir. Geniş saçağa sahip olan yapı, bu özellikleri ile milli üslubun özelliklerini barındırmaktadır. Aynı dönemlerde inşa edilmiş olan Merzifon'daki belediye binası da hem cephe düzenlemesi açısından hem de işlevi açısından Amasya Belediye Eski Binası ile benzerlik göstermektedir (Fotoğraf 55).

Kılıçarslan Mektebi, günümüze tamamıyla özgün olarak gelemeyen bir yapıdır. 1939 depreminde ikinci katı yıkılmış ve daha sonra bu kat yeniden inşa edilmemiştir. Yapının eski fotoğraflarından ikinci katın formunu görebilmekteyiz (Bk. Fotoğraf 21). Ana girişin batı cephesinden verildiği yapıda, zemin kat ile birinci kat arasındaki bağlantı yapının içinden değil, batı cephede yer alan çift kollu merdivenlerden sağlanmaktadır. Katlar arasındaki bağlantının dışarıdan verilmesi İstasyon binasında da görülmektedir. Birinci kat pencereleri teğet kemere sahip olup, kalın konturlu silmeler ile çerçevelendirilmiştir. Eski fotoğraflardan gördüğümüz üzere, ikinci katın pencereleri ise dikdörtgen olup yine silmeler ile çevrilidir. Bu

¹⁰⁸ Tuluğ Baytın, "Ankara Sağlık Memurları Okulu", *Arkitekt*, S. 209-210, (1949), s. 104.

¹⁰⁹ Acun, *Anadolu Saat Kuleleri*, s. 30.

¹¹⁰ Acun, *Anadolu Saat Kuleleri*, s. 33.

¹¹¹ Acun, *Anadolu Saat Kuleleri*, s. 39.

¹¹² Acun, *Anadolu Saat Kuleleri*, s. 41.

silme birbiriyle bağlantılı olup, kesintisiz olarak kat boyunca devam etmektedir. Bu özellikleri ile Belediye Eski Binası'nın cephe düzenlemesiyle benzer özellikler taşımaktadır. Aynı zamanda Sivas'ta bulunan Sanat Okulu Demircilik Atölyesi Binası ve Sivas Erkek Öğretmen Okulu Binası cephe özellikleri ile benzer özelliklere sahiptir. Kılıçarslan Mektebi'nin yapımı sırasında katkısı olan Sivas Valisi Muammer Bey'in adı, Sivas Sanat Okulu Demircilik Atölyesi ve Sivas Erkek Öğretmen Okulu'nun inşasında da geçmektedir¹¹³. Pencerelerde yer alan bu silme hareketliliği yine yakın dönemlerde inşa edilen Denizli Lisesi'nin cephelerinde de görülmektedir¹¹⁴ (Fotoğraf 56).

Tez kapsamında incelenen yapıların hepsi Milli Üslup içerisinde tasarlanmıştır. Fakat Adliye Eski Binası, bu kategorinin dışında yer almaktadır. Zemin + birinci kat olarak inşa edilen yapı, diğer yapılar ile aynı dönemde inşa edilmesine rağmen, milli üslupta değil, "Neo-Rönesans-Neo-Klasik" üslubunda tasarlanmıştır. Zemin katı dükkân olarak kullanılan yapıda, üslup özellikleri birinci kat cephelerinde uygulanmıştır (Fotoğraf 57). Plastırlar ile beş kısma bölünen ve plastırlar arasına ikişer pencere yerleştirilen cephelerin merkezlerinde üçgen alınlık yerleştirilmiştir. Pencerelerin üstüne üçgen ya da yuvarlak kemerler sırasıyla tasarlanmış, Rönesans mimarisinin matematiksel kurgusu böylece vurgulanmıştır. 1551 yılında inşa edilmiş olan Fransa'daki Vicenza Palazzo Chiericati Sarayı'nın cephesinde yer alan pencere düzeni bu yapıdaki düzenleme ile benzer özellikler taşımaktadır (Fotoğraf 58). Adliye Eski Binası ile aynı dönemlerde inşa edilmiş olan Samsun Askeri Eski Hastane binası da cephe düzenlemesiyle benzer özellikler sergiler (Fotoğraf 59).

1927 yılında hizmete giren ve günümüzde de aynı işlevini sürdürmekte olan İstasyon Binası plan ve cephe özellikleri ile milli üslubun özelliklerini taşımaktadır. Ana girişin dışa taşkın vurgulanması, kemerli çift pencere uygulaması, kat silmesi, geniş saçak gibi özellikler ile üslup kendisini göstermektedir.

Eski fotoğrafları günümüze gelebilmiş olan Saraydüzü Kışlası'nın cephe tasarımını yine bu fotoğraflardan öğrenmekteyiz (Bk. Fotoğraf 47). Söz konusu fotoğraflara göre yapı, yanlarından merkeze doğru iki kademe olarak yükselmekte,

¹¹³ Bulut, "Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s. 51-54.

¹¹⁴ Özgün, "Denizli'deki Kamu Yapıları (1876-1940)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000), s. 22.

cephe yanları tek, merkez iki ve kapının bulunduğu alan üç katlı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bu kısım soğan kubbe ile kapatılarak vurgulanmıştır. Zemin kat pencereleri yuvarlak kemerli, diğer katlarda dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Ana giriş kapısının bulunduğu doğu cephede, giriş kapısının hemen üstünde dışa çıkıntılı, iki ayakla desteklenen balkon bulunmaktadır. Yapıda herhangi bir süsleme ögesine de rastlanılmamıştır.

4.3. Süsleme Özellikleri

Tez kapsamında incelediğimiz yapılarda, milli üslubun simetri ve sadelik ilkesine uygun cephe düzenlerinin olduğu görülmüştür.

Genellikle ana giriş kapılarının olduğu kısımlar cepheden dışa doğru çıkıntılı olup az sayıdaki süsleme elemanı da bu kısımda toplanmaktadır. Çıkıntı ihtiva edip süsleme elemanlarının bir arada olduğu bu yapılara örnek olarak 1864'te inşa edilip 1946'da yanan Hükümet Konağı, 1915-22 yılları arasında inşa edilmiş olan Belediye Eski Binası ve 1927'de hizmete açılıp günümüzde de aynı işlevini sürdüren İstasyon Binası giriş kapıları gösterilebilir.

Ana giriş kapısının yer aldığı cephe merkezinin dışa taşırılmadığı Kılıçarslan Mektebi, Adliye Eski Binası ve Saraydüzü Kışlası cepheleri de sade tasarlanmışlardır. Bu yapıların arasında Adliye Eski Binası'nın cephe düzenlemesi oldukça farklıdır. Birinci kat cephelerinde görünen düzenlemelerden dolayı tüm diğer yapıların aksine, bu yapıda milli üslubun etkileri değil, Neo-Rönesans – Neo-Klasik üslubun etkileri söz konusudur. Ahmet Demiray, *Resimli Amasya* adlı kitabında bu yapının müteahhidinin Yüksek Mühendis Sami Bey, projeyi hazırlayanın da Başmühendis Resmi İşeri olduğunu nakleder ve yapının 1939 depreminde tek bir çatlak bile göstermediğine işaret eder¹¹⁵. Yapıyla ilgili Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu arşivinde bulunan 254 numaralı restorasyon projesi dosyasındaki raporda, yapının kuzey kısmının 1970-75 yıllarında yıkıldığı yazılmakta olup kaynak olarak yöre sakinleri gösterilmektedir. Yine aynı raporda yapının 1941 yılında İl Özel İdaresi'nden kiralanıp Amasya Adliyesi'nin bu yapıya taşındığı yazmaktadır. Bu bilgiler ışığında yapının özgün olarak hangi amaçla yapıldığı bilinmemekle birlikte şehir içinde bir han olarak kullanılabileceği düşünülebilir. Yapıyı inşa ettiği söylenen

¹¹⁵ Demiray, *Resimli Amasya*, s. 211.

mühendislerin inşa etmiş olduğu başka yapılara rastlanılmamıştır. Ayrıca aynı kitapta yer alan yapının fotoğrafında, günümüzde özgün durumu olmayan bölümün sağlam olduğu görölmektedir.

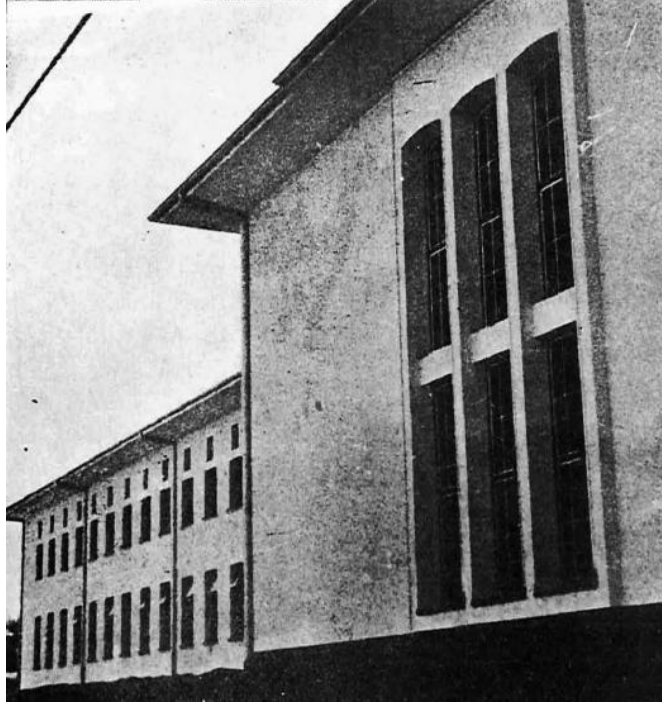
İncelenen tüm yapıların iç kısımları da dış cephelerinde olduğu gibi sadelik ön plandadır. 1949 yılında yapılan Valilik Binası'nın içinde, üst kata çıkışı sağlayan merdivenlerin olduğu bölümdeki rölyeflerin dışında süsleme ögesine rastlanmamıştır. Rölyeflerin özgün olup olmadığına dair herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşılammıştır.



Fotoğraf 50: Giresun Hükümet Konağı Ana Cephe Genel Görünüm
(http://wowturkey.com/t.php?p=tr246/muhammet3_IMG_0292.jpg).



Fotoğraf 51: Merkez Bankası Samsun Şubesi Ana Cephe Genel Görünüm.



Fotoğraf 52: Ankara Sağlık Memurları Okulu Arka Cephe Kolonlu Merkez Çıkıntı (Tuluğ Baytın, Ankara Sağlık Memurları Okulu, s. 104).



Fotoğraf 53: Merzifon Saat Kulesi
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr318/aakif_aakif_Merzifon_Saat_kulesi_Celebi_S.jpg).



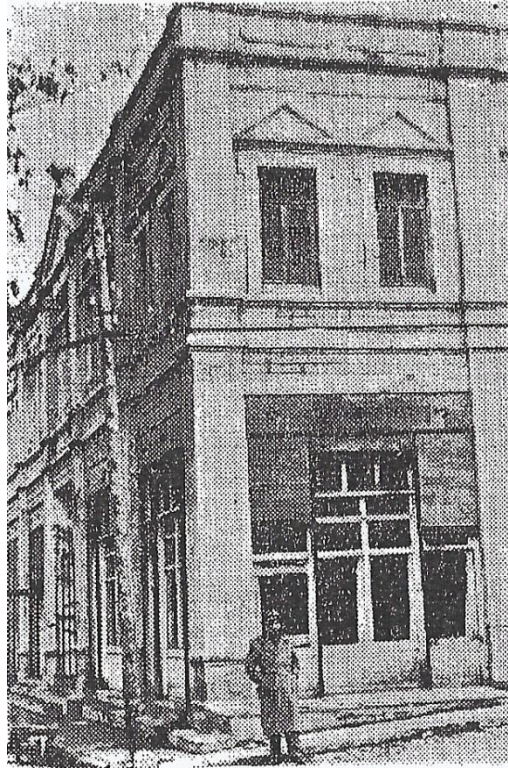
Fotoğraf 54: Zile Saat Kulesi
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr444/fikri_aktan_ZILE_KALE_001.jpg).



Fotoğraf 55: Merzifon Belediye Binası Ana Cephe Genel Görünüm
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr184/CanHayat_OZYURT_IMG_0088.jpg).



Fotoğraf 56: Denizli Lisesi Ana Cephe Giriş Kapısı
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr322/basaran_dogu_DSCN1105.jpg).



Fotoğraf 57: Amasya Adliye Eski Binası Eski Fotoğrafı (A. Demiray, Resimli Amasya, s. 211).



Fotoğraf 58: Vecinza Palazzo Chiericati, Fransa
(https://picasaweb.google.com/lh/photo/YAn97RQWbK8tUP_G3S04BQ).



Fotoğraf 59: Samsun Askeri Eski Hastane Binası Güneydoğu Köşesi.

4.4. Mimari ve Strüktürel Elemanlar

4.4.1. Pencere Formları

Tez konusu kapsamında ele alınan kamu yapılarında düz atkılı, kaş, sivri, yuvarlak ve oval formlarda pencereler görülmektedir. Birçok yapıda pencere kemer alınlıkları da kalın konturlu silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Bu silmeler bazen kemerin üzengi hattında dikey olarak son bulmakta ve yatay hatta devam ederek diğer pencere silmesi ile birleşmekte ve böylece tüm yapıyı yatay hatta kesintisiz dolanmaktadır. Belediye Eski Binası ve Kılıçarslan Mektebi'ni bu forma sahip yapılar olarak gösterebiliriz.

Amasya'daki kamu yapıları arasında en çok tercih edilen form, düz atkılı pencerelerdir. 1946'da yanan Eski Hükümet Konağı'nın zemin ve birinci katında, Belediye Eski Binası'nın zemin katında, Saraydüzü Kışlası'nın birinci katında, Adliye Eski Binası'nın birinci katında, İstasyon Binası'nın güney cephesinin zemin katında, Kılıçarslan Mektebi'nin günümüze gelememiş ikinci katın pencerelerinde, birinci katında kuzey ve güney cephelerinde ve 1949 yılında inşa edilen Valilik Binası'nın zemin ve birinci katında düz atkılı pencere kullanımı görülmektedir.

Pencerelerde kaş kemer kullanımını Belediye Eski Binası'nın birinci katında ve Kılıçarslan Mektebi'nin birinci katında görebilmekteyiz. Aynı zamanda bu iki yapının pencere kemerlerindeki kalın konturlu silme hattı üzengi hattında son bulup yatay düzlemde birleşerek tüm yapıyı dolanmaktadır.

Yuvarlak kemer, Kılıçarslan Mektebi'nin batı cephesinin zemin katında, balkonun altında kalan kısımdaki pencerelerde, 2002 yılında yeniden inşa edilen saat kulesinin kare kaidesinin penceresinde ve Saraydüzü Kışlası'nın zemin katında karşımıza çıkmaktadır.

En az tercih edilen form ise sivri kemerdir. Yalnızca İstasyon Binasında görebildiğimiz bu kemer yapının birinci katında karşımıza çıkar. Yapının kuzey ve güney cephe merkezlerinde dışa çıkıntılı oluşturan bölümlerin üst katları üç sivri kemerli pencere ile hareketlendirilmiş olup, ortada yer alan sivri kemerli pencere yanlarında kalan birer pencereden daha uzun ve geniş tutulmuştur. Bunun dışında birinci katın diğer pencereleri çifte pencere olarak tasarlanmıştır.

4.4.2. Kapı Formları

Kamu yapılarında görülen kapı formlarını; düz atkılı, basık kemerli, kaş kemerli ve yuvarlak kemerli olarak sıralayabiliriz.

Tüm bu kemer formlarından en yoğun kullanılanı düz atkılı kapılardır. Özellikle iç mekân kapılarında, hemen hemen bütün yapılarda bu kemer formu kullanılmıştır. Adliye Eski Binası'nın iç mekân ve güney cephesinde yer alan giriş kapısında, Valilik Binası'nın kuzey, güney ve doğu cephelerindeki giriş kapılarında ve iç mekân kapılarında, Belediye Eski Binası'nın batı cephesinde bulunan giriş kapısı ve bodrum kata girişi sağlayan kapıda ve iç mekân kapılarında, İstasyon Binası'nın tüm kapılarında düz atkılı kapılar bulunmaktadır.

Basık kemer, Eski Hükümet Konağı'nın doğu cephesinin merkezinde yer alan giriş kapısında, Belediye Eski Binası'nın ana girişi sağlayan doğu cephesindeki kapıda ve Kılıçarslan Mektebi'nin birinci katının iç mekân kapılarında yer almaktadır.

Yuvarlak kemer, Saraydüzü Kışlası giriş kapısında, Kılıçarslan Mektebi'nin batı cephesinin zemin katındaki kapıda ve Saat Kulesi'nin kaidesindeki kapıda görülmektedir.

Kapılarda en az kullanılan form ise kaç kemerdur. Bu kemer formunu sadece Kılıçarslan Mektebi'nin batı cephesinde, birinci katın giriş kapısında ve doğu cephesinde, bahçeye açılan iki kapıda görebilmekteyiz.

4.4.3. Merdivenler

Amasya il merkezindeki kamu yapılarında merdivenler farklı formlarda karşımıza çıkmaktadırlar. Bunları tek, iki, üç kollu ve dönel merdivenler olarak sınıflandırabiliriz. En yoğun kullanılan merdiven tipi tek kollu merdivenlerdir. Bu tip merdivenlere Belediye Eski Binası'nın doğu cephesindeki ana giriş kapısına çıkan 8 basamaklı merdivende, batı cephesindeki kapıya çıkan 4 basamaklı iki merdivende ve yine aynı cephede, bodrum kata inişi sağlayan 4 basamaklı merdivende, Kılıçarslan Mektebi'nin ana girişe sahip batı cephesinin kuzey ve güney köşelerinden cephe merkezine doğru yönelen 19 basamaklı merdivenlerde ve yine aynı yapının doğu cephesinde yer alan bahçenin güneybatı ve kuzeybatı köşelerindeki kapıya çıkan

dörder basamaklı merdivenlerde ve Valilik Binası'nın doğu, kuzey ve güney cephelerindeki 11 basamaklı merdivenlerde rastlamaktayız.

İki kollu merdivenler iç mekânda görülmekte olup, yapının üst katına çıkışı sağlayan elemanlardır. Bu tip merdivenler, Adliye Binasının iç mekânında, doğu cepheden girilen, doğu batı doğrultusunda uzanan dar bir koridorun batı ucunda 20 basamaklı olarak ve İstasyon Binası'nın doğu ve batı cephelerinden girilen mekânda yer alan ve üst kata çıkışı sağlayan 16 basamaklı merdivenlerde görülmektedir.

Üç kollu merdivenler de yine iki kollu merdivenler gibi iç mekânlarda görülmektedir. Buna örnek olarak iki yapıyı gösterebiliriz. Bunlardan birincisi Belediye Eski Binası'nın zemin katının merkezinde yer alan ve üst kata çıkışı sağlayan 23 basamaklı üç kollu merdivendir. Diğer örneğimiz ise Valilik Binası'nın zemin katının merkezindeki üç kollu merdivendir. Bu merdiven 26 basamaklı olup Belediye Eski Binası'ndaki merdivenden daha geniş tutulmuştur.

Dönel merdivene tek örnek olarak saat kulesinin petek kısmına, saat kadrânının bulunduğu bölüme çıkışı sağlayan merdiven gösterilebilir.

4.4.4. Örtü Sistemi

Araştırma konusunu kapsayan kamu yapılarının örtü sistemlerinde farklı tipler tercih edilmiştir. Kıрма, beşik, topuz, teras ve soğan çatı, yapıların örtü sistemlerinde görülmekte olup en yoğun kullanılan örtü sistemi kıрма çatıdır. Kıрма çatıyı Valilik Binası, Belediye Eski Binası, Kılıçarslan Mektebi ve İstasyon Binası'nda görebilmekteyiz. Bu yapılarda 4 omuzlu kıрма çatı kullanılmıştır ve marsilya tipi kiremitlerle örtülmüştür.

Beşik ve soğan çatı sadece Saraydüzü Kışlası'nın örtü sisteminde görülmektedir. Yapı merkezinde uzanan kule, soğan çatı ile örtülmüştür. Diğer birimler de beşik çatı sistemi ile örtülüdür ve marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Yapının örtü sistemini eski fotoğraflarından takip edebilmekteyiz.

Adliye Eski Binası ise diğer binalar gibi kiremit kaplı örtü sistemine sahip değildir. Bu yapının örtü sisteminde teras kullanılmıştır.

Eski fotoğraflarından örtü sistemini bildiğimiz bir diğer yapı ise 1946 yılında yanan Eski Hükümet Konağı'dır. Bu konağın örtü sisteminde 4 omuzlu topuz çatı kullanılmıştır ve marsilya tipi kiremitlerle örtülmüştür.

4.5. Malzeme ve Teknik

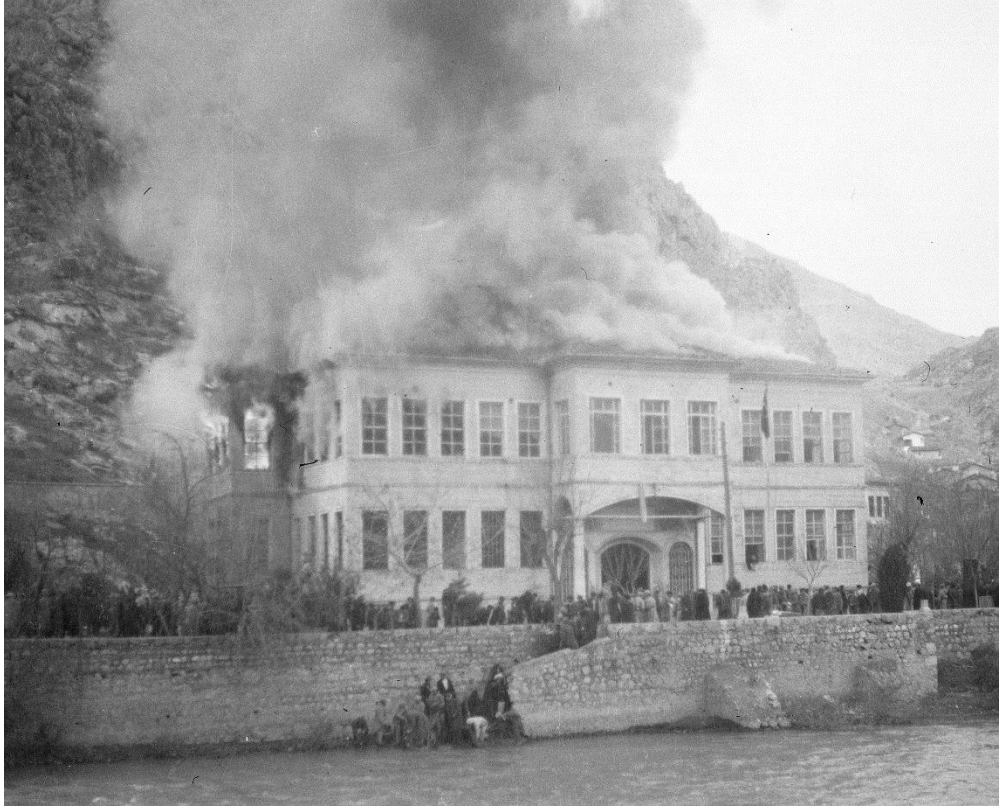
Araştırma kapsamında ele alınan yapıların hemen hepsinde benzer malzeme kullanımı görülmektedir. Tuğla, ağaç, metal ve betonarme malzeme yapılarda yoğun bir biçimde kullanılmıştır.

Tuğla örgü üzerine harç sıvanmış yapılara Kılıçarslan Mektebi, İstasyon Binası, Saat Kulesi ve Belediye Eski Binası'nı örnek gösterebiliriz.

Tüm yapıların pencerelerinde ağaç malzeme görülmektedir. Aynı zamanda iç mekânda taban ve tavan kaplamalarında, kapılarda, pencerelerde, merdivenlerde ve saçakları destekleyen konsollarda ağaç malzeme tercih edilmiştir. Saat kulesinin petek kısmı da tamamen ağaç malzemeden inşa edilmiştir (Fotoğraf 50).

Metal, hemen her yapının pencerelerinde görülebilmektedir. Hükümet Konağı'nın bodrum kat pencere parmaklıkları ve kapıları, Belediye Eski Binası'nın bodrum kat pencere parmaklıkları ve Saat Kulesi'nin korkulukları metal malzemeden yapılmıştır. Yapıların inşa edildiği bu dönemde metalin yapı strüktüründe kullanıldığı bilinmektedir. Muhtemelen bu yapılarda da demir, taşıyıcı öge olarak kolonlarda işlev görmüştür. Özellikle betonarme yapılarda taşıyıcı olarak metal malzemenin kullanılmış olması gerekmektedir.

1946'da yanan Hükümet Konağı, ağaç malzemeden bir yapıydı (Fotoğraf 51). 1949'da yapılan Hükümet Konağı ise betonarme bir yapı olup, kesme taş ile kaplanmıştır. Betonarme yapılar arasında Adliye Eski Binası'nı da gösterebiliriz. Bu yapıda herhangi bir kaplama malzeme kullanılmamış olup, beton malzeme dıştan görülebilmektedir.



Fotoğraf 60: 1946'da Yanan Ahşap Hükümet Eski Konağı (Amasya Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi).



Fotoğraf 61: Belediye Eski Binası Ahşap Konsol.

4.6. Yapıların Şehir İçindeki Konumu ve Şehrin Gelişimine Sağladığı Katkı

Tanzimat Dönemi'nde mimarlık alanında ortaya çıkan önemli bir problem, başkentin şehir düzenidir. Dönemin bürokratları ve ileri gelenleri, özellikle Avrupa'yı görüp gezmiş olanlar, İstanbul'un, Avrupa kentlerine göre ne kadar geri kaldığı ve plansız bir yerleşime sahip olduğunu vurgulamışlardır. Çağdaşlaşma adımları atan hükümet de zaman zaman Avrupa'dan uzman çağırarak projeler hazırlatmış, şehrin gelişim problemlerini çözümlmeye çalışmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Avrupai tarzda modern bir şehir tasarlama çalışmaları Türkiye'de İstanbul odaklı olmuştur. Fakat buna rağmen değişken ve kaygan bir zemine sahip olan bürokrasinin getirmiş olduğu yeni yapı tipleri, kısa zamanda tüm Osmanlı coğrafyasına yayılmıştır. Bu yapıların şehir içindeki yerleşimlerine de dikkat edilmiş, mümkün olduğunca göz önünde bulunmasına ve her açıdan devleti temsil etmesine özen gösterilmiştir¹¹⁶. Kimi Hükümet Konakları şehrin merkezine inşa edilirken, kimileri ise şehrin dışına inşa edilmiş ve şehrin bu yöne doğru genişletilmesi düşünülmüştür¹¹⁷.

Amasya'da inşa edilmiş olan kamu yapıları şehrin önemli noktalarına yerleştirilmiştir. Amasya, etrafı sarp dağlarla çevrili, ortasından Yeşilırmak'ın geçtiği bir vadiye kurulmuştur. Yeşilırmak, şehri ikiye bölen, doğal bir sınırdır. Selçukludan günümüze kadar ırmağın her iki yakası da yerleşime açık olmuş olup gerek Danişmentliler gerek Selçuklular ve gerekse İlhanlılar Amasya şehrinin imarına önem vermişlerdir¹¹⁸. Osmanlı döneminde şehzadelerin eğitim merkezlerinden birisi durumuna gelen Amasya'da inşa faaliyetleri de had safhasına ulaşmış, birçok medrese, cami, zaviye gibi umumi yapılar vücut bulmuştur. Osmanlı'nın geç döneminde de ihmal edilmeyen Amasya'da belediye, saat kulesi, postane, hükümet konağı, okul, kışla gibi birçok kamu binası inşa edilmiştir.

Son dönemde imarı gerçekleştirilen bu yapılardan hükümet konağı, belediye binası ve saat kulesi Yeşilırmak'ın batı yakasında, kalenin bulunduğu tepenin altındaki

¹¹⁶ Çağrı Güntan, "II. Abdülhamit Döneminde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı İle Osmanlı Kentine Yansıtılması", (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007), s. 47.

¹¹⁷ Birkan, Güven (Yöneten), İlber Ortaylı vd., "Söyleşi: Osmanlı'dan Bugüne Hükümet Konakları", *Mimarlık*, S. 203, (1984), s. 5.

¹¹⁸ Daha geniş bilgi için bkz. Gediz Urak, "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (1994).

alandan inşaa edilmiş, bu bölge adeta bir yönetim alanı olmuştur. Günümüze gelemeyen Hapishane ve Postane Binaları da burada inşaa edilmiştir. Bunların dışında kalan İstasyon, Adliye, Kılıçaslan Mektebi ve Saraydüzü Kışlası binaları şehrin farklı yerlerine yerleştirilmiştir. İstasyon Binası şehrin en dış kısmında, güneyde, ırmağın batı yakasında inşaa edilmiştir. Kılıçaslan Mektebi, şehrin merkezinde, ırmağın doğu yakasındadır ve Hükümet Konağı ile Belediye Eski Binası'na çok yakın bir yerdedir. Adliye Eski Binası da nehrin hemen doğu kıyısında olup, Hükümet Konağı'nın ve Belediye Eski Binası'nın güneydoğusunda inşaa edilmiştir (Harita 1).

1947 yılında yapılmış olan Hükümet Konağı'nın yanına ek bir bina inşaa edilmemiş olması ve günümüzde de il valiliği olarak kullanılıyor olması, yapının işlevsel olarak günümüz yönetim ihtiyacına cevap verebildiğini düşündürmektedir. Buna rağmen Belediye Eski Binası, 1980'li yıllarda yetersiz görülmüş ve bu yapıdan biraz daha uzakta, Bayezid Cami'nin yanında yeni bir belediye binası yapılmıştır. Aynı durum Adliye Eski Binası için de geçerlidir. Günümüzde özel iş yeri ve halk eğitim merkezi olarak kullanılan binanın ne zaman "adliye" olarak kullanımından vazgeçildiği saptanamamıştır¹¹⁹. Kılıçaslan Mektebi, uzun yıllar boyunca eğitim işlevini sürdürmesine rağmen tarihi tam olarak saptanamayan bir zaman diliminde bu misyonundan kopmuştur. Amasya Üniversitesi'nin kurulmasıyla birlikte yapı, rektörlük binası olarak hizmet vermeye başlamış, 2000'li yılların sonunda ise Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır. Hükümet Konağı gibi İstasyon binası da inşaa edildiği tarihten bu yana işlevini hiçbir surette kaybetmemiş, günümüze dek aynı işlevi sürdürmeye devam etmiş bir binadır. Saat kulesini ele alacak olursak 1800'lü yıllardaki faydacı hizmetinden yoksun olarak günümüze gelen bu yapı, geçmişin bir sembolü niteliğinde ve özgün yerinde işlevini sürdürmeye devam etmektedir. Özetlemek gerekirse, Hükümet Konağı, İstasyon Binası ve Saat Kulesi haricinde kalan yapılar işlevlerini ya tamamıyla yitirmiş ya da günümüz ihtiyaçlarına cevap veremediğinden dolayı ek yapılar ile desteklenmiştir.

Sonuç olarak yapıların inşaa edildiği alanlara baktığımızda, Ortaçağ'dan bu yana kullanılmakta olan alanlar üzerine inşaa edildiklerini söylemek mümkündür. Bu

¹¹⁹ Araştırmanın sürdürüldüğü 2011-2013 yılları arasında yeni bir Adliye Sarayı yapımı devam etmektedir.

sebeple şehrin kuzey ve güney istikametine doğru gelişmesinde katkılarının bulunduğunu söylemek güçtür.



Fotoğraf 62: Amasya Kenti Kuşbakışı Görünüm (Google Earth'den 02.01.2013 tarihinde alınmıştır).

SONUÇ

“Amasya İl Merkezinde Geç Dönem Kamu Yapıları (1848-1947)” adlı çalışmada ele alınan Hükümet Binaları (1946’da yanan ve yerine 1949’da yapılan binalar), Saat Kulesi, Belediye Eski Binası, Kılıçarslan Mektebi, Adliye Eski Binası, İstasyon Binası ve Saraydüzü Kışlası, mimari yönleriyle ele alınmış, inşa edildiği dönemdeki mimari akımlar ile olan bağlantıları saptanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda birçok yapının birbirine yakın dönemlerde inşa edildiği ve milli üslup özelliklerine paralel bir anlayışta tasarlandığı gözlemlenmiştir. Saraydüzü Kışlası ve Kılıçarslan Mektebi’nin özgün formlarını eski fotoğraflardan öğrenmekteyiz. Bu durum bize eski fotoğrafların, belge ve bilgilerin, tarihi yapıların özgün formlarına ulaşmamıza ve bundan hareketle restorasyon sürecinde yapıların daha bilinçli bir biçimde onarılmasına katkı sağladığını göstermiştir.

Amasya, Ortaçağ’da ve Osmanlı’nın erken dönemlerinde her ne kadar önemli bir şehir konumunda olsa da, Osmanlı Devleti’nin son yıllarında birçok Anadolu şehrinde olduğu gibi çeşitli ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı gözden düşmüştür. Tüm bunlara rağmen Cumhuriyet Dönemi’nde Amasya’da yoğun bir inşa faaliyeti görülmektedir.

Amasya’da yer alan kamu binalarında süsleme ögesi çok az kullanılmış, kullanılan süslemeler de ana cephede, özellikle giriş kapısı çevresinde yer almıştır. Buna rağmen plan özellikleri ve cephe kurguları bize bağlı kaldıkları mimari akımlar hakkında yeterince bilgi vermektedir.

Yapılara dair önemli bir problem, koruma sorunudur. Ele alınan yapılardan Adliye Eski Binası, diğer yapılara göre oldukça kötü durumdadır ve acilen restore edilmelidir. Ayrıca İstasyon Binası, Belediye Eski Binası, şimdi İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nce kullanılmakta olan Kılıçarslan Mektebi ve Hükümet Konağı binaları çevresinde bulunan yoğun ağaçlandırma, bu tarihi mekânları örtmekte ve böylece gözden uzak kalıp fark edilmemektedir. Yapılan saha çalışmalarında da ağaçlandırma sorunu sebebiyle fotoğraf çekme işlemi güç bir şekilde halledilmiştir. Bu yapıların, çevrelerindeki ağaçlardan temizlenmesi, onları şehre daha da yakınlaştıracak, şehri ziyarete gelen turistlerin de ilgisini çekecektir.

Tarihi süreç içinde önemli yapılar inşa edilen Amasya’da Osmanlı’nın son döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında benzer şekilde yine önemli yapıların yapıldığını görüyoruz. Kamu görevi olarak hizmet veren bu yapıların aslına uygun olarak korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması Türk mimari kültürü adına önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- BOA. A.MKT. MHM. 6/82, 15 Şevval 1264
- BOA. A. MKT. MHM. 350/50, 3/15 Şevval 1280
- BOA. İ. MVL. 516/23251, 15/27 Şevval 1280, 10 Rebi'ülevvel 1280
- BOA. MVL. 675/60, 20 Zil-hicce 1280
- BOA. MVL. 694/18, 23 Receb 1281
- BOA. MVL. 700/25, 22 Ramazan 1281
- BOA. MVL. 684/32, 25 Safer 1281
- BOA. MVL. 720/24, 28 Zilkade 1282
- BOA. A.MKT. MHM. 319/34
- BOA. C.DH. 57/2806, 13 Zilhicce 1282
- BOA. DH. MKT. 1527/21
- BOA. DH. MKT. 1644/72
- BOA. DH. MKT. 1937/118
- BOA. DH. MKT. 2065/55
- BOA. DH.MKT., 1715/43
- BOA. DH.MKT., 1715/75
- BOA. DH. MKT. 209/48
- BOA. ŞD. 363/45
- BOA. DH. MB. HPS. 20/8
- BOA. DH. MB. HPS. 21/64
- BOA. MF. MKT. 246/17
- BOA. DH. MKT. 2255/157
- BOA. DH. MKT. 2284/84
- BOA. DH. MKT. 2320/138
- BOA. DH. MKT. 2473/30
- BOA. BEO. 1647/123463
- BOA. DH. İD. 19/-2/11

Araştırmalar

- ACUN, Hakkı; *Anadolu Saat Kuleleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1994.
- AKPOLAT, Mustafa, S.; “Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yay. C. 15, 2002.
- AKYÜZ, Kenan; *Belgeler I Ziya Paşa'nın Amasya Mutasarrıflığı Sırasındaki Olaylar*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü: 2, 1964.
- ALPAGUT, Leyla; *Cumhuriyetin Mimarı Ernst Arnold Egli*, İstanbul: Boyut Yay., 2012.
- ARIK, Rüçhan; “Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisine Bir Bakış”, *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, ss.247-264.
- ARSLANTAŞ, Fatma; “20. Yüzyıl'ın İlk Yarısında Kayseri’de Kamu Yapıları”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2009).
- ASLANOĞLU, İnci; “Birinci Ve İkinci Milli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1984, ss. 41-51.
- ; “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimari”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yay., C. 18, 2002, ss. 253-258.
- ; *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2010.
- BATUR, Afife; “Ankara’nın Başkent Oluşu ve Kentsel Kuruluşu”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, C. 5, 1983, ss. 1384-1386.
- ; “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay. C. IV, 1985, ss. 1038-1067.
- ; “İstanbul Mimarlığında Oryantalizm”, *Arredomento Dekorasyon*, S. 9, (1992), ss. 85-91.
- BATUR, Afife vd.; *M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, İstanbul: YKY, 2003.
- BAYDAŞ, Özden Gökhan; “Diyarbakır ve Mardin’deki Tarihi Kamu Yapıları”, (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).
- BAYTIN, Tuluğ; “Ankara Sağlık Memurları Okulu”, *Arkitekt*, S. 209-210, (1949), ss. 103-106.
- BİRKAN, Güven (Yöneten), İlber Ortaylı vd.; “Söyleşi: Osmanlı’dan Bugüne Hükümet Konakları”, *Mimarlık*, S. 203, (1984), ss. 3-15.
- BULUT, Mustafa; “Sivas’taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).

- CAHEN, Claude; *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul: E Yayınları, 1979.
- CAN, Selman; *Bilinmeyen Aktörleri Ve Olayları İle Son Dönem Osmanlı Mimarlığı*, İstanbul: Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010.
- CENGİZKAN, Ali, vd.; *Mimar Kemalettin ve Çağı*, Ankara: Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yay., 2009.
- CEZAR, Mustafa; *Sanatta Batıya Açılış Ve Osman Hamdi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1971.
- ÇERKEZ, Murat; “Amasya Saat Kuleleri”, *Ekev Akademi Dergisi*, S. 45, (2010), ss. 325-338.
- DEMİRAY, Ahmet; *Resimli Amasya*, Ankara: Güney Matbaacılık, 1954.
- DENEL, Serim; *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim Ve Nedenleri*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1982.
- DÖNMEZ, Şevket; “Protohistorik Çağ'da Amasya” *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya, 13-15 Haziran 2007, Amasya Valiliği, Kitap 2, 2007, ss. 1295-1310.
- EMEL; “Belediye”, (14 Nisan 1923), s. 12.
- ERSOY, Ahmet; “Architecture And The Search For Ottoman Origins In The Tanzimat Period”, *Muqarnas*, Volume 24, (2007), ss. 117-140.
- EVLİYA Çelebi; *Seyahatname*, Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı (haz.), İstanbul: YKY, C. 2, 1999.
- EYİCE, Semavi; “XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı Ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X (1979-1980), (1981), ss.163-189.
- GÜNDOĞDU, Nadire Tuba; “Batılılaşma Dönemi Kars'ın Şehir Dokusu ve Resmi Binalar, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).
- GÜNEŞ, Hüseyin; “XVIII. Yüzyılın İkinci Çeyreği Lale Devri'nde Amasya”, (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001).
- GÜNTAY, Çağrı; “II. Abdülhamit Döneminde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı İle Osmanlı Kentine Yansıtılması”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007).
- HÜSEYİN Hüsameddin; *Amasya Tarihi I*, Ankara: 1986.
- İBNİ Battuta; *Seyahatname*, A. Sait Aykut (çev.), İstanbul: YKY, C. I, 2010.
- İNCİ FIRAT, Nurcan; “XX. Yüzyıl Başlarında Görülen Osmanlı Mimarisi”, *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. X, 1999, ss. 287-297.

- KUBAN, Doğan; *İstanbul Yazıları*, İstanbul: YEM, 1998.
- ; *İstanbul Bir Kent Tarihi*, Zeynep Rona (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004.
- ; *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul: YEM, 2007.
- ; “Türk Mimarisi’nde Barok ve Rokoko”, *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay., 2010, ss. 109-116.
- KURAN, Aptullah; “19. Yüzyıl Mimarisi”, *Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri*, 7-10 Mart 1994, Mimar Sinan Üniversitesi, 2000, ss. 234-240.
- ; “Mimarlıkta “Yeni-Türk” Üslubu ve Osman Hamdi Bey”, *Selçuklular’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık*, Çiğdem Kafesçioğlu, vd. (ed.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012, ss. 597-603.
- ; “Proclamation and Development of Ankara as The Capital of The Republic of Turkey”, *Selçuklular’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık*, Çiğdem Kafesçioğlu, vd. (ed.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012, ss. 671-683.
- KÜÇÜKERMEN, Önder; “Sanayi-i Nefise Mektebi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C. 6, 1994, ss.447.
- LEWIS, Bernard; *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Boğaç Babür Tuna (çev.), Ankara: Arkadaş Yay., 2010.
- MAHİR, Banu; *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul: Kabalcı Yay., 2005.
- MENÇ, Hüseyin; *Olaylar ve Belgelerle Amasya Tarihinden Sayfalar*, Samsun; 1987.
- ; *Tarih İçinde Amasya*, Ankara: 2000.
- ; *Milli Mücadele Yıllarında Amasya Olaylar, Portreler, Belgeler*, Ankara: Amasya Valiliği Kültür Yayınları, 2002.
- MOLTKE, V. Helmuth; *Türkiye Mektupları*, Hayrullah Örs (çev.), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969.
- MÜLAYİM, Selçuk; “Tarih Kitabeli Bir Mukarnas Başlık”, *Aslanapa Armağanı*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1996, ss. 151-162.
- ÖDEKAN, Ayla; “Mimarlık ve Sanat Tarihi (1600-1908)”, *Türkiye Tarihi*, İstanbul: Cem Yayınevi, C. 3, 2000, ss. 345-445.
- ÖZGÜN, Selda; “Denizli’deki Kamu Yapıları (1876-1940)”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000).
- ÖZKURT, Mehmet, Ç.; “Düyun-u Umumiye İstanbul Merkez Binası’nın Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı Bağlamında Değerlendirilmesi”, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).

- SANER, Turgut; *19. Yüzyıl Osmanlı Mimarlığında Oryantalizm*, İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1998.
- SÖZEN, Metin; *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
- ; “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Ve Mimarları”, *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1984, ss. 35-39.
- STRABON; *Geographika*, Adnan Pekman (çev), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2005.
- ŞAHİN, İ., EMECEN, F.; “Amasya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 3, 1991, ss.1-4.
- ŞAHİN, Kamil; “Amasya’nın Danışmendliler Tarafından Fethi ve Amasya’da Yapılan İlk Çevre Düzenlemesi”, *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya, 13-15 Haziran 2007, Amasya Valiliği, Kitap 1, 2007, ss. 145-153.
- TANKUT, Gönül; *Bir Başkentin İmarı Ankara: (1929-39)*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınları, 1993.
- TANYELİ, Uğur; “Türkiye’de Mimari Modernleşmenin Büyük Dönemeci (1900-1930)”, *Arradamento*, S. 100+7, (1998), ss. 64-67.
- TURAN, Osman; “Kılıç Arslan II”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C. 6, 1977, ss. 688-703.
- UMAR, Bilge; *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, İstanbul: İnkılap Yay., 1993.
- URAK, Gediz; “Amasya’nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi”, *(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1994)*.
- ÜLGEN, Aygün; “Tanzimat Döneminden Günümüze Kalan İstanbul Sarayları (1839-1876)”, *(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988)*.
- ÜNSAL, Behçet; “Zelzele Karşısında Yapı”, *Arkitekt*, S. 11-12 (107-108), (1939), ss. 267-274.
- YAVUZ, Yıldırım; *Mimar Kemalettin Bey ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1981.
- YAVUZ, Yıldırım; Özkan, Süha, “Osmanlı Mimarlığının Son Yılları”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay. C. IV, 1985, ss. 1078-1085.
- YAVUZ, Yıldırım; *İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin: 1870-1927*, Ankara: Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yay., 2009.
- YAZICI, Nurcan; “Bilinmeyen Yönleriyle Mimar Montani Efendi”, *Arkitekt*, S. 495, (2003), ss.42-47.

—; “Amasya’daki Hükümet Konağı Binaları”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 18, (2010), ss. 91-105.

YILDIRAN, Neşe; “II. Abdülhamit Dönemi Mimarlığı”, *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yay., C. 15, 2002, ss. 367-373.

YILDIZ, Musa; “Fransız Gezgin Charles Texier’in Küçük Asya’ında Amasya”, *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Amasya, 13-15 Haziran 2007, Amasya Valiliği, Kitap 1, 2007, ss. 157-166.

YURT ANSİKLOPEDİSİ, “Amasya”, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, C. 1, 1981.

12 HAZİRAN, “Amasya Tamimi’nin İmzalandığı Yer; Saraydüzü Kışlası”, Gökçe Ofset, Ankara, 2010, s. 21.

Elektronik Kaynaklar

http://wowturkey.com/t.php?p=/tr246/muhammet3_IMG_0292.jpg 12.10.2012 15:30

http://wowturkey.com/t.php?p=/tr318/aakif_aakif_Merzifon_Saat_kulesi_Celebi_S.jpg 14.10.2012 12:00

http://wowturkey.com/t.php?p=/tr444/fikri_aktan_ZILE_KALE_001.jpg 14.10.2012 12:00

http://wowturkey.com/t.php?p=/tr184/CanHayat_OZYURT_IMG_0088.jpg 14.10.2012 12:30

http://wowturkey.com/t.php?p=/tr322/basaran_dogu_DSCN1105.jpg 18.10.2012 14:00

https://picasaweb.google.com/lh/photo/YAn97RQWbK8tUP_G3S04BQ 27.08.2012 14:50

ÖZGEÇMİŞ

Emre KOLAY, 01.07.1989 yılında Samsun'da doğdu. İlköğretiminin bir kısmını Samsun bir kısmını İstanbul'da tamamladı. Ortaöğretim ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. 2007-2011 yılları arasında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü'nde öğrenim gördü. 2011 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2013 yılı Şubat ayında Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak atandı ve hala görevine devam etmektedir.